

REPUBLIKA E KOSOVËS - РЕПУБЛИКА КОСОВО - REPUBLIC OF KOSOVO
GJYKATA KUSHTETUESE
УСТАВНИ СУД
CONSTITUTIONAL COURT

Prishtinë, më 06 janar 2021
Nr. ref.:AGJ 1692/21

AKTGJYKIM

në

rastin nr. KO95/20

Parashtrues

Liburn Aliu dhe 16 deputetë të tjerë të Kuvendit të Republikës së Kosovës

Vlerësim i kushtetutshmërisë së Vendimit të Kuvendit të Republikës së Kosovës nr. 07/V-014, të 3 qershorit 2020, për Zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës

GJYKATA KUSHTETUESE E REPUBLIKËS SË KOSOVËS

e përbërë nga:

Arta Rama-Hajrizi, kryetare
Bajram Ljatifi, zëvendëskryetar
Bekim Sejdiu, gjyqtar
Selvete Gërzhaliu-Krasniqi, gjyqtare
Gresa Caka-Nimani, gjyqtare
Safet Hoxha, gjyqtar
Radomir Laban, gjyqtar
Remzije Istrefi-Peci, gjyqtare dhe
Nexhmi Rexhepi, gjyqtar

Parashtruesi i kërkesës

1. Kërkesa u parashtrua nga Liburn Aliu, Hekuran Murati, Hajrullah Çeku, Saranda Bogujevci, Jahja Koka, Valon Ramadani, Mimoza Kusari Lila, Fitim Uka, Shpejtim Bulliqi, Artan Abrashi, Alban Hyseni, Gazmend Gjyshinca, Enver Haliti,

Agon Batusha, Dimal Basha, Fjolla Ujkani dhe Elbert Krasniqi (në tekstin e mëtejme: parashtruesit e kërkesës), të gjithë deputetë të Kuvendit të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: Kuvendi).

2. Parashtruesit e kërkesës kanë autorizuar deputetin e Kuvendit, Artan Abrashi, që t'i përfaqësojë ata në procedurat para Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: Gjykata).

Akti i kontestuar

3. Parashtruesit e kërkesës kontestojnë kushtetutshmërinë e Vendimit të Kuvendit të Republikës së Kosovës nr. 07/V-014, të 3 qershorit 2020, për zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: vendimi i kontestuar).

Objekti i çështjes

4. Objekt i çështjes është vlerësimi i kushtetutshmërisë së vendimit të kontestuar, i cili pretendohet se nuk është në pajtueshmëri me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë], në lidhje me nënparagrafin 6 të paragrafit 3 të nenit 70 [Mandati i Deputetëve], të Kushtetutës së Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: Kushtetuta).

Baza juridike

5. Kërkesa bazohet në paragrafin 5 të nenit 113 [Juridiksioni dhe Palët e Autorizuara], të Kushtetutës, nenet 42 [Saktësimi i kërkesës] dhe 43 [Afatet], të Ligjit për Gjykatën Kushtetuese të Republikës së Kosovës, nr. 03/L-121 (në tekstin e mëtejme: Ligji), si dhe në rregullin 74 [Kërkesa në pajtim me nenin 113. 5 të Kushtetutës dhe me nenet 42 dhe 43 të Ligjit], të Rregullores së punës së Gjykatës Kushtetuese të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: Rregullorja e punës).

Procedura në Gjykatë

6. Më 11 qershor 2018, parashtruesit e kërkesës paraqitën kërkesën e tyre në Gjykatë. Të njëjtën ditë, parashtruesit e kërkesës dorëzuan në Gjykatë dokumente shtesë lidhur me rastin, më saktësisht dorëzuan vendimin e kontestuar.
7. Në të njëjtën ditë, Kryetarja e Gjykatës caktoi gjyqtarin Bekim Sejdiu Gjyqtar raportues dhe Kolegjin shqyrtues, të përbërë nga gjyqtarët: Selvete Gërxhaliu-Krasniqi (kryesuese), Bajram Ljatifi dhe Remzie Istrefi-Peci (anëtarë).
8. Më 15 qershor 2020, parashtruesit e kërkesës u njoftuan për regjistrimin e kërkesës.
9. Po të njëjtën ditë, kërkesa iu komunikua Presidentit të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: Presidenti), Kryeministrit të Republikës së Kosovës (në tekstin e mëtejme: Kryeministri), Avokatit të Popullit, si dhe Kryetares së Komisionit Qendror të Zgjedhjeve (në tekstin e mëtejme: KQZ), me udhëzimin që t'i dorëzojnë Gjykatës komentet, nëse kanë, deri më 29 qershor 2020.

10. Në të njëjtën ditë, pra më 15 qershor 2020, kërkesa iu komunikua edhe Kryetares së Kuvendit, të cilës iu kërkuar që të njoftojë deputetët se mund të dorëzojnë komentet e tyre në lidhje me kërkesën e parashtruesve, nëse kanë, deri më 29 qershor 2020.
11. Më 17 qershor 2020, Gjykata kërkoi nga Sekretaria e Kuvendit që, deri me datë 29 qershor 2020, t'i dorëzojë Gjykatës të gjitha dokumentet e rëndësishme për vendimin e kontestuar, si dhe të informojë Gjykatën nëse ekzistojnë praktika të mëhershme në Kuvend lidhur me mbarimin ose pavlefshmërinë e mandatit të deputetëve të akuzuar apo dënuar për vepra penale.
12. Më 24 qershor 2020, Sekretaria e Kuvendit i dorëzoi Gjykatës dokumentet relevante lidhur me vendimin e kontestuar, si dhe informoi Gjykatën lidhur me procedurën e ndjekur nga Kuvendi, në vitin 2016, në rastin e deputetit Rr. M., i cili kishte humbur mandatin e deputetit të Legjislaturës së V-të të Kuvendit dhe ishte zëvendësuar, për shkak se ishte dënuar për vepër penale.
13. Më 9 korrik 2020, Gjykata kërkoi nga Sekretaria e Kuvendit që, deri më 16 korrik 2020, t'i dorëzojë Gjykatës dokumentet si në vijim: a) Raportin e Komisionit të Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve, të themeluar përmes Vendimit nr. 07-V-001, për verifikimin e kuorumit në seancë konstituive dhe vlefshmërinë e mandatit të deputetëve, të Legjislaturës së VII-të të Kuvendit, të paraqitur më 26 dhjetor 2019; dhe b) Procesverbalin e mbledhjes konstituive të Kuvendit të Republikës së Kosovës, të mbajtur me datë 26 dhjetor 2019.
14. Më 9 korrik 2020, Gjykata kërkoi nga KQZ që, deri me datë 16 korrik 2020, të dorëzojë informacion në Gjykatë lidhur me: a) procedurën që ndiqet në KQZ për certifikimin e kandidatëve/listës së kandidatëve për pjesëmarrje në zgjedhjet e përgjithshme, sidomos në ndërlidhje me kërkesat e përcaktuara në nenin 29.1.(q) të Ligjit nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës, të ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin Nr. 03/L-256; dhe b) nëse ekziston ndonjë procedurë apo veprim i veçantë që ndërmerret KQZ-ja për të parandaluar që personave të dënuar për vepra penale me vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit të mos iu mundësohet të kandidohen dhe zgjidhen deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës, si dhe kërkoi nga KQZ-ja që ta informojë Gjykatën nëse ka pasur raste të tilla në të kaluarën.
15. Më 13 korrik 2020, Sekretaria e Kuvendit i dorëzoi Gjykatës dokumentet si në vijim: a) Raportin e Komisionit të Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve, të datës 26.12.2019; b) Procesverbalin e Seancës Konstituive të Kuvendit të Republikës së Kosovës, të mbajtur më 26 dhjetor 2020; dhe c) Transkriptin e Mbledhjes Konstituive të Kuvendit të Republikës së Kosovës, të mbajtur më 26 dhjetor 2019.
16. Më 16 korrik 2020, KQZ dorëzoi përgjigjen në kërkesën për informata të kërkuara nga Gjykata.
17. Më 20 korrik 2020, Gjykata njoftoi parashtruesin e kërkesës, Presidentin, Kryeministrin dhe Kryetaren e Kuvendit, lidhur me përgjigjet e pranuar nga Sekretaria e Kuvendit dhe KQZ-ja. Kryetares së Kuvendit iu kërkuar që të njoftojë të gjithë deputetët për përgjigjet e pranuar lidhur me kërkesën.

18. Me 7 gusht 2020, Gjykata i kërkoi Sekretarisë së Kuvendit që, deri me datë 10 gusht 2020, të dorëzonte në Gjykatë Opinionin Ligjor që Drejtoria për Shërbime Juridike dhe Përafrim të Legjislacionit e Kuvendit ia ka paraqitur Kryetares së Kuvendit lidhur me çështjen e Etem Arifit (duke qenë se ky dokument mungonte nga dosja e paraqitur nga Sekretaria e Kuvendit).
19. Me 7 gusht 2020, Gjykata pranoi një njoftim nga Sekretaria e Kuvendit ku sqarohej se: *“Opinionin Ligjor, lidhur me Mandatin e Deputetit Etem Arifi, datë 18 maj 2020, i Drejtorisë për Shërbime Juridike dhe Përafrim të Legjislacionit, është dokument i brendshme që i është adresuar Kryesisë së Kuvendit.”* Rrjedhimisht, Gjykatës nuk iu dorëzua dokumenti në fjalë.
20. Më 2 shtator 2020, në seancën e saj të rregullt, Gjykata shqyrtoi raportin e Gjyqtarit raportues dhe vendosi që të shtyhet vendimmarrja ashtu që të kërkohen informata shtesë lidhur me rastin, nga Kuvendi dhe KGJK-ja.
21. Më 7 shtator 2020, Gjykata kërkoi nga KGJK-ja që deri më 14 shtator 2020, ta informojë Gjykatën *“lidhur me datën kur Aktgjykimi i Gjykatës së Apelit, PAKR, nr. 328/19, i 20 gushtit 2019, ka marrë formën e prerë sipas legjislacionit në fuqi.”*
22. Më 8 shtator 2020, Gjykata kërkoi nga Kryetarja e Kuvendit që, deri më 15 shtator 2020, të dorëzojë në Gjykatë Opinionin Ligjor që Drejtoria për Shërbime Juridike dhe Përafrim të Legjislacionit e Kuvendit ia ka paraqitur Kryetares së Kuvendit, lidhur me çështjen e Etem Arifit.
23. Më 10 shtator 2020, KGJK dorëzoi përgjigjen në kërkesën për informatat e kërkuara nga Gjykata.
24. Më 15 shtator 2020, Kuvendi dorëzoi në Gjykatë Opinionin Ligjor të Drejtorisë për Shërbime Juridike dhe Përafrim të Legjislacionit të Kuvendit, të 18 majit 2020, lidhur me çështjen e Etem Arifit.
25. Më 28 tetor 2020, Gjykata shqyrtoi raportin e Gjyqtarit raportues dhe vendosi që rasti të shtyhet për shqyrtim në një nga seancat e radhës, me kërkesën që i njëjti të plotësohet. Në të njëjtën seancë u vendos për mbajtjen e seancës dëgjimore publike dhe dërgimin e pyetjeve, lidhur me rastin, në Forumin e Komisionit të Venecias.
26. Më 17 nëntor 2020, Gjykata iu dërgoi ftesat për pjesëmarrje në seancën dëgjimore publike, parashtruesve të kërkesës, Kryetares së Kuvendit, Kryeministrit, Kryetarit të Komisionit për Legjislacion, Mandate, Imunitete, Rregulloren e Kuvendit dhe Mbikëqyrjen e Agjencisë Kundër Korrupsionit (në tekstin e mëtejshëm: Komisioni për Legjislacion, Mandate dhe Imuniteti); Kryetares së KQZ-së; dhe Kryetarit të KGJK-së.
27. Më 23 nëntor 2020, Gjykata parashtroi në Forumin e Komisionit të Venecias pyetjet në vijim:

“a) A lejon korniza ligjore në vendin tuaj që personat e dënuar për veprë penale të mund të kandidohen për zgjedhje për anëtarë të Parlamentit?

b) Cili është momenti kur mandati i anëtarit të Parlamentit, i dënuar me vendim të prerë të gjykatës, konsiderohet se ka humbur/përfunduar?

c) A vazhdon Parlamenti të punojë dhe të marrë vendime në periudhën ndërmjet momentit në të cilën mandati i deputetit ka përfunduar/humbur dhe momentit në të cilën mandati i tij/saj është zëvendësuar/plotësuar?

d) Në rast se Parlamenti vazhdon të punojë ndërsa deputeti, i cili ka humbur mandatin nuk është zëvendësuar ende, cili konsiderohet numri i përgjithshëm i deputetëve të Parlamentit për qëllimin e “shumicës së votave të të gjithë anëtarëve të Parlamentit”? A llogariten votat e nevojshme bazuar në numrin e përgjithshëm të mandateve/vendeve të Parlamentit, apo vetëm bazuar në numrin e përgjithshëm të mandateve/vendeve të vlefshme në një moment specifik?

e) Cilat janë pasojat ligjore, për vendimin e miratuar nga Kuvendi, në rast se një anëtar i tij, i cili konsiderohet të ketë pasur mandat të pavlefshëm ka marrë pjesë në procedurën e marrjes së vendimit nga Parlamenti dhe vota e tij/saj ishte vendimtare që vendimi të miratohet?”

28. Ndërmjet 29 nëntorit 2020 dhe 15 dhjetorit 2020, Gjykata pranoi përgjigje në pyetjet e parashtruara nëpërmjet Forumit të Komisionit të Venecias nga gjykatat kushtetuese/supreme të shteteve në vijim: Suedisë, Sllovakisë, Kroacisë, Republikës Çeke, Meksikës, Brazilit, Kirgizisë, Holandës, Bullgarisë dhe Polonisë.
29. Më 2 dhjetor 2020, u mbajt seanca dëgjimore publike, përmes platformës elektronike. Në këtë seancë morën pjesë dhe u dëgjuan: përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës; përfaqësuesi i Kryetares së Kuvendit; përfaqësuesi i Kryeministrit; Kryetari i Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete; Kryetarja e KQZ-së; dhe përfaqësuesi i Kryetarit të KGJK-së.
30. Më 7 dhjetor 2020, Gjykata pranoi komente lidhur me seancën dëgjimore nga përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës dhe përfaqësuesi i Kryeministrit. Të njëjtën ditë, komente dhe sqarime lidhur me rastin paraqiti edhe përfaqësuesi i Etem Arifit.
31. Më 21 dhjetor 2020, Kolegji Shqyrtues shqyrtoi raportin e Gjyqtarit raportues dhe njëzëri i rekomandoi Gjykatës pranueshmërinë e kërkesës.
32. Në të njëjtën ditë, Gjykata votoi dhe njëzëri vendosi se Vendimi nr. 07/V-014 i Kuvendit të Republikës së Kosovës për Zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës, i 3 qershorit 2020, nuk është në pajtueshmëri me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë] të Kushtetutës, sepse nuk ka marrë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Republikës së Kosovës.

Përmbledhja e fakteve

Përmbledhja e fakteve lidhur me dënimin penal ndaj Etem Arifit

33. Më 20 prill 2018, Gjykata Themelore në Prishtinë, me Aktgjykimin PKR.740/16, shpalli Etem Arifin fajtor për arsye se në bashkëkryerje (me personin B.G) kishte kryer veprën penale “*Mashtrim me subvencione*”, nga neni 336, paragrafi 3, në lidhje me nenin 31, të Kodit Penal të Kosovës (në tekstin e mëtejme: KPK). Në atë kohë Etem Arifi ishte deputet i legjislaturës së kaluar të Kuvendit (gjegjësisht legjislaturës së VI-të) dhe ai u zgjedh përsëri deputet i Kuvendit, në zgjedhjet e 6 tetorit 2019. Me Aktgjykimin e Gjykatës Themelore, Etem Arifi u dënua me burgim në kohëzgjatje prej dy (2) viteve, i cili vendim nuk do të ekzekutohej me kusht që ai brenda afatit kohor prej tre (3) viteve nuk do kryente ndonjë veprë tjetër penale. Gjykata Themelore, gjithashtu, detyroi Etem Arifin dhe të dënuarin tjetër (B.G) që për dëmin e shkaktuar t’ia kompensojnë Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale, në mënyrë solidare në afat prej 6 muajsh, shumën prej 22.900 euro, si dhe Zyrës së Kryeministrit shumën prej 2.749 euro.
34. Kundër Aktgjykimit të lartcekur të Gjykatës Themelore, kishin parashtruar ankesë Etem Arifi si dhe Prokuroria Speciale e Republikës së Kosovës.
35. Më 28 mars 2019, Gjykata e Apelit e Kosovës, përmes Aktgjykimit PAKR.nr.328/2018, vendosi që: *”I. [...] ndryshohet aktgjykimi i Gjykatës Themelore [...] në pjesën gjykuese sa i përket vendimit për dënimin dhe detyrimin përkitazi me cilësimin juridik të veprës penale ashtu që kjo Gjykatë gjen se në veprimet e të akuzuarve Etem Arifi dhe [B.G] të përshkruara në dispozitivin nën I të aktgjykimit formohen elementet e veprës penale mashtrimi me subvencione, nga neni 336 par 3.lidhur me par 2 e 1 të nenit 31 të KPRK dhe për këtë veprë penale i gjykon të akuzuarin me (1) vit e (3) muaj burgim [...] obligohen që të t’ia kompensojnë Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale në emër të dëmit të shkaktuar shumën prej 22.900€, kurse Zyrës së Kryeministrit të Republikës së Kosovës- Zyrës për komunitete shumën prej 2.749 € në afat prej gjashtë muajve pas plotfuqishmërisë së këtij aktgjykimi.”*
36. Etem Arifi parashtrroi kërkesë për mbrojtje të ligjshmërisë në Gjykatën Supreme, kundër Aktgjykimit PAKR.nr.328/2018, të Gjykatës së Apelit. Gjykata Supreme, përmes Aktgjykimit Pml.nr.168/2018, të 20 qershorit 2019, kishte rikthyer rastin e Etem Arifi (dhe personit B.G), në rishqyrtim në Gjykatën e Apelit, për shkak se *“përbërja e gjykatës nuk ka qenë në pajtim me ligjin”*.
37. Më 20 gusht 2019, Gjykata e Apelit, përmes Aktgjykimit PAKR, nr.328/19, duke vepruar në rigjykim, vendosi si në vijim:
 - I. *Me aprovimin e ankesës së Prokurorisë Speciale të Republikës së Kosovës, ndryshohet aktgjykimi i Gjykatës Themelore DKR ne Prishtinë, PKR.nr.740116 i datës 20.04.2018 ne pjesën gjykuese sa i përket vendimit mbi dënimin [...], dhe për këtë veprë penale i gjykon te akuzuarin Etem Arifi me 1 vit e 3 muaj burgim[...].*
 - II. *Të akuzuarit Etem Arifi e [B.G] , obligohen ti kompensojnë Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale në emër të dëmit të shkaktuar shumën prej 22.900 euro, ndërsa Zyrës së Kryeministrit të Republikës së*

Kosovës-Zyra për Komunitete shumë prej 2.749 euro, të gjitha në afat prej 3 muajve.

III. Me aprovimin e ankesës se PSRK-së, e sipas detyrës zyrtare, aktgjykimi në pjesën lirues përkitazi me të akuzuarin Etem Arifi anulohet dhe lënda i kthehet Gjykatës Themelore DKR-në Prishtinë në rigjykim.

IV. Ankesat te mbrojtësve e te akuzuarve, refuzohen si të pabazuara.

38. Sipas shkresave të lëndës rezulton se Aktgjykimin PAKR.nr.328/19, të Gjykatës së Apelit, Etem Arifi e kishte pranuar më 9 nëntor 2019.
39. Më 18 nëntor 2019, Etem Arifi parashtroi kërkesë për mbrojtje të ligjshmërisë kundër Aktgjykimit të Gjykatës Themelore, PKR.nr.740/16, të 20 prillit 2018, si dhe Aktgjykimit të Gjykatës së Apelit, PAKR 328/19, të 20 gushtit 2019, duke pretenduar shkelje të dispozitave të procedurës penale dhe shkelje të kodit penal.
40. Më 30 janar 2020, Gjykata Supreme, me Aktgjykimin PML. Nr. 380/2019, refuzoi si të pabazuar kërkesën për mbrojtje të ligjshmërisë të parashtruar nga Etem Arifi.
41. Më 27 prill 2020, Etem Arifi paraqiti në Gjykatën Kushtetuese kërkesë (KI71/20) për vlerësimin e kushtetutshmërisë së Aktgjykimit të lartcekur të Gjykatës Supreme.
42. Në një datë të pasaktësuar, Gjykata Themelore ka lëshuar urdhëresë për arrestimin, ndalimin dhe dërgimin në vuajtje të dënimit të Etem Arifit.
43. Më 23 shtator 2020, Gjykata Kushtetuese shpalli kërkesën KI71/20, të Etem Arifit, të papranueshme si qartazi të pabazuar.
44. Aktualisht, Etem Arifi është në vuajtje të dënimit.

Përmbledhja e fakteve lidhur me vendimin e kontestuar të Kuvendit të Republikës së Kosovës

45. Më 26 gusht 2019, Presidenti i Republikës së Kosovës nxori Vendimin nr. 236/2019, për caktimin dhe shpalljen e zgjedhjeve të parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës, të cilat u caktuan për datën 6 tetor 2019.
46. Më 27 gusht 2019, KQZ nxori Vendimin nr. 824-2019, për Caktimin e Afateve të Aktiviteteve Zgjedhore për Zgjedhjet e parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës. Pika II e këtij Vendimit parashihte, mes tjerash, se:

[...]

e) [Afati] për aplikim për certifikim i subjekteve politike dhe kandidatëve fillon me 27 gusht dhe përfundon më 06 shtator 2019.

[...]

g) Certifikimit i subjekteve politike dhe kandidateve fillon me 5 shtator dhe përfundon më 10 shtator 2019.

[...]

i) Afati i fundit për tërheqjen e kandidatëve nga shorti i fletëvotimeve dhe afati i zëvendësimit të kandidatëve 08 shtator deri me 17 shtator 2019.”

47. Më 6 tetor 2019, u mbajtën zgjedhjet e parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës.
48. Më 27 nëntor 2019, KQZ certifikoi rezultatet e zgjedhjeve për Kuvend, përmes Vendimit nr. 1845/2019, bazuar në listën vijuese të rezultateve të zgjedhjeve:
- a. Lëvizja VETËVENDOSJE! (në tekstin e mëtejshëm: LVV), 29 deputetë;
 - b. Lidhja Demokratike e Kosovës, 28 deputetë;
 - c. Partia Demokratike e Kosovës, 24 deputetë;
 - d. AAK-PSD Koalicioni 100% Kosovë, 13 deputetë;
 - e. Srpska Lista, 10 deputetë;
 - f. Nisma Socialdemokrate – Aleanca Kosova e Re, Partia e Drejtësisë, 6 deputetë;
 - g. Koalicija “Vakat”, 2 deputetë;
 - h. Kosova Demokratik Tyrk Partisi, 2 deputetë;
 - i. Partia Liberale Egjiptiane, 1 deputet;
 - j. Nova Demokratska Stranka, 1 deputet;
 - k. Partia e Ashkalinjëve për Integrim, 1 deputet;
 - l. Iniciativa e Re Demokratike e Kosovës, 1 deputet;
 - m. Jedinstvena Goranska Partija, 1 deputet;
 - n. Partia Rome e Bashkuar e Kosovës, 1 deputet.
49. Në listën e deputetëve të certifikuar nga KQZ ishte përfshirë edhe Etem Arifi nga Partia e Ashkalinjëve për Integrim.
50. Më 26 dhjetor 2019, u mbajt mbledhja konstituive e Kuvendit, me tri pika të rendit të ditës:
1. Formimi i Komisionit të Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve të Deputetëve;
 2. Dhënia e betimit të deputetëve;
 3. Zgjedhja e Kryetarit dhe e nënkryetarëve të Kuvendit.
51. Në të njëjtën mbledhje, përmes Vendimit nr. 07-V-001, Kuvendi formoi Komisionin e Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve, i përbërë nga 14 anëtarë (deputet të Kuvendit). Sipas pikës II të këtij Vendimi, *“Komisioni e shqyrton dokumentacionin përkatës të zgjedhjeve të parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës, të mbajtura me 6 tetor 2019, për certifikimin e rezultateve të zgjedhjeve nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve dhe Kuvendit ia paraqet raportin për vlefshmërinë e mandateve të deputetëve të Kuvendit, si dhe e verifikon kuorumin në seancën konstituive të Legjislaturës VII të Kuvendit.”*
52. Në të njëjtën ditë, më 26 dhjetor 2019, Komisioni i Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve, duke u mbështetur në Vendimin e KQZ-së nr. 1845/2019, datë 27 nëntor 2019, së bashku me listën përfundimtare të kandidatëve, paraqiti Raportin duke konstatuar se *“në Legjislaturën VII për Kuvendin e Republikës së Kosovës janë certifikuar 120 deputetë nga partitë*

politike, koalicionet, iniciativa qytetare që kanë marrë pjesë në zgjedhjet e mbajtura më 6 tetor 2019”. Etem Arifi ishte njëri nga personat të cilëve iu konfirmua mandati si deputet. Pas kësaj, deputetët dhanë betimin (duke përfshirë edhe Etem Arifin), si dhe me zgjedhjen e Kryetarit dhe nënkryetarëve u konstitua Kuvendi.

53. Më 3 shkurt 2020, Kuvendi zgjodhi Qeverinë me Kryeministër z. Albin Kurti.
54. Më 20 mars 2020, një numër i deputeteve të Kuvendit dorëzuan në Kryesinë e Kuvendit Mocionin e Mosbesimit ndaj Qeverisë.
55. Më 25 mars 2020, Kuvendi, përmes Vendimit nr. 07-V-013, miratoi Mocionin e Mosbesimit ndaj Qeverisë.
56. Me 30 prill 2020, pas disa letërkëmbimeve dhe pas kërkesës së Presidentit (përmes shkresës Nr. Prot. 382/1), me të cilën iu drejtua Kryetarit të Lidhjes Demokratike të Kosovës për të propozuar mandatarin për formimin e Qeverisë, Lidhja Demokratike e Kosovës propozoi z. Avdullah Hoti si kandidat për Kryeministër të Republikës së Kosovës.
57. Më 30 prill 2020, Presidenti nxori Dekretin nr. 24/2020, me të cilin *“Z. Avdullah Hoti i propozohet Kuvendit të Republikës së Kosovës kandidat për Kryeministër për të formuar Qeverinë e Republikës së Kosovës.”*
58. Po atë ditë, 30 deputetë të Kuvendit të Kosovës kërkuan nga Gjykata Kushtetuese vlerësimin e kushtetutshmërisë së Dekretit të Presidentit të Republikës së Kosovës, nr. 24/2020, të datës 30 prill 2020, për propozimin e Avdullah Hotit si kandidat për Kryeministër të Republikës së Kosovës.
59. Të njëjtën ditë, pra më 30 prill 2020, Kryetarja e Kuvendit kërkoi nga KGJK që t’i dërgojë në Kuvend të gjitha informatat dhe dokumentet lidhur me rastin e Etem Arifit.
60. Nga shkresat e lëndës rezulton se, më 30 prill 2020, Kryetarja e Kuvendit kishte pranuar një shkresë (Memorandum sqarues) nga mbrojtësi ligjor i Etem Arifit, në lidhje me mandatin e këtij të fundit. Në këtë shkresë, ndër të tjera, theksohet se: *“Mandati i z. Etem Arifi [...] është i ligjshëm dhe në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Kosovës pasi që i njëjti nuk është dënuar me vendim të plotfuqishëm nga gjykata gjatë këtij mandati (Legjislaturës VII) ndërsa dënimi i shqiptuar sipas Aktgjykimit 20.08.202 nuk ka paraqitur pengesë në certifikimin e z. Arifi si kandidat për deputet dhe po ashtu nuk paraqet pengesë ligjore në vazhdimin e ushtrimit të mandatit derisa ekzistojnë këto kushte ligjore”*.
61. Më 1 maj 2020, pas kërkesës së Kryetares së Kuvendit, KGJK dorëzoi në Kuvend kopjet e aktgjyqimeve me të cilat Etem Arifi ishte shpallur fajtor për vepër penale, duke përfshirë Aktgjykimit e Gjykatës së Apelit, PAKR 328/19, të 20 gushtit 2019 dhe Aktgjykimin PML. Nr. 380/20, të Gjykatës Supreme, të 30 janarit 2020.
62. Me 4 maj 2020, Gjykata e Apelit dorëzoi në Kuvend kopjet fizike të Aktgjykimit të Gjykatës Themelore dhe Aktgjykimit të Gjykatës së Apelit.

63. Më 4 maj 2020, Kryetarja e Kuvendit iu drejtuar me shkresë Kryetarit të Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imuniteti, duke kërkuar “që të trajtohet çështja e mandatit të deputetit Etem Arifi”.
64. Më 12 maj 2020, Komisioni për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, dorëzoi përgjigjen në kërkesën e Kryetares së Kuvendit, duke sqaruar si në vijim:
- “Komisioni konstatoi se asnjë dispozitë e Rregullores së Kuvendit nuk flet për rastet kur deputeti e humb mandatin Ipso jure, përveç në rastin siç përcaktohet me nenin 70, paragrafi 3, nënparagrafi 5 i Kushtetutës, së Republikës së Kosovës dhe nenin 25 paragrafi 1 pika e) e Rregullores së Kuvendit [...]. Pra në bazë të Rregullores së Kuvendit, Komisioni përkatës për Legjislacion, shqyrton çështjen e mandatit të deputetit vetëm në rastet siç përcaktohet me nenin 25 paragrafi 1 pika e) e Rregullores së Kuvendit.”*
- Komisioni për legjislacion, gjithashtu theksoi se: *“Rekomandohet që në të ardhmen Komisioni i përkohshëm për verifikimin e kuorumit dhe të mandateve të jetë më proaktiv në verifikimin e mandatit të deputetëve. [...] Andaj duke u bazuar në Konstatimet e theksuara, rekomandohet që të ndiqet praktika e mëparshme e Kuvendit.”*
65. Më 28 maj 2020, Gjykata Kushtetuese vendosi që Dekreti i Presidentit, i datës 30 prill 2020, për propozimin e Avdullah Hotit si kandidat për Kryeministër të Republikës së Kosovës, ishte në përputhshmëri me Kushtetutën.
66. Më 3 qershor 2020, Kuvendi, përmes vendimit të kontestuar, nr. 07/V-014, zgjodhi Qeverinë e Republikës së Kosovës, me 61 vota “për”, 24 “kundër” dhe 1 abstenim. Sipas materialit të dorëzuar në Gjykatë, Etem Arifi votoi “për” zgjedhjen e Qeverisë.

Pretendimet e parashtruesve të kërkesës

67. Parashtruesit e kërkesës pretendojnë se vendimi i kontestuar nuk është në pajtim me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë], në lidhje me nënparagrafin 6 të paragrafit 3 të nenit 70 [Mandati i Deputetëve], të Kushtetutës.
68. Parashtruesit në kërkesën e tyre kontestojnë kushtetutshmërinë e vendimit të kontestuar sepse, sipas tyre, “[...] (i) rezultati i votimit në seancën e jashtëzakonshme plenare të Kuvendit të datës 03.06.2020, nuk është në përputhje me Nenin 95 par.3; dhe (ii) gjatë procedurës së votimit në seancën e lartcekur të datës 03.06.2020, që ka rezultuar në nxjerrjen e Vendimit për krijimin e Qeverisë, Kuvendi ka vepruar në kundërshtim me procedurat e parapara në Kushtetutë sipas kuptimit të Nenit 70 par. 3, nënpar. (6), në kundërshtim me ligjin dhe aktet nënligjore në fuqi, në lidhje me mandatin e deputetit.”
69. Parashtruesit e kërkesës argumentojnë shkeljet e pretenduara më lart duke theksuar se “në seancën e jashtëzakonshme plenare të lartcekur të Kuvendit të datës 03.06.2020, ka qenë i pranishëm dhe ka votuar z. Etem Arifi, deputet i Kuvendit të Republikës së Kosovës nga Partia e Ashkalinjeve për Integrim (PAI), i cili është i dënuar me vendim të formës së prerë të gjykatës në Republikën e

Kosovës për veprën penale me dënimin prej 1 vit e 3 muaj. Rrjedhimisht, përbërja e Qeverisë nuk i ka marrë shumicën e votave për zgjedhjen e saj ashtu siç është përcaktuar me Kushtetutë.”

70. Parashtruesit e kërkesës, duke u thirrur në nenin 45 [Të Drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes], të Kushtetutës, argumentojnë se *“Kushtetuta ashtu sikurse edhe legjislacioni në fuqi, janë të qarta dhe përkufizojnë saktësisht dhe pa dykuptimësi çështjen e të drejtës dhe kufizimeve në lidhje me të drejtën për të zgjedhur dhe për t'u zgjedhur. Në këtë përkufizim të garantimit të së drejtës zgjedhore, bën pjesë edhe çështja e mandatit të deputetit.”* Ata më tej shtojnë se *“Kushtetutbërësi i Kosovës, për të mos lënë asnjë hapësirë arbitrariteti për keqpërdorim të çfarëdo pushteti shtetëror sa i përket njëres nga të drejtat themelore të njeriut, të drejtës zgjedhore edhe për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës, ka përcaktuar segmentet përmasat si dhe mënyrën e kufizimit, që mund të bëhet vetëm me “vendim gjyqësor”.*
71. Parashtruesit e kërkesës, duke u thirrur në nenin 70 [Mandati i Deputetëve], paragrafi 3, të Kushtetutës, pohojnë se *“[...] deputeti i Kuvendit z. Etem Arifi është i dënuar me vendim të formës së prerë të gjykatës, rrjedhimisht vota e tij duhet të shpallet e pavlefshme, për shkak se sipas nenit 70 par 3 nënpar (6) të Kushtetutës atij i ka mbaruar mandati i deputetit”.* Sipas parashtruesve të kërkesës, neni 70 [Mandati i Deputetëve] përcakton qartë kriteret kushtetuese, lidhur me faktin se kur mbaron mandati i deputetit në Kuvendin e Republikës së Kosovës.
72. Parashtruesit e kërkesës më tej sqarojnë se *“për vendimin e Gjykatës së Apelit me të cilin është dënuar deputeti z. Etem Arifi me 1 vit e 3 muaj burg, Kuvendi është njoftuar për herë të parë në muajin prill 2020. Kësisoj, sipas parimit të standardit juridik të përgjithshëm, efektet e vendimit fillojnë të prodhojnë pasoja juridike në momentin që pala, në këtë rast Kuvendi, është njohur me pasojat e këtij vendimi. Prandaj, parashtruesit pretendojnë se vota e deputetit në fjalë duhet të shpallet e pavlefshme në përputhje me nenin 70 par.3 nen.(6) të Kushtetutës. Rrjedhimisht, nga aspekti procedural, vendimi i Kuvendit Nr. 07-V-014. i datës 03.06.2020, duhet të konsiderohet kundërkushtetues për faktin se përbërja e Qeverisë nuk ka marrë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit, siç përcaktohet në nenin 95 par.3 të Kushtetutës.”*
73. Parashtruesit e kërkesës i referohen gjithashtu edhe nenit 112 [Zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit], par 1, të Ligjit nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës, i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin Nr. 03/L-256 (më tutje: Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme), si dhe nenit 8 [Përfundimi i Mandatit], pikën 1.6, të Ligjit Nr.03/L-111 për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit (më tutje: Ligji për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit), të cilat parashohin se mandati i deputetit përfundon kur ai/ajo dënohet për vepër penale ashtu si është paraparë në nenin 70, paragrafi 3, të Kushtetutës.
74. Parashtruesit e kërkesës, për më tepër, pohojnë se *“Edhe Neni 25, pika d) e Rregullores së Kuvendit të Republikës së Kosovës, bartë po të njëjtën frymë të Kushtetutës, të cilën e bartë Ligji Nr.03/L-111 sikur në paragrafin paraparak të kësaj Kërkese. Përfundimisht, dallimet gjuhësore për të shprehur qëllimin e njëjtë të*

normës, thelbi i frymës kushtetuese dhe ligjore është arsyeja e humbjes së mandatit [...]”

75. Parashtruesit e kërkesës, më tej, theksojnë se “mandati i deputetit z. Etem Arifi është kundërkushtetues dhe i kundërligjshëm me pasoja kushtetuese, mos përmbushja e kriterëve kushtetuese për zgjedhjen e Qeverisë sipas nenit 95 par. 3 të Kushtetutës. Me fjalë tjera, vota e deputetit në fjalë në seancën e jashtëzakonshme plenare të Kuvendit, e cila sipas parashtruesve ishte përcaktuese në formimin e Qeverisë, është e pavlefshme dhe, si e tillë, e bën kundërkushtetues në aspektin procedural Vendimin Nr.07-V- 014 të datës 03.06.2020 të Kuvendit”.
76. Në fund, parashtruesit kërkojnë nga Gjykata si në vijim:
- I. Të shpallë të PRANUESHME këtë Kërkesë*
 - II. Të shpallë Vendimin Nr.07-V- 014 të datës 03.06.2020 të Kuvendit të Republikës së Kosovës, për zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës në KUNDËRSHTIM me Kushtetutën e Republikës së Kosovës, në aspektin procedural;*
 - III. Të urdhërojë që ky aktgjykim t'u komunikohet palëve dhe në pajtim me nenin 20.4 të Ligjit, të shpallet në Gazetën Zyrtare*
 - IV. Ky aktgjykim të hyjë në fuqi menjëherë.”*

Përgjigja e Sekretarisë së Kuvendit për praktika të mëhershme në Kuvend në rastet e ngjashme

77. Gjykata rikujton se ajo kërkoj nga Sekretaria e Kuvendit që të informojë Gjykatën për praktikën e mëhershme në Kuvend, lidhur me mbarimin ose pavlefshmërinë e mandatit të deputetëve të dënuar për vepra penale.
78. Lidhur me pyetjen e shtruar nga Gjykata, Sekretaria e Kuvendit e njoftoi Gjykatën se Kuvendi kishte pasur vetëm një rast gjatë Legjislaturës së V-të të Kuvendit, me deputetin Rr.M. Në atë rast, procedura e ndjekur ishte si në vijim:

“Këshilli Gjyqësor i Kosovës, më 28 janar 2016, e ka njoftuar Kryetarin e Kuvendit me Aktgjykimin e Gjykatës së Apelit të Kosovës në Prishtinë për dënimin e deputetëve, [L.G] dhe [Rr.M] (deputeti, [L.G], me 1 dhjetor 2015, ka dhënë dorëheqje nga mandati i deputetit).

Kryetari i Kuvendit, më 29 janar 2016, bazuar në nenin 112.3 të Ligjit nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës, ka kërkuar nga Presidenti i Republikës së Kosovës që të bën zëvendësimin e deputetit, [Rr.M], nga Subjekti Politik "Koalicioni PDK-PD-LB-PSHDK dhe PKK", të cilit i ka mbaruar mandati i deputetit në pajtim me nenin 70, paragrafi 3, pika (6) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, me një anëtar tjetër nga lista e kandidatëve të Subjektit Politik "Koalicioni PDK-PD-LB-PSHDK dhe PKK"- në zgjedhjet e mbajtura me 8 qershor 2014.

Presidenti i Republikës së Kosovës, më 12 shkurt 2016, e njofton Kryetarin e Kuvendit me Vendimin, datë 11 shkurt 2016, për zëvendësimin e deputetit, [Rr.M].

Në këtë rast nuk ka pasur rol Komisioni për Legjislacion, Mandate, Imunitete, Rregullores së Kuvendit dhe mbikëqyrjen e Agjencisë kundër Korrupsionit [...].”

Përgjigja e KQZ-së në pyetjet e parashtruara nga Gjykata

79. Gjykata rikujton se ajo kërkoi nga KQZ që ta informoj Gjykatën lidhur me:
- a) procedurën që ndiqet në KQZ për certifikimin e kandidatëve/listës së kandidatëve për pjesëmarrje në zgjedhjet e përgjithshme, sidomos në ndërlidhje me kërkesat e përcaktuara në nenin 29.1 (q) të Ligjit nr. 03/1-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës; dhe
 - b) nëse ekziston ndonjë procedurë apo veprim i veçantë që ndërmerr KQZ për të parandaluar që personave të dënuar për vepra penale me vendim përfundimtar të gjykatës, në tri vitet e fundit, të mos iu mundësohet të kandidohen dhe zgjidhen deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës, si dhe kërkoi nga KQZ që ta informoj Gjykatë nëse ka pasur raste të tilla në të kaluarën.
80. Lidhur me pyetjet e cekura më sipër, KQZ fillimisht theksoi se ajo zbaton legjislacionin zgjedhor që rregullon çështjet lidhur me: aplikimin për certifikim të subjekteve politike dhe kandidatëve, procedurat për certifikimin e subjekteve politike dhe kandidatëve të tyre, arsyet e refuzimit të kërkesës për certifikim, ankesat e aplikuesve për certifikim, shqyrtimin e aplikacioneve, tërheqjen apo zëvendësimin e kandidatëve të subjekteve politike, ruajtjen dhe verifikimin e të dhënëve të tyre, pagesën e certifikimit dhe renditjen në fletëvotime.
81. Në këtë aspekt, KQZ sqaroi se Zyra për Regjistrim të Partive Politike dhe Certifikimet (në tekstin e mëtejme: ZRPPC), që vepron në kuadër të KQZ-së, ndihmon KQZ-në në pranimin, shqyrtimin teknik dhe rekomandimin për certifikim të subjekteve politike. Lidhur me këtë, KQZ theksoi se brenda pesëmbëdhjetë ditëve nga shpallja e datës së zgjedhjeve nga Presidenti, partia politike e regjistruar e cila nuk dëshiron të certifikohet për zgjedhje duhet të njoftojë ZRPPC/KQZ-në që nuk garon në zgjedhje, apo që partia politike do të kërkojë certifikimin përmes koalicionit zgjedhor. Subjekti politik që synon të garojë në zgjedhje duhet të aplikoj për certifikim në KQZ brenda afatit të caktuar. Secili aplikim për certifikim të subjektit politik duhet të shoqërohet me të gjithë dokumentacionin e kërkuar lidhur me subjektin politik. KQZ shtoi se ZRPPC, pasi shqyrton të gjitha aplikimet për certifikim dhe nëse përcakton se subjekti politik ka plotësuar të gjitha kërkesat, i bën rekomandim me shkrim KQZ-së për ta miratuar aplikimin.
82. Sa i përket aplikimit të kandidatëve për certifikim, sipas KQZ-së, subjektet politike që kanë aplikuar për certifikim për të marrë pjesë në zgjedhje duhet t'i dorëzojnë ZRPPC-së listën e kandidatëve sipas formularit të caktuar. Secili kandidat duhet të plotësojë formularin e certifikimit të kandidatit dhe me nënshkrimin e vet të konfirmoj se nuk mban asnjë post që do t'ia bënte atij të pamundur për t'u paraqitur si kandidat, bazuar në nenin 29 të Ligjit për Zgjedhjet, si dhe jep pëlqimin të paraqitet si kandidat për subjektin politik në

listën e të cilit ai/ajo paraqitet dhe zotohet të veprojë në përputhje me ligjet zgjedhore, rregullat e zgjedhjeve të KQZ-së dhe Kodin e Sjellës.

83. Sipas KQZ-së, ZRPPC gjatë shqyrtimit të aplikacioneve shqyrton dokumentacionin e secilit kandidat se a është i plotë, si dhe, mes tjerash, a përmbushen të gjitha kriteret e përcaktuara në nenin 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme. Sipas tyre, *“Në ndërlidhje me pikën (q) të nenit 29 të Ligjit [...] për Zgjedhjet e Përgjithshme [...], krahasohet me listat që pranohen nga KGJK apo gjyqësori apo kurdo kur ka qenë e mundshme, Lista e Kandidatëve i është dërguar Gjyqësorit përmes KGJK-së, për të marrë konfirmim që ndonjë kandidat ka qenë i dënuar për veprë penale në tri vitet e fundit. Në zgjedhjet e jashtëzakonshme dhe parakohshme, për shkak të afateve të ngjeshura, shumë rrallë është arritur të kryhet siç duhet ky verifikim.”* KQZ thekson se, për zgjedhjet e rregullta, verifikimi është bërë deri në zgjedhjet e vitit 2013, ndërsa nga viti 2017, certifikimi i subjekteve politike dhe i kandidatëve të tyre është bërë në përputhje me Aktgjykimin e Gjykatës Supreme, AA.-Uzh.nr.16/2017, të 19 shtatorit 2017.
84. Për më tepër, sa i përket pikës (q) të paragrafit 1 të nenit 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, që përcakton se personat që paraqiten në listën e votuesve duhet të mos jenë shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit, KQZ sqaron se sipas Aktgjykimit AA.-Uzh.nr.16/2017 të Gjykatës Supreme, kjo dispozitë është interpretuar nga Gjykata Supreme ashtu që, *“askujt nuk mund t’i mohohet e drejta për të garuar në zgjedhje, nëse një e drejtë e tillë nuk i është hequr me vendim gjyqësor, e që don të thotë se kandidati duhet me vendim të formës së prerë, të shpallet fajtor dhe gjykata, t’i ketë shqiptuar dënimin plotësues “heqjen e të drejtës për tu zgjedhur”.* Andaj, KQZ thekson se *“vetëm nëse ZRPPC/KQZ do të kishte hasur në vendim gjyqësor me emërtimin “heqja e të drejtës për tu zgjedhur” do e merrte në konsideratë për të mos rekomanduar, gjegjësisht, mos certifikuar ndonjë kandidat të ndonjë subjekti politik.”*
85. Duke sqaruar procedurën që i ka paraprirë Aktgjykimit të Gjykatës Supreme AA.-Uzh.nr.16/2017, të vitit 2017, KQZ sqaroi se: *“më datë 11 shtator 2017, ka marrë vendim që të decertifikohen 87 kandidat për kryetar dhe asamble komunale për zgjedhjet e 22 tetorit 2017, pjesë e këtij vendimi është edhe Z.B. kandidat për kryetar të Prizrenit [...]. Vendimi i KQZ ka ardhur si rezultatit i të dhënave nga Gjyqësori, vendimeve të formës së prerë se këta persona kanë qenë të dënuar për vepra penale. Por pas ankimit të vendimit të KQZ-së dhe PZAP vjen Aktgjykimi Uzh.nr.16/2017 të Gjykatës Supreme [...] i cili urdhëron KQZ-në për t’u kthyer certifikimin e kandidatëve të larguar nga lista e të certifikuarave”.*
86. Lidhur me Etem Arifin, KQZ në përgjigjen e vet theksoi se *“nuk ka qenë dhe nuk është e informuar që me vendim të formës së prerë i është ndaluar z. Arifi, para datës 10 shtator 2019 kur është certifikuar, që të jetë kandidat për deputet.”*
87. KQZ i bashkëngjiti përgjigjes së vet edhe kërkesën për certifikim të subjektit politik PAI; formularin për certifikim të kandidatit Etem Arifi; vendimin për certifikim të subjektit politik PAI; dhe Aktgjykimin e Gjykatës Supreme A.A.-Uzh.nr.16/2017, të 19 shtatorit 2017.

Argumentet e dhëna nga palët pjesëmarrëse në seancën dëgjimore publike

88. Në seancën dëgjimore publike të 2 dhjetori 2020, përfaqësuesi i parashtruesit të kërkesës, përfaqësuesi i Kryetares së Kuvendit, përfaqësuesi i Qeverisë, Kryetari i Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, përfaqësuesi i KGJK-së dhe Kryetarja e KQZ-së, paraqitën argumentet dhe kundër-argumentet e tyre lidhur me rastin, si dhe u përgjigjen në pyetjet e gjyqtarëve të Gjykatës, të cilat Gjykata do t'i përmbledhë në vijim.

Argumentet e përfaqësuesit të parashtruesve të kërkesës

89. Përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës, gjatë prezantimit të qëndrimeve të parashtruesve në seancën dëgjimore publike, përsëriti kryesisht qëndrimet dhe argumentet të cilat janë paraqitur në kërkesën fillestare. Ai ritheksoi pretendimet dhe argumentet se vendimi i Kuvendit për zgjedhjen e Qeverisë është në kundërshtim me nenin 95, paragrafi 3, të Kushtetutës, në ndërlidhje me nenin 70 paragrafi 3 pika 6, të Kushtetutës. Kjo sepse Etem Arifi, i cili ka votuar për zgjedhjen e Qeverisë, nuk ka pasur mandat të vlefshëm, si pasojë e Aktgjykimit të Gjykatës së Apelit, PAKR, nr. 328/19, të 20 gushtit 2019, përmes të cilit ai ishte dënuar me një vit e tre muaj burgim. Prandaj, Etem Arifi e kishte humbur mandatin, në bazë të nenit 70 paragrafi 3 pika 6, të Kushtetutës.
90. Si rrjedhojë, sipas përfaqësuesit të parashtruesve të kërkesës, zgjedhja e Qeverisë nuk ka pasur shumicën e votave të të gjithë deputetëve, marrë parasysh faktin se vota e Etem Arifit e cila ka qenë votë përcaktuese në formimin e Qeverisë, si vota e 61-të nga numri i përgjithshëm prej 120 deputetëve, ka qenë e pavlefshme.
91. Sipas përfaqësuesit të parashtruesve të kërkesës, janë dy forma të kufizimeve të së drejtës për t'u zgjedhur. Kështu, papërshtatshmëria për t'u zgjedhur deputet e kufizon të drejtën pasive zgjedhore të garantuar me nenin 45 të Kushtetutës, i cili përcakton se kjo e drejtë *“mund të kufizohet vetëm me vendim gjyqësor”*. Gjithashtu, kjo e drejtë kufizohet edhe me nenin 55 të Kushtetutës, i cili përcakton se *“të drejtat dhe liritë mund të kufizohen vetëm me ligj”*.
92. Përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës, tutje, theksoi se sipas praktikës gjyqësore të GJEDNJ-së ky kufizim duhet të bëhet vetëm me ligj *“për të siguruar funksionimin e duhur të regjimit demokratik”*. Sipas tij, Etem Arifit nuk i është mohuar e drejta për të kandiduar për deputet në zgjedhjet parlamentare të 6 tetorit 2019, sipas nenit 45, paragrafi 1, të Kushtetutës, për faktin se shqiptimi i dënimit kryesor lidhur me kryerjen e veprës penale përkatëse nuk është shoqëruar me dënim plotësues [...]. Gjykata nuk ka nxjerr asnjë vendim gjyqësor plotësues në kuptim të nenit 45, paragrafi 1 të Kushtetutës, lidhur me nenin 63 të Kodit Penal dhe nenin 29 paragrafi 1, pika p të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, me të cilin ja kufizon kandidimin e personit në fjalë.
93. Por, sipas përfaqësuesit të parashtruesve të kërkesës, Etem Arifi nuk është dashur të certifikohet si kandidat për deputet, bazuar në nenin 55 të Kushtetutës, i cili parasheh që të drejtat dhe liritë mund të kufizohen vetëm me ligj dhe, rrjedhimisht, në nenin 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, i cili parasheh që një person është i aftë të kandidojë si kandidat për deputet, përveç nëse është shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri (3)

vitet e fundit. Përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës theksoj se moszbatimi i nenit 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme është “*papërgjegjësi totale juridike e KQZ-së*”.

94. Përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës theksoi se ushtrimi i pushtetit politik nga njerëz që shkelin seriozisht ligjin mund të rrezikojë natyrën demokratike të shtetit, duke shtuar se një person që nuk njehë standardet e sjelljes në shoqërinë demokratike, mund të mos jetë i gatshëm t'i bindet standardeve kushtetuese ose ndërkombëtare për demokracinë dhe sundimin e ligjit. Për më tepër, përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës ngriti pyetjen si është e mundur që dikush nga burgu të përfaqësojë interesat e atyre që e kanë zgjedhur.
95. Në lidhje me këtë, përfaqësuesi i parashtruesit të kërkesës pretendoi se certifikimi i kandidatit Etem Arifi nga KQZ-ja ka ndodhur edhe për shkak se deputeti ka gënjer me rastin e paraqitjes së formularit, kur ka theksuar se kandidatura e tij është në përputhshmëri me nenin 29, paragrafi 1 pikën (q). Kjo, sipas tij, vërtetohet edhe nga përgjigja e KQZ-së drejtuar Gjykatës, ku theksohet se kandidati nuk e ka informuar KQZ-në se ishte i dënuar nga një gjykatë me vendim të formës së prerë, me dënimin me burgim mbi një vit. Sipas tij, as KGJK-ja nuk e ka njoftuar KQZ-në dhe as ndonjë institucion tjetër për faktin se Etem Arifi kishte një vendim të formës së prerë, përmes të cilit ishte dënuar me një vit e tre muaj burgim.
96. Përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës gjithashtu iu referua edhe Aktgjykimit të Gjykatës Supreme, AA.-Uzh.nr.16/2017, sipas të cilit e drejta për t'u zgjedhur mund të kufizohet vetëm me vendim gjyqësor plotësues. Sipas tij, Gjykata Supreme pa asnjë bazë ligjore është kthyer në nenin 45 të Kushtetues, duke e shpallur, në njëfar mënyre, kundërkushtetues nenin 29, paragrafin 1 pika q, të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme – gjë e cila nuk është në kompetencë të kësaj gjykate.
97. Më tutje, përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës theksoi se Kuvendi deri më 4 maj 2020 nuk ka qenë i njoftuar se deputeti në fjalë është dënuar me vendim të formës së prerë. Kësisoj, sipas parimit të standardit juridik të përgjithshëm, efektet e vendimit fillojnë të prodhojnë pasoja juridike në momentin që pala, në këtë rast Kuvendi, është njohur me pasojat e këtij vendim. Në rastin konkret kjo do të thotë më 4 maj 2020, pra, gjatë legjislaturës aktuale.
98. Përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës ka argumentuar se Dekreti i Presidentit për emërimin e z. Avdullah Hoti si kandidat për Kryeministër nuk ka efekt juridik, duke qenë se procedura për zgjedhjen e Qeverisë, në seancën e Kuvendit të 3 qershorit 2020, është ezauruar. Sipas përfaqësuesit të parashtruesve të kërkesës, pasi që Dekreti i Presidentit për emërimin e z. Avdullah Hoti si kandidat për Kryeministër nuk ka efekt juridik, Gjykata Kushtetuese duhet të shpallë vendimin e kontestuar si jokushtetues dhe duhet të vendosë që të shkohet në zgjedhje, “*ose situata të kthehet në pikën zero*”, për sa i përket zgjedhjes së Qeverisë, sipas paragrafit 2 të nenit 95 të Kushtetutës.

Argumentet e përfaqësuesit të Kryetares së Kuvendit

99. Përfaqësuesi i Kryetares së Kuvendit mbajti qëndrimin se Kryetarja e Kuvendit është njoftuar për dënimin e Etem Arifit fillimisht nga mediat dhe menjëherë ka kërkuar nga KGJK dhe Gjykata e Apelit që të dorëzojnë në Kuvend vendimet gjyqësore lidhur me rastin në fjalë.
100. Ai theksoi se pas pranimit të vendimeve gjyqësore nga KGJK, drejtuar Kryetares së Kuvendit, më 4 maj 2020, Kryetarja e Kuvendit i është drejtuar Komisionit për Mandate dhe Imunitete të Kuvendit për të kërkuar sqarime lidhur me statusin e Etem Arifit në legjislaturën aktuale. Ky Komision nuk ka dhënë një përgjigje specifike lidhur me çështjen në fjalë. Në ndërkohë Kuvendi përmes vendimit të kontestuar ka zgjedhur Qeverinë e re, me ç'rast parashtruesit e kërkesës i ish drejtuar Gjykatës duke kërkuar që Gjykata Kushtetuese të vlerësojë kushtetutshmërinë e vendimit të kontestuar, ku objekt shqyrtimi ishte edhe vlefshmëria e mandatit të Etem Arifit.
101. Në sqarimin e më tutjeshëm, përfaqësuesit i Kryetares së Kuvendit deklaroi se Kryetarja e Kuvendit duke qenë në dijeni që parashtruesit e kërkesës kishin paraqitur kërkesë për vlerësimin e kushtetutshmërisë së vendimit të kontestuar në Gjykatën Kushtetuese, nuk kishte ndërmarrë veprime të tjera, duke përfshirë zëvendësimin e deputetit në fjalë sipas legjislacionit në fuqi. Përfaqësuesi i Kryetares së Kuvendit, gjithashtu, konfirmoi se Etem Arifi është ende në listën e deputetëve të Kuvendit të legjislaturës aktuale.

Argumentet e përfaqësuesit të Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete

102. Kryetari i Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, gjatë paraqitjes së tij, njoftoi Gjykatën se qëndrimet e këtij Komisioni janë që asnjë dispozitë e Rregullores së Kuvendit nuk flet për rastet kur deputeti e humb mandatin *Ipso jure*, përveç në rastin siç përcaktohet me nenin 70, paragrafi 3, nënparagrafi 5 i Kushtetutës, dhe nenin 25 paragrafi 1 pika e) e Rregullores së Kuvendit. Sipas tij, Komisioni përkatës për Legjislacion, shqyrton çështjen e mandatit të deputetit vetëm në rastet siç përcaktohet me nenin 25 paragrafi 1, pika e) të Rregullores së Kuvendit, kur një deputet mungon gjashtë (6) muaj rresht në seancat e Kuvendit. Andaj, ky Komision nuk ka obligime ligjore që të ndërmerr veprime në rastet kur një deputet humb mandatin si rezultat i kryerjes së një vepre penale.

Argumentet e përfaqësuesit të Qeverisë

103. Përfaqësuesi i Qeverisë mbajti qëndrimin se kërkesa e parashtruesve të kërkesës duhet të shpallet nga Gjykata si kërkesë e papranueshme, “*mbi frymën e papërshtatshmërisë së saj formale, të cilat do t'i lejojnë Gjykatës Kushtetuese që ta shpallë si të papranueshme kërkesën në fjalë*”.
104. Përfaqësuesi i Qeverisë, duke u thirrur në Opinionin e Komisionit të Venecias, të datës 23 nëntor 2018, “*lidhur me përjashtimin e shkelësve të ligjit nga parlamenti*”, theksoi se lidhur me kufizimin e të drejtave zgjedhore “*duhet të ndiqet një kufizim legjitim, i cili të jetë i domosdoshëm në një shoqëri demokratike, ndërsa mjetet kufizuese dhe vete kufizimi duhet të jenë*

proporcionale me qëllimin që synohet të arrihet". Sipas përfaqësuesit të Qeverisë, pavlefshmëria e mandatit nga neni 70. 3 (6), si dhe pamundësia e kandidimit nga neni 73.2 i Kushtetutës, në të cilat thirren parashtruesit e kërkesës, janë dy gjera tërësisht të ndryshme dhe nuk ndërlidhen me kufizimin e të drejtave zgjedhore, nga neni 45 i Kushtetutës.

105. Ai gjatë argumentimit të qëndrimit të Qeverisë shtoi se thelbi i problemit kushtetues në rastin konkret nuk është nëse Etem Arifi ka humbur apo nuk ka humbur mandatin e vet si deputet në legjislaturën e gjashtë, por nëse ai ka pasur kufizime gjyqësore ndaj realizimit të të drejtave të tij kushtetuese, nga neni 45 i Kushtetutës, për kandidim në legjislaturën e shtatë.
106. Përfaqësuesi i Qeverisë, lidhur me faktin nëse Etem Arifi ka pasur kufizime të të drejtave të tij kushtetuese konform nenit 45 të Kushtetutës, theksoi se *"neni 73.2 i Kushtetutës flet për rastin e pamundësisë së kandidimit dhe jo për kufizimin e ndonjë të drejte kushtetuese sipas nenit 45 të Kushtetutës. Në nenin 73.3 të Kushtetutës kjo pamundësi ka të bëjë me rastet kur një person ka probleme me zotësinë e veprimit"*.
107. Lidhur me pretendimin e parashtruesve të kërkesës se humbja e mandatit të deputetit prodhon momente kushtetuese, kur një deputet dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë, me dënim me burgim një vit e më shumë, përfaqësuesi i Qeverisë argumentoi se nëse ndiqet një qasje e tillë *"atëherë do të krijohej pasiguri totale juridike, në të cilën nuk do të vlente asnjë garanci kushtetuese, ndërsa ndjekja e një logjike të tillë do të nënkuptonte që instituti juridik i rehabilitimit në një shoqëri demokratike do të zhvishej nga çdo përmbajtje"*.
108. Përfaqësuesi i Qeverisë mbajti qëndrimin se Etem Arifi ka humbur mandatin e tij si deputet kur është dënuar me Aktgjykimin PAKR.nr.328/2018, të Gjykatës së Apelit, të 28 marsit 2019, dhe, sipas tij, një deputet e humb mandatin vetëm një herë. Në rastin konkret Etem Arifi e kishte humbur mandatin kur për herë të parë ishte dënuar me Aktgjykimin e lartcekur dhe që kishte të bënte me legjislaturën e kaluar dhe jo më legjislaturë aktuale.
109. Gjithashtu, sipas përfaqësuesit të Qeverisë, nëse Gjykata vlerëson se Etem Arifi nuk ka pasur mandat të vlefshëm, atëherë ai mban qëndrimin se Qeveria është zgjedhur me numër të mjaftueshëm të votave, marrë parasysh faktin se pasi që mandati i Etem Arifit ka qenë i pavlefshëm, atëherë Kuvendi ka pasur gjithsej 119 deputet me mandat të vlefshëm. Rrjedhimisht, sipas tij, vendimi i kontestuar ka marrë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit që kanë pasur mandat të vlefshëm, respektivisht 60 vota.

Argumentet e përfaqësuesit të KGJK-së

110. Përfaqësuesi i KGJK-së sqaroi se KGJK nuk ka asnjë detyrim ligjor specifik që të njoftojë institucionet e Republikës së Kosovës në rast se ndonjë deputet i Kuvendit dënohet me vendim të formës së prerë.
111. Ai më tutje sqaroi se, megjithëse nuk ekziston një detyrim ligjor, KGJK vihet në lëvizje vetëm me kërkesë të palëve, ashtu siç ka vepruar edhe në rastin konkret

pas kërkesës së 30 prillit 2020 të Kryetares së Kuvendit, ku KGJK ka dorëzuar në Kuvend kopjet e aktgjykimeve me të cilat Etem Arifi ishte shpallur fajtor për vepër penale, duke përfshirë Aktgjykimin e Gjykatës së Apelit, PAKR 328/19, të 20 gushtit 2019 dhe Aktgjykimin PML. Nr. 380/20, të Gjykatës Supreme, të 30 janarit 2020. Më tej, ai shtoi se KGJK vazhdimisht ka ofruar informata të tilla kur kësaj të fundit i është kërkuar nga KQZ, ose nga institucione të tjera.

Argumentet e Kryetares së KQZ-së

112. Kryetarja e KQZ-së theksoi se KQZ zbaton legjislacionin zgjedhor që rregullon çështjet lidhur me aplikimin për certifikim të subjekteve politike dhe kandidatëve, procedurat për certifikimin e subjekteve politike dhe kandidatëve të tyre, arsyet e refuzimit të kërkesës për certifikim, ankesat e aplikuesve për certifikim, shqyrtimin e aplikacioneve, si dhe tërheqjen apo zëvendësimin e kandidatëve të subjekteve politike.
113. Sa i përket pikës (q) të paragrafit 1 të nenit 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, që përcakton se personat që paraqiten në listën e votuesve duhet të mos jenë shpallur fajtor për vepër penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit, Kryetarja e KQZ-së sqaroi se sipas Aktgjykimit AA.-Uzh.nr.16/2017 të Gjykatës Supreme, kjo dispozitë është interpretuar nga Gjykata Supreme ashtu që askujt nuk mund t'i mohohet e drejta për të garuar në zgjedhje nëse një e drejtë e tillë nuk i është hequr me vendim gjyqësor, e që do të thotë se kandidati duhet me vendim të formës së prerë të shpallet fajtor dhe gjykata t'i ketë shqiptuar dënimin plotësues "*heqjen e të drejtës për tu zgjedhur*". Andaj, Kryetarja e KQZ-së sqaroi se vetëm nëse KQZ-ja do të kishte hasur në vendim gjyqësor për "*heqjen e të drejtës për tu zgjedhur*" do e merrte në konsideratë për të mos rekomanduar, gjegjësisht mos certifikuar ndonjë kandidat të ndonjë subjekti politik.
114. Lidhur me Vendimin e lartcekur të Gjykatës Supreme, Kryetarja e KQZ-së theksoi se i njëjti është i debatueshëm dhe me të cilin ajo personalisht nuk pajtohet.
115. Kryetarja e KQZ-së, më tej, sqaroi para Gjykatës se, pas Aktgjykimit të Gjykatës Supreme AA..Uzh.nr.16/2017, KQZ-ja kishte lejuar certifikimin e 87 kandidatëve, të cilët më parë ishin decertifikuar nga KQZ-ja (pasi që kjo e fundit kishte marrë informata nga KGJK-ja se kandidatët ishin të dënuar për vepra penale gjatë tri viteve të fundit).
116. Lidhur me Etem Arifin, Kryetarja e KQZ-së informoi se në aplikacionin e paraqitur dhe të nënshkruar nga Etem Arifi, ai zotohej se plotësonte të gjitha kushtet për tu kandiduar për deputet dhe se ai askund nuk kishte theksuar se ishte i dënuar për vepër penale

Dispozitat e rëndësishme të Kushtetutës, ligjeve dhe akteve nënligjore

Kushtetuta e Republikës së Kosovës

Neni 45 [Të Drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes]

1. Çdo shtetas i Republikës së Kosovës që ka arritur moshën tetëmbëdhjetë vjeç, qoftë edhe ditën e zgjedhjeve, gëzon të drejtën të zgjedhë dhe të zgjedhet, me përjashtim kur kjo e drejtë i kufizohet me vendim gjyqësor.

[...]

Neni 64 [Struktura e Kuvendit]

1. Kuvendi ka njëqind e njëzet (120) deputetë të zgjedhur me votim të fshehtë bazuar në listat e hapura. Vendet në Kuvend ndahen midis të gjitha partive, koalicioneve, nismave qytetare dhe kandidatëve të pavarur, në përpjesëtim me numrin e votave të vlefshme, të fituara prej tyre, në zgjedhjet për Kuvendin.

Neni 70 [Mandati i Deputetëve]

1. Deputetët e Kuvendit janë përfaqësues të popullit dhe nuk i nënshtrohen asnjë mandati detyrues.
 2. Mandati i deputetit të Kuvendit të Kosovës fillon ditën e certifikimit të rezultatit të zgjedhjes.
 3. Mandati i deputetit mbaron ose bëhet i pavlefshëm, nëse:
 - (1) nuk bën betimin;
 - (2) jep dorëheqjen;
 - (3) emërohet anëtar i Qeverisë së Kosovës;
 - (4) përfundon mandati i Kuvendit;
 - (5) mungon gjashtë (6) muaj rresht në seancat e Kuvendit. Në raste të veçanta, Kuvendi i Kosovës mund të vendosë ndryshe;
 - (6) dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë për vepër penale me një ose më shumë vjet burgim;
 - (7) ajo/ai vdes.
 4. Vendet e liruara të deputetëve në Kuvend, plotësohen menjëherë, në pajtim me këtë Kushtetutë dhe me ligjin.
- [...]

Neni 71 [Kualifikimet dhe Barazia Gjinore]

1. Secili shtetas i Republikës së Kosovës i cili është tetëmbëdhjetë (18) vjeç ose më i madh dhe përmbush kriteret ligjore, mund të jetë kandidat për deputet.
2. Përbërja e Kuvendit të Kosovës do të respektoj parimet e barazisë gjinore të cilat janë të pranuar në pajtim me parimet ndërkombëtare.

Neni 72 [Papajtueshmëria]

Deputeti i Kuvendit të Kosovës nuk mund të mbajë ndonjë post ekzekutiv në administratën publike ose në ndonjë ndërmarrje në pronësi publike, dhe as të ushtrojë ndonjë funksion tjetër ekzekutiv, sikurse është përcaktuar me ligj.

Neni 73 [Pamundësia e Kandidimit]

1. Nuk mund të kandidohen dhe as të zgjidhen deputetë të Kuvendit, pa hequr dorë paraprakisht nga detyra e tyre:

- (1) gjyqtarët dhe prokurorët;
- (2) pjesëtarët e Forcës së Sigurisë të Kosovës;
- (3) pjesëtarët e Policisë së Kosovës;
- (4) pjesëtarët e Doganave të Kosovës;
- (5) pjesëtarët e Agjencisë së Kosovës për Inteligjencë;
- (6) udhëheqësit e agjencive të pavarura;
- (7) përfaqësuesit diplomatikë;
- (8) kryetarët dhe anëtarët e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve.

2. Nuk mund të kandidohen për deputetë personat e privuar nga zotësia juridike për të vepruar, me vendim përfundimtar të gjykatës.

3. Kryetarët dhe zyrtarët e tjerë, të cilët mbajnë përgjegjësi ekzekutive në nivel komune, nuk mund të zgjidhen si deputetë të Kuvendit pa hequr dorë paraprakisht nga detyra e tyre.

Neni 74 [Ushtrimi i Funkcionit]

Deputetët e Kuvendit të Kosovës ushtrojnë funksionin e tyre në interesin më të mirë të Republikës së Kosovës dhe në pajtim me këtë Kushtetutë, ligjet dhe rregullat e procedurës së Kuvendit.

[...]

Neni 75 [Imuniteti]

1. *Deputetët e Kuvendit gëzojnë imunitet nga ndjekja penale, paditë civile ose shkarkimi për veprimet dhe vendimet e tyre brenda fushëveprimit të përgjegjësive të tyre si deputetë të Kuvendit. Imuniteti nuk pengon ndjekjen penale të deputetëve të Kuvendit për veprimet e ndërmarra jashtë fushëveprimit të përgjegjësive së tyre si deputetë të Kuvendit.*

2. *Deputeti i Kuvendit nuk mund të arrestohet dhe as ndalohet përderisa është duke kryer detyrat e tij/saj si deputet i Kuvendit, pa pëlqimin e shumicës së të gjithë deputetëve të Kuvendit.*

Neni 95 [Zgjedhja e Qeverisë]

1. *Pas zgjedhjeve, Presidenti i Republikës së Kosovës i propozon Kuvendit kandidatin për Kryeministër, në konsultim me partinë politike ose koalicionin që ka fituar shumicën e nevojshme në Kuvend për të formuar Qeverinë.*

2. *Kandidati për Kryeministër, jo më vonë se pesëmbëdhjetë (15) ditë pas emërimit, paraqet përbërjen e Qeverisë para Kuvendit të Kosovës dhe kërkon miratimin nga ana e Kuvendit.*

3. *Qeveria konsiderohet e zgjedhur nëse merr shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Kosovës.*

4. *Nëse përbërja e propozuar e Qeverisë nuk merr shumicën e votave të nevojshme, Presidenti i Republikës së Kosovës, brenda dhjetë (10) ditësh emëron kandidatin tjetër sipas së njëjtës procedurë. Nëse as herën e dytë nuk*

zgjidhet Qeveria, atëherë Presidenti i Kosovës i shpall zgjedhjet, të cilat duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre.

5. Nëse Kryeministri jep dorëheqjen ose për arsye të tjera, posti i tij/saj mbetet i lirë, Qeveria bie, dhe Presidenti i Republikës së Kosovës, në konsultim me partitë politike ose koalicionin që ka fituar shumicën në Kuvend, mandaton kandidatin e ri, për të formuar Qeverinë.

6. Anëtarët e Qeverisë pas zgjedhjes, japin betimin para Kuvendit. Teksti i betimit rregullohet me ligj.

Ligji nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës (i ndryshuar dhe plotësuar me Ligjin Nr. 03/L-256)

Neni 29

Përshtatshmëria/Aftësia e Kandidatit

29.1 Cilido person emri i të cilit paraqitet në Listën e Votuesve është i aftë për certifikim si kandidat përveç nëse ai apo ajo është:

- a) gjykatës apo prokuror në Kosovë ose gjetkë;
 - b) pjesëtar i Forcës së Sigurisë së Kosovës;
 - c) pjesëtar i Policisë së Kosovës;
 - d) pjesëtar i Shërbimit Doganor të Kosovës;
 - e) pjesëtar i Agjencisë së Kosovës për Inteligjencë;
 - f) kryesues i një agjencie të pavarur;
 - g) përfaqësues diplomatik;
 - h) kryesues apo anëtar i KQZ-së;
 - i) pjesëtar i PZAP-it;
 - j) anëtar i Komisionit Komunal të Zgjedhjeve;
 - k) pjesëtar i forcave të armatosura të ndonjë shteti;
 - l) pjesëtar i ndonjë force policore apo të një trupi të ngjashëm;
 - m) duke vuajtur dënimin e shqiptuar nga Tribunali Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavinë;
 - n) nën akuzë nga Tribunali dhe ka dështuar të veprojë në përputhje me urdhrin për t'u paraqitur para Tribunalit;
 - o) me anë të vendimit të gjykatës, përfshirë edhe vendimin e PZAP-it i është hequr e drejta për të qenë kandidat;
 - p) me anë të vendimit të gjykatës, i është hequr e drejta për të qenë kandidat;
 - q) i shpallur fajtor për vepër penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri (3) vitet e fundit;
 - r) ka dështuar të paguajë gjobën e vënë nga PZAP-i apo KQZ-ja; ose
 - s) ka dështuar t'i përmbahet ndonjë urdhri të PZAP-it.
- [...]

29.4 Nëse kandidati i cili është certifikuar nga KQZ-ja është apo ka arritur statusin sipas të cilit ai apo ajo humb aftësinë për të qenë kandidat sipas dispozitave të paragrafit 1 të këtij neni, ai person decertifikohet nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve dhe largohet nga lista e kandidatëve të subjektit politik në fjalë.

Neni 112
Zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit

112.1 Vendet e shpërndara në përputhje me këtë Ligj mbahen personalisht nga kandidatet e zgjedhur dhe jo nga subjekti politik. Mandati i anëtarit nuk do të ndryshohet apo ndërpritet para se të përfundoj mandati përveç në rastet vijuese:

- a) dënimi i anëtarit për veprë penale për të cilën ai apo ajo është dënuar me burgim sikurse parashikohet me anë të nenit 69.3 (6) [70.3 (6)] të Kushtetutës;
- b) dështimi i anëtarit që të marrë pjesë në seancat e Kuvendit apo të Komiteteve për gjastë (6) muaj radhazi, anëtar i të cilave ai apo ajo janë, përveç nëse jepet ndonjë arsye bindëse në pajtim me Rregullat e Kuvendit;
- c) humbja e mandatit të anëtarit, sipas nenit 29 të këtij ligji;
[...]

112.2 Një anëtar i Kuvendit të Kosovës mandati i të cilit përfundon në pajtim me nenin 112.1 zëvendësohet si vijon:

- a) nga kandidati i ligjshëm në radhë i të njëjtës gjini i cili ka fituar numrin më të madh të votave të listës së riorganizuar të kandidatëve të Subjektit Politik në emër të së cilës garoi anëtari;
- b) nëse nuk ka ndonjë kandidat tjetër të ligjshëm me gjini të njëjtë nga lista e kandidatëve, nga kandidati i radhës i cili ka fituar numrin më të lartë të votave në listën e kandidatëve;
- c) nëse nuk ka kandidat tjetër të ligjshëm në listën e kandidatëve, shkon kandidati i ardhshëm legjitim nga lista e kandidatëve të etnitetit politik që ka pasur koeficientin më të madh të votave sipas formulës së përcaktuar në nenin 111.4 të këtij ligji nga zgjedhjet e fundit të të njëjtit lloj; dhe
- d) nëse anëtari është kandidat i pavarur, shkon kandidati i ardhshëm legjitim nga lista e kandidatëve të etnitetit politik që ka pasur koeficientin më të madh të votave sipas formulës së përcaktuar në nenin 111.4 të këtij ligji.

112.3 Pasi që një ulëse të mbetet e zbrazët, Kryetari i Kuvendit i bën kërkesë me shkrim Presidentit për mbushjen e ulëses së zbrazët. Një kërkesë e tillë duhet të përfshij edhe sqarimin se pse u lirua kjo ulëse.

112.4 Pas pranimi të kërkesës sipas paragrafit 3 të këtij neni, nëse sqarimi i dhënë është i mjaftueshëm, Presidenti duhet të kërkojë nga KQZ-ja të rekomandojë emrin e personit për ta mbushur vendin e lirë. KQZ-ja duhet që në afatin prej pesë (5) ditëve të punës nga momenti i marrjes së kërkesës, t'ia ofrojë Presidentit emrin [e] radhës së personit të ligjshëm sipas paragrafit 2 të këtij neni.

Ligji nr. 03/l-111 për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit

Neni 5
Mandati i deputetit

[...]

2. Mandati i deputetit fillon që nga momenti i certifikimit të mandatit nga ana e autoritetit kompetent në përputhje me ligjin. Mandati i deputetëve të përbërjes paraprake të Kuvendit përfundon po të njëjtën ditë.

[...]

Neni 8 Përfundimi i Mandatit

1. Mandati i Deputetit/es përfundon para kohe:

[...]

1.6. nëse me vendimin e formës së prerë të gjykatës dënohet për veprë penale me vuajtje të dënimit për një ose më shumë vjet burg;

Rregullorja e Kuvendit të Republikës së Kosovës

“Neni 9

Kryesimi i mbledhjes konstituive të legjislaturës së Kuvendit

[...]

3. Kryesuesi i mbledhjes konstituive të legjislaturës së Kuvendit, pas hapjes së mbledhjes dhe paraqitjes së rendit të ditës, kërkon nga partitë politike të përfaqësuar në Kuvend ta caktojnë nga një përfaqësues në Komisionin e përkohshëm për verifikimin e kuorumit dhe të mandateve.

4. Komisioni i përkohshëm e shqyrton dokumentacionin përkatës të zgjedhjeve, ia paraqet Kuvendit raportin për vlefshmërinë e mandateve të deputetëve të Kuvendit dhe e verifikon kuorumin në mbledhjen konstituive të legjislaturës së Kuvendit.

Neni 22

Imuniteti i deputetit të Kuvendit

1. Deputeti gëzon imunitet, në pajtim me Kushtetutën.

[...]

4. Imuniteti i deputetit fillon në ditën e verifikimit të mandatit dhe mbaron me përfundimin e mandatit të tij.

5. Kuvendi, përjashtimisht nga paragrafi 4 i këtij neni, mund t'ia heqë imunitetin deputetit para mbarimit të mandatit.

6. Kërkesën për heqjen e imunitetit të deputetit e bën organi kompetent për ndjekje penale. Vendimin për heqjen e imunitetit të deputetit e merr Kuvendi, në përputhje me rekomandimet e Komisionit për Mandat, Imunitet dhe Rregullore.

7. Masa e ndalesës ose e arrestit mund të merret ndaj deputetit edhe pa heqjen paraprake të imunitetit nga Kuvendi, në rastin kur deputeti kryen veprë të rëndë penale, që është e dënueshme me pesë (5) e më shumë vjet burgim.

Neni 23
Procedura e heqjes së imunitetit

1. Kërkesën për heqjen e imunitetit të deputetit, bashkë me dokumentet e tjera përcjellëse, organi kompetent i ndjekjes penale ia parashtron Kryetarit të Kuvendit. Kërkesën e organit të ndjekjes, së bashku me dokumentet përcjellëse, Kryetari, brenda 48 orëve, ia dërgon Komisionit për Mandat, Imunitet dhe Rregullore.
 2. Komisioni për Mandat, Imunitet dhe Rregullore, brenda 30 ditësh, pas marrjes së kërkesës nga paragrafi 1 i këtij neni, e shqyrton kërkesën dhe Kuvendit ia paraqet raportin me rekomandime.
 3. Komisioni e njofton deputetin, imuniteti i të cilit kërkohet të hiqet, për kërkesën dhe për kohën e shqyrtimit të saj në komision.
 4. Deputeti ftohet të marrë pjesë në mbledhjen e Komisionit dhe në mbledhje plenare për t'i dhënë shpjegimet dhe vërejtjet rreth çështjes.
 5. Mospjesëmarrja e deputetit të ftuar në mbledhje nuk e pengon Komisionin dhe Kuvendin të vendosin edhe pa praninë e tij.
 6. Kuvendi e shqyrton raportin me rekomandimet e Komisionit më së voni në mbledhjen e dytë të radhës. Në fillim të shqyrtimit të çështjes, fjala i jepet deputetit për të dhënë shpjegime dhe për t'iu përgjigjur pyetjeve të deputetëve.
 7. Për heqjen e imunitetit të deputetit Kuvendi vendos me vota të fshehta të shumicës së deputetëve të Kuvendit.
- [...]

Neni 25
Humbja e statusit të deputetit të Kuvendit

1. Deputeti i Kuvendit e humb mandatin, nëse:
 - a) nuk e bën betimin,
 - b) jep dorëheqje,
 - c) përfundon mandati i Kuvendit,
 - d) dënohet për një vepër penale me burgim për një periudhë kohore prej një (1) e më shumë vjet,
 - e) në periudhën gjashtëmujore nuk merr pjesë në asnjë mbledhje të Kuvendit. Nëse deputeti nuk ia dëshmon faktet bindëse për çështjen Kryetarit të Kuvendit, Kryetari e kërkon rekomandimin e Komisionit për Mandat, Imunitet dhe Rregullore. Pas rekomandimit të Komisionit Kryetari ia propozon Kuvendit pushimin e funksionit të deputetit. Kuvendi vendos për çështjen në mbledhje të radhës;
 - f) me vendim të formës së prerë të gjykatës nëse është konstatuar mungesa e aftësisë së tij juridike për të vepruar,
 - g) vdes.
2. Për rastet nga pika 1. e) e këtij neni, deputeti mund t'ia paraqesë Kuvendit me shkrim argumentet për t'i treguar arsyet bindëse për mospjesëmarrje në mbledhje dhe i lejohet t'i drejtohet Kuvendit, nëse dëshiron.
3. Vendet e liruara të deputetëve, në çfarëdo rasti që përcaktohen me këtë rregull, plotësohen në përputhje me nenin 70.4 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës dhe me nenin 112 të Ligjit për zgjedhjet e përgjithshme.

[...]

SHTOJCA Nr.2 e Rregullores së Kuvendit

Komisioni për Legjislacion, Mandate, Imunitete, Rregulloren e Kuvendit dhe Mbikëqyrjen e Agjencisë Kundër Korrupsionit (Sipas Vendimi të Kuvendit 07-V-008 i datës 13.2.2020)

Fushëveprimi i këtij Komisioni përfshin:

“ [...]

- Interpretimin e Rregullores së Kuvendit, kur kërkohet nga Kuvendi;*
- Shqyrtimin e kërkesave për heqjen e Imunitetit dhe të Mandatit të deputetëve dhe ia paraqet rekomandimet Kuvendit;*

[...]”

Kodi nr. 04/L-082 Penal i Republikës së Kosovës

“DËNIMET PLOTËSUESE

Neni 62

Dënimet plotësuese

- 1. Dënimi plotësues mund të shqiptohet së bashku me dënimin kryesor ose alternativ.*
- 2. Dënimet plotësuese janë:*
 - 2.1 heqja e të drejtës për t'u zgjedhur;*

[...]

Neni 63

Heqja e të drejtës për t'u zgjedhur

Gjykata ia heq kryesit të veprës penale të drejtën për tu zgjedhur prej një (1) deri në katër (4) vjet, nëse ai person, me qëllim që të zgjidhet, kryen ndonjë nga veprat penale kundër të drejtave të votimit ose vepër tjetër penale për të cilën është paraparë dënimi me së paku dy (2) vjet burgim.”

Neni 336

Mashtrimi me subvencione

- 1. Kushdo që në lidhje me aplikimin për marrjen, vazhdimin ose modifikimin e kushteve për marrjen e një subvencionit, i paraqet organit kompetent të dhëna të pasakta apo jo të plota, e që është kusht për aprovimin, vazhdimin apo modifikimin e subvencionit, ose fsheh të dhënat e tilla në kundërshtim me detyrimin për të zbuluar të dhënat e tilla organit kompetent, dënohet me gjobë ose me burgim deri në pesë (5) vjet.*
- 2. Kushdo që përdor subvencionin e tillë në shkelje të ligjit ose për tjera qëllime nga ato për të cilat është dhënë subvencionin nga dhënësi i subvencionit, dënohet me gjobe ose me burgim deri në pesë (5) vjet.*

3. Nëse vepra penale nga paragrafi 1. ose 2. i këtij neni rezulton në dobi pasurore ose në dëm pasuror që tejkalon shumë prej njëzetepesëmijë (25.000) Euro, kryesi dënohet me burgim prej një (1) deri në tetë (8) vjet.
[...]

Kodit Nr. 04/L-123 i Procedurës Penale

Neni 407

Ankesa në Gjykatën Supreme kundër aktgjyimit të Gjykatës së Apelit

1. Ankesë kundër aktgjyimit të Gjykatës së Apelit mund të paraqitet në Gjykatën Supreme të Kosovës në rastin kur Gjykata e Apelit e ndryshon aktgjykimin lirues të gjykatës themelore dhe e zëvendëson me aktgjykim dënues për të akuzuarin ose kur me aktgjykimin e Gjykatës Themelore, ose Gjykatës së Apelit i është shqiptuar dënimi me burg të përjetshëm.

Neni 485

Forma e prerë dhe ekzekutueshmëria e vendimit

1. Aktgjykimi merr formë të prerë kur më nuk mund të kundërshtohet me ankesë ose kur nuk lejohet ankesë.
2. Aktgjykimi i formës së prerë ekzekutohet kur është bërë dorëzimi dhe kur për ekzekutimin e tij nuk ka pengesa ligjore. Në qoftë se nuk është parashtruar ankesë ose palët kanë hequr dorë nga e drejta në ankesë apo janë tërhequr nga ankesa e parashtruar, aktgjykimi konsiderohet i ekzekutueshëm pas kalimit të afatit për ankesë apo nga dita e heqjes dorë ose e tërheqjes së ankesës.
[...]

Pranueshmëria e kërkesës

117. Gjykata së pari vlerëson nëse kërkesa i plotëson kriteret e pranueshmërisë, të përcaktuara me Kushtetutë dhe të specifikuara më tej me Ligj e me Rregullore të punës.

118. Në këtë vazhdë, Gjykata i referohet paragrafit 1 të nenit 113 [Juridiksioni dhe Palët e Autorizuara], të Kushtetutës, i cili përcakton:

“Gjykata Kushtetuese vendos vetëm për rastet e ngritura para Gjykatës në mënyrë ligjore nga pala e autorizuar”.

119. Përveç kësaj, Gjykata po ashtu i referohet nenit 113.5 të Kushtetutës, i cili përcakton:

“Dhjetë (10) a më shumë deputetë të Kuvendit të Kosovës, brenda një afati prej tetë (8) ditësh nga dita e miratimit, kanë të drejtë të kontestojnë kushtetutshmërinë e çfarëdo ligji ose vendimi të miratuar nga Kuvendi, si për përmbajtjen, ashtu edhe për procedurën e ndjekur”.

120. Gjykata konstaton se kërkesa është paraqitur nga 17 (shtatëmbëdhjetë) deputetë të Kuvendit, në pajtueshmëri me nenin 113.5 të Kushtetutës. Prandaj, parashtruesit e kërkesës janë palë e autorizuar për të paraqitur këtë kërkesë.
121. Në vijim, Gjykata merr parasysh nenin 42 [Saktësimi i kërkesës], të Ligjit, i cili përcakton se kërkesa e paraqitur sipas nenit 113.5 të Kushtetutës duhet të përmbajë:
- 1.1. emrat dhe nënshkrimet e të gjithë deputetëve të Kuvendit që kontestojnë kushtetutshmërinë e ligjit apo vendimit të nxjerrë nga ana e Kuvendit të Republikës së Kosovës;*
 - 1.2. dispozitat e Kushtetutës apo të ndonjë akti apo ligji që ka të bëjë me këtë kërkesë; dhe*
 - 1.3. paraqitjen e provave mbi të cila mbështetet kontesti”.*
122. Gjykata, po ashtu, i referohet rregullit 74 [Kërkesa në pajtim me nenin 113. 5 të Kushtetutës dhe me nenet 42 dhe 43 të Ligjit], të Rregullores së punës, që parasheh:
- “[...]
- (2) Kërkesa e parashtruar sipas këtij rregulli, duhet, inter alia, të paraqesë informatat e mëposhtme:*
 - (a) emrat dhe nënshkrimet e të gjithë deputetëve të Kuvendit që kontestojnë kushtetutshmërinë e një ligji ose të një vendimi të miratuar nga Kuvendi i Republikës së Kosovës;*
 - (b) dispozitat e Kushtetutës ose të aktit tjetër ose legjislacionit relevant për këtë kërkesë; dhe*
 - (c) provat mbi të cilat mbështetet kontesti.*
 - (3) Parashtruesit i bashkëngjisin kërkesës një kopje të ligjit të kontestuar ose vendimit të miratuar nga Kuvendi, regjistrin dhe nënshkrimet personale të deputetëve që paraqesin kërkesën dhe autorizimin e personit që i përfaqëson ata para Gjykatës”.*
123. Gjykata vëren se parashtruesit e kërkesës shënuan emrat e deputetëve dhe nënshkrimet e tyre; paraqitën autorizimin për personin që i përfaqëson ata para Gjykatës; specifikuan vendimin që kontestojnë dhe dorëzuan kopjen e tij; iu referuan dispozitave specifike kushtetuese, me të cilat ata pretendojnë se vendimi i kontestuar nuk është në pajtueshmëri; si dhe paraqitën prova dhe dëshmi për të mbështetur pretendimet e tyre. Andaj, Gjykata konsideron se kriteret e përcaktuara me nenin 42 të Ligjit dhe të specifikuara më tej me rregullin 74 të Rregullores së punës janë plotësuar.
124. Për sa i përket afatit të përcaktuar për të paraqitur kërkesën, që është 8 (tetë) ditë nga data e miratimit të aktit të kontestuar, Gjykata vëren se vendimi i kontestuar është miratuar më 3 qershor 2020, ndërsa kërkesa është parashtruar në Gjykatë më 11 qershor 2020.
125. Në lidhje me këtë, Gjykata rikujton që, në pajtim me rregullin 30 (1) të Rregullores së punës, afati i fundit për dorëzimin e kërkesës, “kur periudha shprehet me ditë, ajo duhet të llogaritet duke filluar nga dita pasuese pasi kishte ndodhur një ngjarje”.

126. Në rastin e kërkesës së tanishme, kjo është dita e nesërme pas miratimit të vendimit të kontestuar. Rrjedhimisht, Gjykata konstaton se kërkesa u parashtrua brenda afatit kohor të përcaktuar me nenin 113. 5 të Kushtetutës.
127. Për sa më sipër, Gjykata konstaton se parashtruesit kanë plotësuar kushtet e pranueshmërisë, të përcaktuara me Kushtetutë dhe të specifikuara më tej me Ligj e me Rregullore të punës.
128. Prandaj, Gjykata e shpallë kërkesën të pranueshme dhe në vijim do të shqyrtojë meritat e saj.

Meritat e kërkesës

129. Gjykata fillimisht rikujton se parashtruesit e kërkesës kërkojnë vlerësimin e kushtetutshmërisë së vendimit të kontestuar, duke pretenduar se ky i fundit është në kundërshtim me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë], në lidhje me nënparagrafin 6 të paragrafit 3 të nenit 70 [Mandati i Deputetëve], të Kushtetutës.
130. Gjykata thekson se çështja kushtetuese që ngritin parashtruesit në kërkesën e tyre ndërlidhet me përputhshmërinë me Kushtetutën të vendimit të kontestuar, përmes të cilit Kuvendi, më 3 qershor 2020, kishte zgjedhur Qeverinë. Parashtruesit e kërkesës pretendojnë se procedura e ndjekur nga Kuvendi për zgjedhjen e Qeverisë ishte në kundërshtim me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë], të Kushtetutës, i cila parash se *“Qeveria konsiderohet e zgjedhur nëse merr shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit”* e që, bazuar në nenin 64 [Struktura e Kuvendit] ku parashihet se Kuvendi i Kosovë i ka 120 deputetë, nënkupton që për të zgjedhur Qeverinë nevojitet që 61 deputetë të Kuvendit të votojnë “për” zgjedhjen e Qeverisë. Sipas parashtrueseve, kjo shkelje ka ndodhur sepse gjatë procedurës për nxjerrjen e vendimit të kontestuar, Kuvendi ka vepruar në kundërshtim me nenin 70 [Mandati i Deputetëve], paragrafi 3, nënparagrafi 6.
131. Në këtë sfond, argumentin e tyre parashtruesit e kërkesës e ndërtojnë duke theksuar se, përkundër faktit që sipas paragrafit 3 të nenit 95 për t’u zgjedhur Qeveria, janë të nevojshme 61 vota të vlefshme të deputetëve, në votimin e zhvilluar në Kuvend për zgjedhjen e Qeverisë, më 3 qershor 2020, kanë qenë të vlefshme vetëm 60 vota të deputetëve. Kjo pasi, sipas tyre, vota e Etem Arifit është llogaritur si votë e 61-të për zgjedhjen e Qeverisë, përkundër faktit që mandati i tij si deputet nuk ka qenë i vlefshëm për arsye se ai është dënuar me vendim të formës së prerë për vepër penale me dënim mbi një vit burgim. Sipas parashtrueseve të kërkesës, kjo do të thotë se Etem Arifi automatikisht ka humbur mandatin e tij si deputet, konform nënparagrafit 6 të paragrafit 3 të nenit 70 të Kushtetutës, që përcakton se mandati i deputetit mbaron ose bëhet i pavlefshëm nëse ai/ajo *“dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë për vepër penale me një ose më shumë vjet burgim”*. Lidhur me këtë, parashtruesit pretendojnë se mandati i Etem Arifit është bërë i pavlefshëm ditën kur Kuvendi është informuar se deputeti në fjalë është i dënuar për vepër penale me burgim me dënim mbi një vit.

132. Rrjedhimisht, parashtruesit e kërkesës argumentojnë se zgjedhja e Qeverisë përmes vendimit të kontestuar, duke u miratuar edhe me votën e Etem Arifit, vota e të cilit ka qenë vendimtare, është në kundërshtim me Kushtetutën.
133. Në dritën e kësaj, Gjykata konsideron se kërkesa e parashtruesve ngërthen dy çështje thelbësore: *së pari*, a kishte mandat të vlefshëm Etem Arifi në kohën e nxjerrjes në Kuvend të vendimit të kontestuar (në votimin e të cilit deputeti në fjalë ka marrë pjesë); *së dyti*, a është në pajtueshmëri me Kushtetutën vendim i kontestuar i Kuvendit nëse në miratimin e tij ka marrë pjesë një deputet i cili nuk ka pasur mandat të vlefshëm.
134. Në trajtimin e dy çështjeve në fjalë, Gjykata, fillimisht, do referohet në: (i) Qëndrimet e Komisionit të Venecias lidhur me pamundësinë (papërshtatshmërinë) për kandidim në zgjedhje parlamentare dhe humbjen e mandatit të deputetëve si rezultat i dënimit për vepra penale; (ii) Përgjigjet e shteteve anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias në pyetjet e dërguara nga Gjykata, lidhur me rastin konkret; (iii) Praktikrat e deritashme të Kuvendit të Republikës së Kosovës lidhur me mbarimin ose pavlefshmërinë e mandatit të deputetëve si rezultat i dënimeve për vepra penale.
- (i) Qëndrimet e Komisionit të Venecias lidhur me pamundësinë (papërshtatshmërinë) për kandidim në zgjedhje parlamentare dhe humbjen e mandatit të deputetëve si rezultat i dënimit për vepra penale**
135. Standardet lidhur me çështjen e kandidimit në zgjedhje parlamentare dhe humbjes/pavlefshmërisë së mandatit të deputetëve janë elaboruar në mënyrë gjithëpërfshirëse në *Raportin e Komisionit të Venecias për Përjashtimin e Kryerësve të Veprave Penale nga Parlamenti*, miratuar nga Komisioni i Venecias në Takimin e 104-të Plenar, të 23-24 tetorit 2015, CDL-AD(2015)036 dhe shpallur përmes Opinionit Nr. 807/2015, të 23 nëntorit 2018 (në tekstin e mëtejme: Raporti i Komisionit të Venecias për Përjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti).
136. Përveç kësaj, për të pasqyruar plotësisht qëndrimin e Komisionit të Venecias për çështje që lidhen me zgjedhjet parlamentare dhe humbjen/pavlefshmërinë e mandatit të deputetit, Gjykata do të në dukje edhe elementët kryesorë të dy dokumenteve në vijim:
- *Kodi i Praktikave të Mira në Çështje Zgjedhore i Komisionit të Venecias* nr. CDL-AD(2002)023rev2-cor, i miratuar në Seancën Plenare të 18-19 tetorit 2002 dhe i shpallur përmes Opinionit Nr. 190/2002, të 25 tetorit 2018 (në tekstin e mëtejme: Kodi i Praktikave të Mira në Çështje Zgjedhore i Komisionit të Venecias); dhe
 - *Raporti i Komisionit të Venecias për Legjislacionin Zgjedhor dhe Administrimin e Zgjedhjeve në Evropë* nr. CDL-AD(2006)018, i 12 qershorit 2006, i miratuar në Seancën Plenare të 9-10 qershorit 2006, i Komisionit të Venecias dhe i shpallur përmes Studimit Nr. 352/2005, të 12 qershor 2006 (në tekstin e mëtejme: Raporti i Komisionit të Venecias për Legjislacionin Zgjedhor dhe Administrimin të Zgjedhjeve në Evropë).

Raporti i Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave Penale nga Parlamenti

137. Raporti i Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave Penale nga Parlamenti bënë një analizë krahasuese, në prizmin e kufizimit të të drejtës pasive zgjedhore, gjegjësisht të të drejtës për t'u zgjedhur, të garantuar me nenin 3 të Protokollit 1 [E Drejta për zgjedhje të lira], të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (më tutje: KEDNJ). Në këtë vazhdë, Raporti i lartcekur i Komisionit të Venecias referohet në praktikën e pasur të GJEDNJ-së, përkitazi me pamundësinë për t'u kandiduar për anëtar parlamenti. Kështu, në praktikën e saj lidhur me kufizimin e të të drejtës pasive zgjedhore, GJEDNJ ka vënë në pah se, për të qenë në përputhje me KEDNJ, kufizimi i tillë duhet të jetë i paraparë me normë ligjore, të ndjekë një qëllim legjitim dhe të jetë proporcional (shih, ndër të tjera: *Hirst kundër Mbretërisë së Bashkuar*, vendimi i GJEDNJ, i 6 tetorit 2005).
138. Sidoqoftë, në rastin konkret, Gjykata sjellë në vëmendje se kërkesa nuk ngre pretendime për të drejta individuale zgjedhore, por për nxjerrjen e një vendimi jokushtetues nga ana e Kuvendit. Pra, në rastin konkret nuk kemi të bëjmë me një kërkesë të paraqitur nga një individ me pretendimin për cenim të të drejtave të tij kushtetuese, por me një kërkesë për të ashtuquajtur "kontroll abstrakt" të kushtetutshmërisë të paraqitur nga shtatëmbëdhjetë deputetë, kundër një vendimi të Kuvendit. Prandaj, Gjykata do të theksin në analizën dhe konstatimet e Raportit të Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave Penale nga Parlamenti, që shpërfaqë praktikën e disa vendeve anëtare të Këshillit të Evropës lidhur me: 1) Pamundësinë për t'u kandiduar në zgjedhje parlamentare; 2) Humbjen apo pavlefshmërinë e mandatit të anëtarit të parlamentit.
139. *Përkitazi me pamundësinë (papërshtatshmërinë) për t'u kandiduar në zgjedhje parlamentare*, Raporti i lartcekur i Komisionit të Venecias vë në dukje se në shumicën e shteteve anëtare të Këshillit të Evropës, çështja e pamundësisë (apo papërshtatshmërisë) për t'u kandiduar në zgjedhje parlamentare nuk është e përcaktuar me dispozita të veçanta kushtetuese, por rregullohet me ligje përkatëse (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 6-7).
140. Më tej, për sa i përket bazës ligjore për pamundësinë (papërshtatshmërinë) për t'u kandiduar për anëtar të parlamentit, Raporti i lartcekur dallon shtetet ku pamundësia e kandidimit varet nga natyra e veprës penale, si dhe shtetet ku pamundësia e kandidimit varet nga natyra e dënimit.
141. Kështu, në vende si Mbretëria e Bashkuar, Franca, Qipro, u ndalohet kandidimi për zgjedhje parlamentare personave të dënuar për një vepër penale që lidhet me zgjedhjet. Në disa vende (Islanda, Turqia, Danimarka etj.), nuk mund të jenë kandidat për zgjedhje parlamentare personat e dënuar për vepra penale që cenojnë vlerat morale (nderin, reputacionin etj.). Në Kanada (vend jo anëtar i Këshillit të Evropës), për shembull, personat e dënuar për veprime korruptive gjatë pesë viteve të fundit, apo që gjinden në vuajtje të dënimit me burgim, nuk mund të kandidohen për parlament. Ndërsa në Letoni, nuk mund të kandidohet

në zgjedhjet parlamentare personi që është dënuar për një veprë penale të kryer me dashje. Në anën tjetër, në disa vende pamundësia e kandidimit në zgjedhje parlamentare varet nga natyra (lartësia) e dënimit për vepra penale. Në këtë grup hyjnë shtete si: Austria, Gjermania, Mali i Zi, Luksemburgu, etj. Në Gjermani, për shembull, Kodi Penal përcakton ndalim automatik (për një periudhë prej pesë vitesh) për t'u kandiduar në zgjedhje për personat e dënuar jo më pak se një vit burgim. Një numër i kufizuar shtetesh (Finlanda, Sllovenia, SHBA) nuk kanë pengesa specifike kushtetuese ose ligjore, që personat e dënuar për vepra penale të kandidohen në zgjedhje parlamentare (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 11-13).

142. Tutje, Raporti i lartcekur i Komisionit të Venecias vë në pah se në vendet ku e drejta e kandidimit në zgjedhje parlamentare është e kufizuar, një gjë e tillë bëhet: 1) përmes ligjit, në mënyrë të përgjithshme, duke specifikuar llojin e dënimit apo veprës penale e cila pamundëson ushtrimin e të drejtës për t'u zgjedhur; ose 2) kufizimi vendoset me vendime gjyqësore, si dënim rast pas rasti (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 13).
143. Përkitazi me humbjen/pavlefshmërinë e mandatit të anëtarit të parlamentit, Raporti i lartcekur i Komisionit të Venecias thekson se më tepër se 40% e vendeve anëtare të Këshillit të Evropës kanë dispozita kushtetuese lidhur me humbjen/pavlefshmërinë e mandatit të anëtarëve të parlamentit, ndërsa pjesa tjetër e shteteve këtë çështje e rregullojnë me dispozita ligjore (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 15).
144. Gjithnjë sipas analizës krahasimtare të ngërthyer në Raportin e lartcekur të Komisionit të Venecias, humbja/pavlefshmëria e mandatit parlamentar rregullohet në mënyra të ndryshme, në shtetet e përfshira në analizë (duke përfshirë edhe disa shtete jo anëtare të Këshillit të Evropës). Por, përgjithësisht ka tri baza normative që e përcaktojnë humbjen/pavlefshmërinë e mandatit të anëtarit të parlamentit: Së pari, natyra e veprës penale; së dyti, natyra e dënimit; së treti, rrethanat që shkaktojnë pamundësinë e kandidimit në zgjedhje parlamentare (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përrjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 15).
145. Grupit të parë të shteteve – ku humbja/pavlefshmëria e mandatit parlamentar ndërlihet me natyrën e veprës penale – i takojnë, Finlanda, Franca, Italia, Malta, Qipro, Kanadaja, Portugalia, etj. Në kategorinë e veprave penale që çojnë në humbjen/pavlefshmërinë e mandatit parlamentar hyjnë: veprat penale që lidhen me procesin zgjedhor, veprat që konsiderohen veçanërisht jo morale, veprat e rënda penale, veprat penale të kryera më dashje apo vepra të tjera specifike.
146. Në grupin e dytë bëjnë pjesë shtetet ku humbja/pavlefshmëria e mandatit të deputetit ndërlihet me natyrën (lartësinë) e dënimit. Në këtë kuadër, në disa shtete, çfarëdo dënim për veprë penale me vendim gjyqësor është bazë për humbjen/pavlefshmërinë e mandatit të deputetit (Shqipëri, Azerbejxhan, Estoni, Finlandë, etj). Në disa vende të tjera, humbja/pavlefshmëria e mandatit të deputetit varet nga lartësia e dënimit dhe aspekte të tjera që lidhen me dënimin.

Kështu, në Kroaci dhe në Irlandë deputeti humbë mandatin nëse dënohet me burgim efektiv prej 6 muajsh ose më tepër. Në Greqi, deputeti e humbë mandatin në Parlament nëse ai/ajo humbë të drejtën e përgjithshme të votës (humbja e të drejtës së përgjithshme të votës përcaktohet me Kushtetutë dhe ligj të veçantë). Në Kanada, anëtarët e parlamentit e humbasin mandatin nëse dënohen me burgim prej dy apo më shumë vitesh. Ndërsa në disa vende, siç është Bullgaria, humbja/pavlefshmëria e mandatit parlamentar ndodhë nëse shqiptohet dënim me burgim, ekzekutimi i të cilit nuk është pezulluar.

147. Grupit të tretë i takojnë vendet ku humbja/pavlefshmëria e mandatit të deputetit ndërlihet me plotësimin e kushteve për pamundësinë (papërshtatshmërinë) për t'u kandiduar në zgjedhje parlamentare. Pra, deputeti e humbë mandatin parlamentar nëse gjatë ushtrimit të mandatit të anëtarit të parlamentit plotësohen kushtet dhe rrethanat të cilat do ia pamundësonin atij/asaj që të kandidohet në zgjedhje parlamentare. Kjo bëhet me automatizëm apo me vendim të veçantë të parlamentit.
148. Gjithnjë duke iu referuar Raportit të Komisionit të Venecias për Përjashtimin e Kryerësve të Veprave Penale nga Parlamenti, Gjykata vëren se praktikrat e mësipërme nuk janë gjithëpërfshirëse dhe uniforme. Kështu, në vende si SHBA, Izraeli etj, humbja/pavlefshmëria e mandatit të deputetit (apo senatorit) ndodhë vetëm në raste tepër të rralla. Në SHBA, për shembull, nuk ka dispozita shprehimore kushtetuese për humbjen e mandatit në Kongres, përveç për akte tradhtie (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 23).
149. Përkitazi me procedurën për humbjen/pavlefshmërinë e mandatit të deputetit, Raporti i lartcekur i Komisionit të Venecias vë në pah se kjo procedurë është rregulluar në mënyra të ndryshme. Në disa vende, anëtari i parlamentit humbë mandatin (diskualifikohet) me automatizëm, posa të privohet nga të drejtat e tij civile politike me vendim gjyqësor (p.sh., Belgjika). Në Estoni, kushtetuta përcakton se deputetit i ndërpritet mandati sapa të hyn në fuqi vendim gjyqësor për dënimin e tij, i cili do ia pamundësonte atij të kandidohej për deputet.
150. Në vende të tjera, parashikohet që humbja/pavlefshmëria e mandatit (diskualifikimi) realizohet përmes veprimit të caktuar në parlament. Kështu, në Danimarkë parlamenti mund t'i marrë mandatin një anëtari i cili është dënuar për një vepër e cila e bënë atë të padenjë për të mbajtur ulësen në organin ligjdhënës. Një praktikë e ngjashme ndiqet edhe në vende si Gjermania dhe Hungaria. Ndërsa në Francë, humbja e të drejtave civile shpie në humbjen e mandatit parlamentar të deputetit, por kjo konstatohet me vendim të Këshillit Kushtetues.

Kodi i Praktikave të Mira në Çështje Zgjedhore i Komisionit të Venecias

151. Përmes Kodit të Praktikave të Mira në Çështje Zgjedhore, Komisioni i Venecias sqaron mundësitë që përmes dispozitave të legjislacionit zgjedhor të behët kufizimi i të drejtave politike, duke përfshirë të drejtën për të votuar dhe për t'u zgjedhur. Në pjesën relevante, ky Kod thekson se:

“[...] me dispozita juridike mund të përcaktohen klauzola për suspendimin e të drejtave politike. Këto klauzola, megjithatë, duhet të jenë në pajtueshmëri me kriteret që zakonisht duhet të respektohen për kufizimin e të drejtave të njeriut, me fjalë të tjera kufizimet duhet:

- 1. të parashihen me ligj;*
- 2. të respektojnë parimin e proporcionalitetit;*
- 3. të bazohen në paaftësinë mentale apo dënimin penal për vepër serioze.”*

152. Për më tepër, sipas Kodit të lartcekur, në rast të marrjes së të drejtave në bazë të paaftësisë mendore, vendimi i tillë mund të ketë të bëjë me paaftësinë por të nënkuptojë *ipso jure* edhe marrjen e të drejtave civile. Ndërsa kushtet për mohimin e të drejtës së individëve për t'u zgjedhur mund të jenë më pak strikte se heqja e të drejtës për të zgjedhur (për të votuar), pasi në këtë rast është në pyetje mbajtja e një pozicioni publik [...] (shih, Kodin e Praktikave të Mira në Çështje Elektorale e Komisionit të Venecias, faqe 14).

Raporti i Komisionit të Venecias për Legjislacionin Zgjedhor dhe Administrimin e Zgjedhjeve në Evropë

153. Raporti i Komisionit të Venecias për Legjislacionin Zgjedhor dhe Administrimin e Zgjedhjeve në Evropë trajton çështjet kryesore përkitazi me legjislacionin zgjedhor dhe administrimin e zgjedhjeve në Evropë. Në pjesën relevante të këtij Raporti, lidhur me humbjen e mandatit të të zgjedhurve, Komisioni i Venecias përcaktoi më sa vijon:

“[...]

78. Nuk është e rrallë që për shkak të një dënimi penal për një vepër serioze, individëve të iu mohohet e drejta për t'u kandiduar për zgjedhje. Megjithatë, mund të jetë problematike nëse e drejta pasive e votës mohohet në bazë të një dënimi, pa marrë parasysh natyrën e asaj vepre. Një ndalesë e përgjithshme mund të mos jetë në harmoni me Konventën e Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Sa i përket Ligjit për Zgjedhjet e Deputetëve të Ukrainës, për shembull, Komisioni i Venecias rekomandon që ligji duhet të garantoj mbrojtje më të madhe të të drejtave të kandidatëve, duke përfshirë largimin e ndalesave të përgjithshme dhe të paqarta për kandidatët që kanë dënime penale (shih CDL-AD(2006)002, paragraf 16 [17] dhe 100[101]). Rekomandimi i OSBE-ODIHR-it që e drejta për të qenë kandidat duhet të kthehet për ata që janë dënuar dhe pastaj janë falur pas trazirave post-elektorale të vitit 2003 në Azerbajxhan, shkon në të njëjtin drejtim.

79. Në anën tjetër, nuk do të ishte e duhur të mos parashihet (apo të mos zbatohet) asnjë kufizim për përshtatshmërinë për t'u zgjedhur për kryesit e veprave panele. Për shembull delegacioni i Kongresit të Çështjeve Lokale dhe Regjionale të Këshillit të Evropës, ishte i shqetësuar lidhur me validitetin e kandidaturës për zgjedhjet e lokale të vitit 2005 në “Ish Republikën Federale të Maqedonisë”. Një Kryetar Komune kishte mundësi të garonte për Kryetar përkundër që ishte dënuar nga gjykata me 4 vjet burgim për një gamë të gjerë ujedhesh” (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Legjislacionin Elektoral dhe Administrimin të Zgjedhjeve në Evropë, paragrafët 78 dhe 79).”

154. Si përfundim lidhur me qëndrimet e Komisionit të Venecias, në të tri dokumentet e Komisionit të Venecias të analizuara më sipër vihet theksi në përfundimin e përgjithshëm se pamundësia, përkatësisht papërshtatshmëria për t'u kandiduar në zgjedhje parlamentare, si dhe humbja e mandatit parlamentar, është një kufizim i të drejtave zgjedhore, të garantuara me nenin 3 të Protokollit 1 të KEDNJ-së. Prandaj, ato duhet të bazohen në norma të qarta të ligjit, të ndjekin një qëllim legjitim dhe të respektojnë parimin e proporcionalitetit. Por, po ashtu, siç e thekson fuqimisht Komisioni i Venecias, është në interesin e përgjithshëm publik të shmanget roli aktiv në vendimmarrjen politike, i shkelësve seriozë të ligjit.

Përgjigjet e marra nga Forumi i Komisionit të Venecias në pyetjet e dërguara nga Gjykata Kushtetuese

155. Gjykata në vijim do të paraqes kronologjikisht përgjigjet e shteteve të Forumit të Komisionit të Venecias. Siç është sqaruar në pjesën e procedurës para Gjykatës, kjo e fundit u kishte drejtuar pyetje anëtarëve të Forumit të Komisionit të Venecias. Përgjigje janë pranuar nga gjykatat kushtetuese/supreme të shteteve në vijim: Suedisë, Sllovakisë, Kroacisë, Republikës Çeke, Meksikës, Kirgizisë, Holandës, Bullgarisë dhe Polonisë.
156. Përgjigjet e Gjykatës Supreme të **Suedisë** dhe Gjykatës Supreme Administrative të Suedisë, theksojnë se: (a) në Suedi, nuk ndalohej me ligj që të kandidosh për anëtarë të Kuvendit (Riksdag) nëse je dënuar për veprë penale. Megjithatë, supozohet që partitë politike kanë rregulla të brendshme që parandalojnë kandidimin e personave për t'u zgjedhur nëse kanë kryer veprë penale; (b) deputeti humb mandatin për kryerjen e një veprë penale, ndërsa vendimi për të marrë mandatin e deputetit të Parlamentit (Riksdag) merret nga gjykata që vendos për veprën penale, nëse kemi të bëjmë më dënim me burgim për dy (2) vite apo më tepër; (c) në rast se një anëtar i Parlamentit (Riksdag) mungon (apo humbë mandatin), atëherë ai/ajo zëvendësohet nga një anëtar zëvendësues. Nëse edhe anëtari zëvendësues mungon, atëherë, deri sa të caktohet zëvendësuesi i tij/saj, Parlamenti (Riksdag) është i pakompletuar por vazhdon të punojë dhe të merr vendime; (d) nuk ka rregulla se sa anëtarë duhet të jenë prezent në Parlament që të ketë kuorum, edhe pse ka raste të caktuara kur një numër i caktuar i deputetëve kërkohet për të marrë një vendim. Për të marrë vendimin, shumica e anëtarëve që janë prezent duhet të votojnë "për" propozimin; dhe (e) deputeti i Parlamentit (Riksdag) ka të drejtë të votojë deri sa ai/ajo të jetë larguar nga detyra. Fakti që deputeti është shkarkuar nuk do të thotë që vendimet e mëhershme ku ai ka votuar (para se të jetë shkarkuar) janë të pavlefshme. Kjo pasi që në Suedi ligji që është miratuar mund të shfuqizohet apo ndryshohet vetëm nga Parlamenti (Riksdag), i cili mund të nxjerrë një ligj të ri, ndërsa vendimet e Parlamentit nuk mund të ankimohen apo rishikohen.
157. Përgjigja nga Gjykata Kushtetuese e **Sllovakisë** thekson se: (a) një person nuk mund të jetë kandidat për zgjedhje në Sllovaki nëse ai është dënuar për veprë penale të kryer me dashje dhe nëse vendimi është përfundimtar, përderisa dënimi nuk hiqet nga dosja e tij penale; (b) mandati i deputetit përfundon kur vendimi për dënimin e tij me burgim për veprë penale bëhet përfundimtar dhe ai dënim me burgim nuk është pezulluar; (c) nuk ka rregulla që ndalojnë punën e Kuvendit për shkak të mungesës së një deputeti, si rezultat i humbjes së mandatit të tij; (d)

numri i përgjithshëm i deputetëve për të konsideruar “shumicën e të gjithë deputetëve Kuvendit” është shumica e numrit të deputetëve të Kuvendit të përcaktuar në Kushtetutë, pra nga numri i përgjithshëm i 150 deputetëve sa ka Kuvendi i Sllovakisë sipas nenit 71 (3) të Kushtetutës së Sllovakisë; dhe (e) vendimet e Kuvendit të marra kur një deputet nuk ka pasur mandat të vlefshëm, dhe vota e tij ka qenë vendimtare për vendimmarrje – megjithëse nuk ka rregulla të shkruara – mund të kontestohen në Gjykatën Kushtetuese të Sllovakisë, e cila ka deklaruar se gabimet serioze procedurale të bëra nga Parlamenti mund të bëjnë që një vendim të deklarohet jo-kushtetues.

158. Përgjigja nga Gjykata Kushtetuese e **Kroacisë** sqaron se në Kroaci: (a) nuk mund të kandidohen për deputet personat që janë dënuar me vendim përfundimtar të gjykatës, me burgim efektiv me 6 muaj ose më tepër dhe nëse në momentin e nxjerrjes së vendimit për shpalljen e zgjedhjeve dënimi është duke u ekzekutuar, apo pritet të ekzekutohet. Gjithashtu, nuk mund të jenë kandidat për deputet personat të cilët janë dënuar dhe nuk janë rehabilituar sipas ligjit në fuqi, në ditën që është marrë vendimi për shpalljen e zgjedhjeve. Plotësimi i këtyre kushteve duhet të dëshmohet me certifikatë relevante nga kandidati; (b) deputeti humb mandatin nëse dënohet me vendim të pakushtëzuar dhe përfundimtar me burgim prej 6 muajsh, ose më tepër. Megjithatë, mandati i deputetit të Parlamentit përfundon në ditën në të cilën Parlamenti vendos për përfundimin e mandatit të deputetit, sipas procedurës së përcaktuar në nenin 10 të Rregullores së Parlamentit të Kroacisë, dhe i cili vendim i Parlamentit publikohet në Gazetën Zyrtare; (c) Parlamenti vazhdon të funksionojë edhe kur një deputet humb mandatin; (d) votat e nevojshme për vendimmarrje në Parlament llogariten sipas numrit të përgjithshëm të mandateve/ulëseve të Parlamentit dhe jo sipas numrit të përgjithshëm të mandateve të vlefshme në momentin specifik; dhe (e) nuk ka praktikë të Gjykatës Kushtetuese që është relevante në rastin konkret. Megjithatë, Gjykata Kushtetuese e Kroacisë ka vendosur lidhur me një rast kur Parlamenti ka nxjerrë një ligj me një votë më pak (76 në vend të 77), por që deputetët që kanë vendosur kanë pasur mandat të vlefshëm për të vendosur.
159. Përgjigja nga **Republika Çeke** specifikon se në legjislacioni e këtij vendi: (a) nuk kufizohet e drejta për të qenë kandidat për zgjedhje si rezultat i kryerjes së veprave penale; (b) nuk parashihet humbja e mandatit si rezultat i kryerjes së veprave penale; (c) në rast të humbjes së mandatit të një deputeti ai zëvendësohet me një deputet tjetër dhe mandati i deputeti të ri fillon ditën e përfundimit të mandatit të deputetit që zëvendësohet. Në rast se nuk ka zëvendësim të tij, atëherë vendi i deputetit do të mbetet i zbrazët edhe pse një situatë e tillë ende nuk ka ndodhur në praktikë; (d) përkitazi me votat e nevojshme për vendimmarrje, vota e “*të gjithë deputetëve të Parlamentit*” nënkupton shumica e numrit të përgjithshëm të mandateve të Parlamentit të parapara me Kushtetutë (në rastin e Parlamentit të Republikës Çeke, kjo nënkupton shumicën e 200 deputetëve të Parlamentit, ashtu si parashihet në Kushtetutë); dhe, (e) Kushtetuta e Republikës Çeke i jep juridiksion Gjykatës Kushtetuese të zgjidh dyshimet sa i përket humbjes së përshtatshmërisë për të mbajtur mandatin e deputetit, por vendimi i Gjykatës Kushtetuese ka vetëm natyrë deklarative dhe Kushtetuta Çeke apo aktet tjera juridike nuk rregullojnë situatat kur një ish-deputet mban një mandat të pa vlefshëm në momentin e votimit.

160. Përgjigja nga Gjykata Supreme e **Meksikës** specifikon se: (a) në Meksikë sistemi juridik nuk lejon personat që janë dënuar për vepra penale dhe që aktualisht janë në vuajtje të dënimit të jenë kandidat për zgjedhje, por një ndalesë e tillë nuk vlen, në parim, në rastet kur një person ka përfunduar vuajtjen e dënimit; (b) për deputetët që janë duke ushtruar mandatin në mënyrë që të mund të zhvillohet procedurë penale është e nevojshme që të merret “Deklarata e ndjekjes” nga deputetët (tjerë). Nëse deputetët pajtohen, atëherë deputeti në fjalë e humb mandatin; (c) nuk ka dispozitë ligjore që parash se Parlamenti (Kongresi) nuk funksionon nëse një deputet largohet nga pozita e tij. Nëse një deputet humb mandatin, i njëjti zëvendësohet; (d) votat e nevojshme për vendimmarrje në Parlament (Kongres), në parim, janë shumica e votave të deputetëve që janë të pranishëm në seancën kur bëhet votimi. Andaj, numri i votave të nevojshme për miratimin e vendimeve nuk llogaritet në bazë të numrit të anëtarëve të ndonjëres nga dhomat e Parlamentit, përderisa shumica e deputetëve janë të pranishëm për të bërë kuorumin, varësisht prej çështjes që diskutohet; dhe, (e) megjithëse nuk ka praktikë të njëjtë me rrethanat e rastit ku një deputet pa mandat të vlefshëm ka marrë pjesë në votim dhe kur vota e tij ka qenë vendimtare për vendimin në fjalë, Gjykata Supreme e Meksikës mund të anulojë ligje kur gjen parregullsi gjatë procedurës për miratimin e tyre.
161. Përgjigja nga Gjykata Supreme e **Brazilit** thekson se: (a) në Brazil personi që ka kryer një vepër penale nuk mund të jetë kandidat për zgjedhje për Kongres pa kaluar tetë (8) vjet nga koha kur ai/ajo ka mbajtur dënimin për vepër penale. Ndërsa sa i përket një deputeti që është duke ushtruar detyrën, afati tetë (8) vjeçar fillon të ecë nga dita kur ai/ajo e përfundon detyrën dhe jo nga dita kur janë krijuar kushtet për një papërshtatshmëri të kandidimit; (b) një deputet (kongresmen, senator) e humb mandatin e tij nëse të drejtat e tij/saj politike suspendohen, apo dënohet për vepër penale me vendim përfundimtar. Në rastet e humbjes së të drejtave politike, ai/ajo e humb mandatin nëse vendos Dhoma e Përfaqësuesve apo Senati Federal, me shumicën absolute të votave. Ndërsa gjithashtu parashihet procedurë e veçantë që duhet ndjekur kur një deputet (kongresmen ose senator) humb mandatin, kur ai dënohet për vepër penale; (d) deputeti (kongresmeni, senatori) që humb mandatin e deputetit sipas procedurave të sipër cekura, largohet menjëherë nga pozita e deputetit dhe ai zëvendësohet nga deputeti zëvendësues; dhe, (e) në Brazil, duke u bazuar në parimin e prezumimit të pafajësisë, Gjykata Supreme Federale vendos nëse deputeti ka kryer një vepër penale dhe pastaj Senati Federal, apo Dhoma e Përfaqësuesve, vendos në mënyrë definitive për largim nga pozita. Andaj, deri sa nuk largohet nga pozita sipas procedurave të parapara, deputeti (kongresmeni, senatori) ushtron funksionin e tij/saj. Efektet e largimit nuk kanë karakter retroaktiv dhe votimi i tij i deriatëhershëm mbetet i vlefshëm.
162. Përgjigja nga Dhoma Kushtetuese e Gjykatës Supreme të **Kirgizisë** specifikon që në legjislacioni e këtij vendi: (a) nuk mund të zgjidhen deputet personat që janë në vuajtje të dënimit me vendim gjyqësor. Regjistrimi/certifikimi i një kandidati për zgjedhje duhet të tërhiqet nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve, nëse konfirmohet fakti që kandidati ka fshehur informatat për mungesën e të drejtës pasive të votës, duke përfshirë informatat për ekzistimin e dosjes penale e cila nuk është fshirë nga dosja ashtu siç parashihet me ligj; (b) mandati i deputet përfundon para kohe nëse ka një vendim gjyqësor për dënim. Largimi para kohe i deputetët bëhet me vendim të Komisionit Qendror të Zgjedhjeve, i cili vendim

merret jo më vonë se 30 ditë nga dita kur paraqitet baza juridike për një gjë të tillë; (c) në rast të humbjes së mandatit të një deputeti, Parlamenti funksionon normalisht; (d) në mungesë të përbërjes së Kuvendit sipas Kushtetutës, vendimet merren nga përbërja e deputetëve që kanë dhënë betimin; dhe, (e) legjislacioni në fuqi nuk ka norma që rregullojnë çështjen nëse në një votim të Parlamentit merr pjesë deputeti që nuk ka një mandat të vlefshëm.

163. Përgjigja nga Gjykata Supreme e **Hollandës** sqaron se: (a) nuk mund të kandidohet për zgjedhje një person të cilit i janë kufizuar të drejtat e votimit, apo personi që është dënuar për vepër penale me burgim për të paktën një (1) vit; (b) deputeti humb mandatin nëse është dënuar me një vendim të përvokueshëm; (c) (d) dhe (e) ushtrimi i funksionit pas diskualifikimit është i paligjshëm, por diskualifikimi nuk e bënë votimin që është bërë para diskualifikimit të pavlefshëm.
164. Përgjigja nga Gjykata Kushtetuese e **Bullgarisë** specifikon që: (a) një person nuk mund të jetë kandidat për zgjedhje në Bullgari nëse ai është në vuajtje të dënimit; (b) mandati i deputetit përfundon kur shqiptohet vendimi për dënimin me heqje të lirisë për shkak të kryerjes së një veprë penale me dashje dhe kur vuajtja e dënimit nuk është shtyrë. Heqja e mandatit të deputetit, megjithatë, kërkon nxjerrjen një rezolute nga Parlamenti; (c) Parlamenti vazhdon të funksionojë përkundër faktit që një deputet humb mandatin; (d) numri i përgjithshëm i deputetëve për të konsideruar “*shumicën e të gjithë deputetëve Kuvendit*”, është shumica e numrit të deputetëve të Kuvendit (por Kuvendi zhvillon punimet nëse me tepër se gjysma e deputetëve janë prezent); (e) Kushtetuta e Bullgarisë apo legjislacioni tjetër nuk parashikojnë se çka ndodh në rast kur në një vendim të Kuvendit ka marrë pjesë një deputet që ka humbur mandatin dhe kur vota e tij ka qenë vendimtare për marrje të vendimit.
165. Përgjigja nga Gjykata Kushtetuese e **Polonisë**, specifikon se: (a) sipas Kushtetutës së Polonisë, asnjë person që është dënuar me aktgjykim përfundimtar për një vepër penale të kryer me dashje nuk mund të zgjidhet në Sejm (Dhoma përfaqësuese) dhe Senat. Ndërsa sipas legjislacionit zgjedhor që rregullon këtë çështje në mënyrë më specifike, asnjë person nuk ka drejtë për të qenë kandidat për zgjedhje nëse ai/ajo është dënuar me burgim me aktgjykim final për një vepër penale të kryer me dashje dhe të ndjekur *ex-officio* dhe/apo për një vepër penale të kryer me dashje me karakter fiskal; (b) humbja e mandatit të deputetit të Dhomës përfaqësuese, (Sejm) ndodh kur ai/ajo humb të drejtën për të qenë kandidat për deputet, si rezultat i veprave penale të cekura në pikën (a). Përfundimi i mandatit bëhet me vendim të Kryetarit të Dhomës përfaqësuese. Deputeti i Dhomës përfaqësuese që humb mandatin ka të drejtë që brenda 3 ditësh të ankohet për këtë vendim në Gjykatën Supreme të Polonisë e cila e vlerëson vendimin e lartcekur brenda 7 ditësh. Pasi një deputet të ketë humbur mandatin, sipas procedurës së lartcekur, Kryetari i Dhomës përfaqësuese ndërmer hapa për plotësimin e vendit të lirë të deputetit të cilit i ka përfunduar mandati; (c) në rast të humbjes së mandatit të një deputeti ai/ajo zëvendësohet me një deputet tjetër, megjithatë as Kushtetuta as legjislacioni zgjedhor nuk parashohin suspendimin e funksionit legjislativ të Dhomës përfaqësuese të Parlamentit të Polonisë deri në plotësimin e pozitës së deputetit që ka mbetur e lirë; (d) lidhur me votat e nevojshme për vendimmarrje në Dhomën përfaqësuese të Parlamentit të Polonisë, “*gjysma e numrit të deputetëve*” nënkuptohet

gjysmën e numrit të përgjithshëm të deputetëve të Dhomës përfaqësuese, të parapara me Kushtetutë, e që është gjysma e numrit të përgjithshëm prej 460 deputetëve. Si pasojë e humbës së mandatit të një deputeti, deri në plotësimin e vendit të lirë, nuk parashihet që të modifikohet kërkesa kushtetuese për kuorum që është i nevojshëm për të kaluar një ligj, në këtë rast, me “gjysmën e numrit të deputetëve; dhe, (e) nuk mund të ndodh në praktikë që një deputet që ka humbur mandatin të merr pjesë në vendimmarrje për faktin që, mes tjerash, ekzistojnë procedura të shkurtra brenda së cilës Kryetari i Dhomës përfaqësuesve merr vendim për largim, si dhe Gjykata Supreme e Polonisë vendos lidhur me ankesën.

(iii) Praktikë e deritashme të Kuvendit të Republikës së Kosovës lidhur me mbarimin ose pavlefshmërinë e mandatit

166. Gjykata sjell në vëmendje se, nga komentet e dorëzuara në Gjykatë nga Sekretari i Përgjithshëm i Kuvendit, vërehet se deri më tani ka pasur vetëm një rast kur një deputeti i është ndërprerë mandati dhe kjo ka ndodhur gjatë Legjislaturës së V-të të Kuvendit të Republikës së Kosovës, me deputetin Rr. M.
167. Në atë rast, më 28 janar 2016, KGJK e kishte njoftuar Kryetarin e Kuvendit lidhur me Aktgjykimin e Gjykatës së Apelit, të datës 1 dhjetor 2015, për dënimin me burgim të deputetëve Rr.M (i dënuar me katër vite burgim) dhe L.G. (i dënuar me gjashtë vite burgim). Më 1 dhjetor 2015, deputeti L.G., kishte dhënë dorëheqje nga mandati i deputetit dhe, rrjedhimisht, nuk ishte ngritur çështja e humbjes apo pavlefshmërisë së mandatit të tij.
168. Më 29 janar 2016, Kryetari i Kuvendit, në përputhje me paragrafin 3 të nenit 112 [Zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit], të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, kishte kërkuar nga Presidentja e Republikës së Kosovës që të bënte zëvendësimin e deputetit Rr.M.
169. Duke vepruar sipas kërkesës së Kryetarit të Kuvendit dhe në mbështetje të dispozitave ligjore përkatëse, më 11 shkurt 2016, Presidentja e Republikës së Kosovës kishte nxjerrë vendim për zëvendësimin e deputetit Rr.M, me një kandidat tjetër nga e njëjta parti politike.
170. Të njëjtën ditë, Presidentja e Republikës së Kosovës e kishte njoftuar Kryetarin e Kuvendit me vendimin për zëvendësimin e deputetit, Rr.M.
171. Në bazë të dokumenteve dhe përgjigjeve të dorëzuara nga Kuvendi, Gjykata vëren se në rastin në fjalë në Kuvend nuk ishte zhvilluar ndonjë procedurë e veçantë për marrjen apo konstatimin e pavlefshmërisë së mandatit të deputetit Rr.M. Por, sapo KGJK-ja kishte informuar Kryetarin e Kuvendit për dënimin e deputetit Rr.M., me Aktgjykimin e Gjykatës së Apelit, Kryetari i Kuvendit i ishte drejtuar me një shkresë Presidentes së Republikës që të bënte zëvendësimin e deputetit Rr.M.
172. Në dritën e analizave të mësipërme, Gjykata në vazhdim do trajtojë çështjen e efektit që ka dënimi për një vepër penale në të drejtën për kandidim në zgjedhje parlamentare, si dhe në vlefshmërinë e mandatit të deputetit, sipas dispozitave kushtetuese dhe ligjore në Republikën e Kosovës. Në lidhje me këtë, Gjykata vë në dukje se parashtruesit e kërkesës e mbështesin kërkesën e tyre kushtetuese

kryesisht në nenin 70.3.6 të Kushtetutës – duke u thirrur në faktin që Etem Arifi është certifikuar dhe zgjedhur deputet dhe ka vazhduar ta ushtrojë mandatin e deputetit, përkundër faktit që ai ishte dënuar për veprë penale. Megjithatë, Gjykata konsideron se çështja e ngritur në këtë kërkesë është e ndërlidhur me normat kushtetuese dhe ligjore që kanë të bëjnë me efektin që ka dënimi për veprë penale edhe në të drejtën për t'u kandiduar për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës, sipas nenit 71.1 të Kushtetutës në ndërlidhje me nenin 29.1(q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme.

Përkitazi me efektin që ka dënimin për veprë penale në kandidimin, zgjedhjen dhe ushtrimin e mandatit të deputetit të Kuvendit të Republikës së Kosovës

173. Gjykata rikujton edhe një herë se çështjet themelore kushtetuese që ngre kërkesa në shqyrtim, janë: a) kishte mandat të vlefshëm Etem Arifi në kohën e nxjerrjes nga Kuvendi të vendimit të kontestuar (në votimin e të cilit deputeti në fjalë ka marrë pjesë); dhe, nëse jo, a) është në pajtueshmëri me Kushtetutën vendimi i kontestuar i Kuvendit nëse në miratimin e tij ka marrë pjesë një deputet i cili nuk ka pasur mandat të vlefshëm (për më tepër, si votë përcaktuese).
174. Gjykata thekson se, në këtë rast, trajtimi i këtyre dy çështjeve është i ndërlidhur me efektin që ka dënimi për veprë penale në kandidimin, zgjedhjen dhe ushtrimin e mandatit të deputetit.
175. Për sa i përket efektin të dënimin për kryerje të veprës penale në zgjedhjen dhe ushtrimin e mandatit të deputetit, Gjykata vë në dukje se legjislacioni i zbatueshëm në Republikën e Kosovës parasheh dy situata, gjegjësisht situatën e pamundësisë (papërshtatshmërisë) për të qenë kandidat për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës, si rezultat i dënimin për kryerjen e veprave penale; si dhe situatën e mbarimit apo pavlefshmërisë së mandatit të deputetit, si rezultat i dënimin për kryerjen e veprave penale. Gjykata sjellë në vëmendje se edhe qëndrimet e Komisionit të Venecias dhe përgjigjet e pranuar nga shtetet anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias, të paraqitura më sipër, vënë theksin tek këto dy situata.
176. Rrjedhimisht, Gjykata do pasqyrojë në vijim, në mënyrë të përmbledhur, kornizën normative në Republikën e Kosovës përkitazi me: a) pamundësinë (papërshtatshmërinë) për të qenë kandidat për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës, si rezultat i dënimin për vepra penale; b) pavlefshmëria e mandatit të deputetit si rezultat i dënimin për vepra penale. Më tutje, Gjykata do hedhë dritë mbi pyetjen se, c) a) ekziston, sipas legjislacionit në fuqi në Republikën e Kosovës, ndonjë procedurë e veçantë që duhet të ndiqet për heqjen e mandatit të deputetit, pasi që ai/ajo të jetë dënuar me burgim prej një viti apo më tepër, me vendim gjyqësor të formës së prerë. Në fund, Gjykata do të analizojë çështjen e mandatit të Etem Arifit, në dritën e përfundimeve të arritura nga trajtimi i tri çështjeve të cekura më sipër.

a. Pamundësia (papërshtatshmëria) për të qenë kandidat për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës si rezultat i dënimit për vepra penale

177. Lidhur me pamundësinë (papërshtatshmërinë) e personave për të qenë kandidat për deputet, Gjykata fillimisht i referohet nenit 45 [Të Drejtat Zgjedhore dhe të Pjesëmarrjes] të Kushtetutës që përcakton se “1. Çdo shtetas i Republikës së Kosovës që ka arritur moshën tetëmbëdhjetë vjeç, qoftë edhe ditën e zgjedhjeve, gëzon të drejtën të zgjedhë dhe të zgjedhet, me përjashtim kur kjo e drejtë i kufizohet me vendim gjyqësor. [...]”.
178. Gjykata më tej i referohet nenit 71 [Kualifikimet dhe Barazia Gjinore] të Kushtetutës, i cili përcakton se “*Secili shtetas i Republikës së Kosovës i cili është tetëmbëdhjetë (18) vjeç ose më i madh dhe përmbush kriteret ligjore, mund të jetë kandidat për deputet.*”
179. Gjykata i referohet gjithashtu nenit 73 [Pamundësia e Kandidimit], të Kushtetutës, i cili në mënyrë shprehimore përcakton rastet specifike kur një person nuk mund të kandidohet dhe as të zgjidhet deputet i Kuvendit. Kështu, paragrafi 1 i nenit 73 përcakton se “*nuk mund të kandidohen dhe as të zgjidhen deputetë të Kuvendit, pa hequr dorë paraprakisht nga detyra e tyre: (1) gjyqtarët dhe prokurorët; (2) pjesëtarët e Forcës së Sigurisë të Kosovës; (3) pjesëtarët e Policisë së Kosovës; (4) pjesëtarët e Doganave të Kosovës; (5) pjesëtarët e Agjencisë së Kosovës për Inteligjencë; (6) udhëheqësit e agjencive të pavarura; (7) përfaqësuesit diplomatikë; (8) kryetarët dhe anëtarët e Komisionit Qendror të Zgjedhjeve*”.
180. Gjykata i referohet edhe paragrafit 2 të nenit 73, që përcakton se “[n]uk mund të kandidohen për deputetë personat e privuar nga zotësia juridike për të vepruar, me vendim përfundimtar të gjykatës.” Ndërsa paragrafi 3 i nenit 73, përcakton se “*Kryetarët dhe zyrtarët e tjerë, të cilët mbajnë përgjegjësi ekzekutive në nivel komune, nuk mund të zgjidhen si deputetë të Kuvendit pa hequr dorë paraprakisht nga detyra e tyre.*”
181. Lidhur me këtë, Gjykata vëren se neni 73 [Pamundësia e Kandidimit], i Kushtetutës, nuk përcakton në mënyrë shprehimore se personat e dënuar për vepra penale nuk mund të kandidojnë për deputet të Kuvendit të Kosovës.
182. Megjithatë, Gjykata vë theksin në nenin 71 [Kualifikimet dhe Barazia Gjinore], të Kushtetutës, i cili përcakton se “*Secili shtetas i Republikës së Kosovës i cili është tetëmbëdhjetë (18) vjeç ose më i madh dhe **përmbush kriteret ligjore**, mund të jetë kandidat për deputet.*” Në këtë aspekt, është kërkesë kushtetuese e paraparë në nenin e lartcekur të Kushtetutës që në mënyrë shprehimore përcakton se për t’u kandiduar për deputet, secili person duhet të përmbush, përveç kriterit të moshës dhe shtetësisë, edhe “*kriteret ligjore*”. Nga kjo dispozitë kushtetuese rrjedhë se Kuvendi i Kosovës mund të përcaktojë kritere shtesë, përmes ligjit, në mënyrë që një person të kandidohet për të qenë deputet.
183. Në këtë vazhde, Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme, në nenin 29 [Përshtatshmëria/Aftësia e Kandidatit], paragrafi 1, përcakton ndër të tjera se:

29.1. “cildo person emri i të cilit paraqitet në Listën e Votuesve është i aftë për certifikim si kandidat përveç nëse ai apo ajo:

[...]

o) me anë të vendimit të gjykatës, përfshirë edhe vendimin e PZAP-it i është hequr e drejta për të qenë kandidat;

p) me anë të vendimit të gjykatës, i është hequr e drejta për të qenë kandidat;

q) i shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri (3) vitet e fundit;

[...]”

184. Sipas kësaj dispozite ligjore, një person, përveç se duhet të plotësoj kriteret tjera të parapara me Kushtetutë dhe ligj, nuk mund të jetë kandidat për deputet në zgjedhje parlamentare nëse “me anë të vendimit të gjykatës, përfshirë edhe vendimin e PZAP-it i është hequr e drejta për të qenë kandidat”, apo nëse “është shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri (3) vitet e fundit”.
185. Gjykata e konsideron të rëndësishme të vë në dukje se Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme dallon situatat kur personave iu hiqet e drejta për të qenë kandidat në zgjedhje parlamentare me vendim shprehimor gjyqësor (apo të PZAP-së), me situatat kur një gjë e tillë iu pamundësohet për shkak se janë shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit.
186. Për më tepër, sa i përket kriterit që një person të mos jetë shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit, Gjykata vëren se Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme nuk specifikon natyrën e veprës penale dhe sanksionit penal të shqiptuar, në mënyrë që një person të diskualifikohet nga mundësia për të qenë kandidat për deputet, me kushtin që personi të jetë: “shpallur fajtor për veprën penale” me “vendim përfundimtar të gjykatës” dhe me kushtin që kjo të ketë ndodhur në “tri (3) vitet e fundit”.
187. Në ndërlidhje me këtë, Gjykata vë në dukje se neni 29 i Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme i atribuon KQZ-zë kompetencën ekskluzive për të bërë vlerësimin e kushteve formale të kandidateve me rastin e aplikimit dhe certifikimit të tyre për të marrë pjesë në zgjedhje. Paragrafi 4 i këtij neni përcakton se “nëse kandidati i cili është certifikuar nga KQZ-ja është apo ka arritur statusin sipas të cilit ai apo ajo humb aftësinë për të qenë kandidat sipas dispozitave të paragrafit 1 të këtij neni, ai person decertifikohet nga Komisioni Qendror i Zgjedhjeve dhe largohet nga lista e kandidatëve të subjektit politik në fjalë”.
188. Sidoqoftë, Gjykata sjellë në vëmendje përgjigjen e pranuar nga KQZ-ja dhe të përsëritur nga Kryetarja e KQZ-së gjatë seancës dëgjimore, ku ajo ka sqaruar veprimet që ndërmerr KQZ-ja në zbatim të nenit 29, paragrafi 1, pika (q), të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme. Ky nen përcakton se personat që paraqiten në listën e votuesve duhet të mos jenë shpallur fajtor për veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit. Lidhur me këtë, KQZ-ja sqaroi se në Aktgjykimin AA.-Uzh.nr.16/2017, të 19 shtatorit 2017, Gjykata Supreme ka konstatuar se “askujt nuk mund t’i mohohet e drejta për të garuar në zgjedhje, nëse një e drejtë e tillë nuk i është hequr me vendim gjyqësor, e që do të thotë, se kandidati duhet me vendim të formës së prerë, të shpallet fajtor dhe gjykata, t’i

ketë shqiptuar dënimin plotësues “heqjen e të drejtës për tu zgjedhur”. KQZ më tutje ka sqaruar se që nga viti 2017, përkatësisht nga nxjerrja e këtij Aktgjykimi të Gjykatës Supreme “[...] vetëm nëse ZRPPC/KQZ do të kishte hasur në vendim gjyqësor me emërtimin “heqja e të drejtës për tu zgjedhur” do e merrte në konsideratë për të mos rekomanduar, gjegjësisht, mos certifikuar ndonjë kandidat të ndonjë subjekti politik”.

189. Ndërsa lidhur me Etem Arifin, KQZ thekson se *“nuk ka qenë dhe nuk është e informuar që me vendim të formës së prerë i është ndaluar z. Arifi, para datës 10 shtator 2019 kur është certifikuar, që të jetë kandidat për deputet”.* Në lidhje me këtë, Gjykata vëren se gjatë seancës dëgjimore, përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës dhe Kryetarja e KQZ-së kanë theksuar se Etem Arifi, në formularin që ka plotësuar në KQZ me rastin e kandidimit për deputet, nuk ka dhënë informatën që ai ka qenë i dënuar (dhe rrjedhimisht, nuk ka plotësuar kushtet e kërkuara nga neni 29.1 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme), për tu kandiduar për deputet.
190. Gjykata vë në dukje se neni 45 i Kushtetutës, në të cilin është thirrur Gjykata Supreme për të nxjerrë Aktgjykimin e saj të 19 shtatorit 2017, në paragrafin 1, përcakton se: *“Çdo shtetas i Republikës së Kosovës që ka arritur moshën tetëmbëdhjetë vjeç, qoftë edhe ditën e zgjedhjeve, gëzon të drejtën të zgjedhë dhe të zgjedhet, me përjashtim kur kjo e drejtë i kufizohet me vendim gjyqësor”.*
191. Gjykata thekson se neni 45 i Kushtetutës flet përgjithësisht për të drejtat zgjedhore, duke përcaktuar në mënyrë të përgjithësuar se ato mund të kufizohen me vendime gjyqësore - pa saktësuar natyrën e atyre vendimeve dhe pa kërkuar shprehimisht që ato vendime të jenë për heqjen e të drejtave zgjedhore. Ndërsa neni 71 i Kushtetutës përcakton kushtet që duhet plotësuar specifikisht për të kandiduar për deputet të Kuvendit të Republikës së Kosovës.
192. Në dritën e kësaj, Gjykata konsideron se, së pari, neni 45 i Kushtetutës flet për *“kufizimet”* e të drejtave zgjedhore, me gjuhë të përgjithësuar; së dyti, termi *“vendim gjyqësor”*, në kuptim të këtij neni, nuk mund të interpretohet në atë mënyrë që të nënkuptojë ekskluzivisht dhe vetëm vendimet gjyqësore plotësuese *“heqja e të drejtës për tu zgjedhur”*. Pra, një interpretim tekstual dhe logjik i gjuhës së këtij neni, në ndërlidhje sistematike me nenin 71 të Kushtetutës dhe nenin 29.1 (q), të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, shpie në përfundimin se edhe vendimet gjyqësore me të cilat qytetarët dënohen për vepra penale mund të *“kufizojnë”* të drejtat zgjedhore. Gjykata sjellë në vëmendje se një interpretim i tillë përputhet edhe me praktikën e shumicës dërmuese të vendeve anëtare të Komisionit të Venecias, siç është pasqyruar në dokumentet dhe përgjigjet e paraqitura më lartë.
193. Për më tepër, Gjykata vë në dukje se, lidhur me çështjen e kufizimit të të drejtave kushtetuese, është i pashmangshëm referimi edhe në nenin 55 [Kufizimi i të Drejtave dhe Lirive Themelore], të Kushtetutës. Ky nen përcakton se të drejtat e njeriut të përcaktuara me Kushtetutë mund të kufizohen në raste të caktuara dhe, sipas Gjykatës, kjo përfshinë edhe të drejtat zgjedhore të parapara me nenin 45 të Kushtetutës. Në këtë drejtim, Gjykata i referohet nenit 55 të Kushtetutës, i cili përcakton:

1. *“Të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, mund të kufizohen vetëm me ligj.*
 2. *Të drejtat dhe liritë themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, mund të kufizohen vetëm deri në atë masë sa është e domosdoshme që, në një shoqëri të hapur dhe demokratike, të përmbushet qëllimi për të cilin lejohet kufizimi.*
 3. *Kufizimet e të drejtave dhe lirive themelore të garantuara me këtë Kushtetutë, nuk mund të bëhen për qëllime të tjera, përveç atyre për të cilat janë përcaktuar.*
 4. *Me rastin e kufizimit të të drejtave të njeriut dhe interpretimit të atyre kufizimeve, të gjitha institucionet e pushtetit publik, dhe sidomos gjykatat, e kanë për detyrë t'i kushtojnë kujdes esencës së të drejtës që kufizohet, rëndësisë së qëllimit të kufizimit, natyrës dhe vëllimit të kufizimit, raportit midis kufizimit dhe qëllimit që synohet të arrihet, si dhe të shqyrtojnë mundësinë e realizimit të atij qëllimi me kufizim më të vogël.*
 5. *Kufizimi i të drejtave dhe lirive të garantuara me këtë Kushtetutë, nuk bën të mohojë kurrësi esencën e së drejtës së garantuar”.*
194. Në dritën e këtyre dispozitave kushtetuese, Gjykata thekson se të drejtat e njeriut, duke përfshirë të drejtat zgjedhore, mund të kufizohen nëse plotësohen kriteret poshtëshënuara në mënyrë kumulative:
- a. nëse kufizimi i të drejtave është i paraparë me ligj;
 - b. nëse kishte një qëllim legjitim që synohet të arrihet me kufizim; dhe
 - c. nëse ndërhyrja “është e nevojshme në një shoqëri demokratike” apo nëse kishte një marrëdhënie proporcionalitetit ndërmjet kufizimit të të drejtave dhe qëllimit legjitim të ndjekur (shih, *mutatis mutandis*, rastin e Gjykatës Kushtetuese, KO157/18, parashtrues: *Gjykata Supreme e Kosovës*, Aktgjykim i 13 marsit 2019, paragrafi 91).
195. Një interpretim i tillë është në përputhje me praktikën gjyqësore të GJEDNJ-së në interpretimin e nenit 3 të Protokollit nr. 1 të KEDNJ-së, si dhe në raportin përkatës të Komisionit të Venecias.
196. Për sa më sipër, Gjykata konsideron se, sipas nenit 71 të Kushtetutës, secili shtetas i Republikës së Kosovës i cili është tetëmbëdhjetë vjeç ose më i madh dhe përmbush kriteret ligjore, mund të jetë kandidat për deputet. Ndërsa sipas nenit 29.1(q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, asnjë person nuk mund të jetë kandidat për deputet për zgjedhjet për Kuvend nëse është dënuar për veprë penale me vendim përfundimtar të Gjykatës në tri vitet e fundit. Siç u tha më lartë dhe siç është pasqyruar nga Raporti i Komisionit të Venecias dhe nga përgjigjet e vendeve anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias, një praktikë e tillë e pamundësisë së kandidimit në zgjedhje parlamentare për personat e dënuar për vepra penale, me disa dallime të vogla, ndiqet edhe nga shumë vende demokratike. Një kufizim i tillë i shërben qëllimit parësorë të ruajtjes së integriteti kushtetues dhe besueshmërisë qytetare në organin ligjdhënës – si shtyllë themeltare e rendit demokratik.

197. Në ndërlidhje me këtë, Gjykata e konsideron të rëndësishme të vë në dukje ekzistimin e paqartësive përkitazi me zbatimin e nenit 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme. Kjo gjë u dëshmuar edhe nga përgjigjet dhe argumentet e paraqitura gjatë seancës dëgjimore. Gjykata, megjithatë, thekson se neni 29 i Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme nuk lejon kandidimin për deputet (ndër të tjera) të personave të shpallur fajtor për vepra penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit. Për më tepër, Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme parasheh që nëse një kandidat i cili është certifikuar nga KQZ-ja, është apo ka arritur statusin sipas të cilit ai apo ajo humb aftësinë për të qenë kandidat sipas dispozitave të paragrafit 1 të nenit 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, ai person decertifikohet nga KQZ-ja dhe si i tillë nuk mund të jetë kandidat për deputet.
198. Gjykata vë në dukje se Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme nuk kërkon që personave të dënuar për vepra penale t’iu shqiptohet medoemos si dënim plotësues *“heqja e të drejtës për t’u zgjedhur”*, në mënyrë që ata të mos lejohen të kandidojnë në zgjedhje parlamentare. Kjo meqë, sipas nenit 29.1 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, heqja e të drejtës për të qenë kandidat në zgjedhje me vendim të PZAP-së dhe gjykatës, si dhe pamundësia për të qenë kandidat për shkak të shpalljes fajtor për një veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit, janë baza të ndryshme/të ndara që shkaktojnë pamundësinë/papërshtatshmërinë për të qenë kandidat. Gjykata është e mendimit se ky interpretim përputhet edhe me leximin sistematik të neneve 45, 55 dhe 71 të Kushtetutës.
199. Gjykata konsideron se po të ndiqet interpretimi i lartcekur i Gjykatës Supreme, atëherë gjykatat e rregullta do duhej që kurdo që shqiptojnë aktgjykime dënuese për vepra penale të shqyrtojnë, në mënyrë krejtësisht hipotetike, mundësinë që personave të dënuar t’iu shqiptojnë edhe dënime plotësuese me heqje të të drejtës për t’u zgjedhur (konform kriterëve të parapara me Kodin Penal). Nuk mund të pritët nga gjykatat e rregullta që sa herë që vendosin për shqiptimin e dënimeve për vepra penale, të nxjerrin supozime se cilët nga kryesit e veprave penale do të mund të kandidojnë, potencialisht, për zgjedhje në të ardhmen.
200. Më tutje, Gjykata dëshiron të nënvizojë se Gjykata Supreme, në Aktgjykimin AA.-Uzh.nr.16/2017, të 19 shtatorit 2017, as nuk kishte bërë interpretimin e dispozitës ligjore, gjegjësisht nenit 29.1(q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, në raport e kufizimet e parapara në nenin 45 në ndërlidhje me nenin 55 dhe 71 të Kushtetutës, dhe as nuk i ishte drejtuar Gjykatës Kushtetuese për të kërkuar vlerësimin e kushtetutshmërisë së tij. Gjykata sjellë në vëmendje se Gjykata Supreme ka mundur të referojë në Gjykatën Kushtetuese çështjen e kushtetutshmërinë së nenit 29.1(q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, konform paragrafit 8 të nenit 113 [Jurisdiksioni dhe Palët e Autorizuara], të Kushtetutës, lidhur me rastin që kishte para saj.
201. Në lidhje me këtë, Gjykata sqaron se Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme vazhdon të mbetet në fuqi – me të gjitha nenet dhe dispozitat e tij – përderisa ai nuk ndryshohet nga Kuvendi, apo nuk kontestohet jo kushtetutshmëria e tij para Gjykatës Kushtetuese.

202. Gjykata sjell në vëmendje Aktgjykimin e saj në rastin KI207/19, ku Gjykata Kushtetuese ka qartësuar se “përkundër faktit që Kushtetuta ia njuh gjykatave të rregullta kompetencën e interpretimit të një norme të rangut ligjor në harmoni me një normë të rangut kushtetues dhe/ose aplikimin e drejtpërdrejtë të normës së rangut kushtetues, kjo nuk do të thotë se gjykatat e rregullta mund të konstatojnë ose të shpallin një normë ligjore si normë në kundërshtim me Kushtetutën [...] Një të drejtë të tillë, Kushtetuta ia ka mveshur në mënyrë ekskluzive vetëm Gjykatës Kushtetuese” (shih rastin nr. KI207/19, Parashtrues NISMA Socialdemokrate, Aleanca Kosova e Re dhe Partia e Drejtësisë, Aktgjykim i 10 dhjetorit 2020, paragrafi 259).
203. Rrjedhimisht, Gjykata dëshiron të qartësojë se në këtë rast nuk është objekt shqyrtimi para Gjykatës çështja e kushtetutshmërisë së nenit 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, sikundër që nuk është kontestuar para kësaj Gjykata as kushtetutshmëria e Aktgjykimit të Gjykatës Supreme, Uzh.nr.16/2017, të 19 shtatorit 2017. Prandaj, Gjykata është e kufizuar në analizimin e dispozitave të Ligjit të lartpërmendur vetëm për atë sa ato ndërlidhen me rrethanat e rastit konkret.
204. Në dritën e kësaj, Gjykata sjellë në vëmendje se pyetja thelbësore që ngërthen kërkesa e parashtruesve në këtë rast është se a ka pasur mandat të vlefshëm Etem Arifi kur është votuar në Kuvend vendimi i kontestuar. Në këtë vazhdë, përveç çështjes së pamundësisë (papërshtatshmërisë) për të qenë kandidat në zgjedhje parlamentare, kërkesa ngre pretendime që ndërlidhen edhe me dispozitat kushtetuese dhe ligjore që kanë të bëjnë me rastet kur mandati i një deputeti të Kuvendit të Republikës së Kosovës mbaron, apo bëhet i pavlefshëm, si rezultat i dënimit për vepra penale.

b. Pavlefshmëria e mandatit të deputetit të Kuvendit të Republikës së Kosovës si rezultat i dënimit për vepra penale

205. Gjykata fillimisht thekson se neni 70 [Mandati i Deputetëve] rregullon çështjen e mandatit të deputetëve, duke përcaktuar në paragrafin 2 se “[m]andati i deputetit të Kuvendit të Kosovës fillon ditën e certifikimit të rezultatit të zgjedhjes”.
206. Ndërsa paragrafi 3 i nenit 70 të Kushtetutës, parasheh rastet se kur mandati i një deputeti mbaron apo bëhet i pavlefshëm, duke përcaktuar 7 raste kur një gjë e tillë mund të ndodhë.
207. Në këtë aspekt, Gjykata thekson se neni 70 i Kushtetutës përmend “mbarimin” dhe “pavlefshmërinë” e mandatit të deputetit. Megjithatë, ky nen nuk bënë dallim, në mënyrë shprehimore, në mes të rasteve kur mandati mbaron, përkatësisht bëhet i pavlefshëm. Mandati i deputetit, sipas nenit 70 paragrafi 3 të Kushtetutës, mbaron ose bëhet i pavlefshëm nëse ai/ajo:

”(1) nuk bën betimin;

(2) jep dorëheqjen;

(3) emërohet anëtar i Qeverisë së Kosovës;

(4) përfundon mandati i Kuvendit

(5) mungon gjashtë (6) muaj rresht në seancat e Kuvendit. Në raste të veçanta, Kuvendi i Kosovës mund të vendosë ndryshe;

(6) dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë për vepër penale me një ose më shumë vjet burgim;
(7) ajo/ai vdes.”

208. Gjykata vë theksin në nenin 70, paragrafi 3, nënparagrafi 6, i cili përcakton se mandati i deputeti mbaron apo bëhet i pavlefshëm nëse ai apo ajo dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë për vepër penale, me një ose më shumë vjet burgim.
209. Dispozita të ngjashme me nënparagrafin 6 të paragrafit 3 të nenit 70, janë paraparë edhe në Ligjin për Zgjedhjet e Përgjithshme, konkretisht në nenin 112 [Zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit], paragrafi 112.1. a, ku përcaktohet se: *“Mandati i anëtarit nuk do të ndryshohet apo ndërpritet para se të përfundoj mandati përveç në rastet vijuese: a) dënimi i anëtarit për vepër penale për të cilën ai apo ajo është dënuar me burgim sikurse parashikohet me anë të nenit 69.3 (6) të Kushtetutës [70.3 (6)].”*
210. Për më tepër, Gjykata vëren se Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme, në nenin 112 [Zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit], paragrafi 1, pika c), përcakton se *“Mandati i anëtarit [të Kuvendit] nuk do të ndryshohet apo ndërpritet para se të përfundoj mandati përveç në rastet vijuese: [...] c) humbja e mandatit të anëtarit [të Kuvendit], sipas nenit 29 të këtij ligji”*. Pra, neni 112.1.c i Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme i referohet humbjes së mandatit të deputetit edhe nëse krijohet ndonjëra nga kushtet/rrethanat e parapara në nenin 29 të këtij Ligji. Një qasje e tillë e mishëruar në Ligjin për Zgjedhjet e Përgjithshme, është në përputhshmëri edhe me praktikën e shumë vendeve anëtarë të Komisionit të Venecias, siç është shtjelluar në Raportin e Komisionit të Venecias për Përfundimin e Kryerësve të Veprave Penale nga Parlamenti.
211. Ndërsa neni 29 i Ligjit në fjalë përcakton, ndër të tjera, edhe pamundësinë për të kandiduar në zgjedhjet parlamentare për personat të cilët janë shpallur fajtor për vepër penale në tri vitet e fundit para zgjedhjeve (nenin 29.1.q). Rrjedhimisht, interpretimi i ndërlidhur i nenit 112.1.c dhe 29.1.q të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, praktikisht çon në përfundimin se mandati i deputetit humbet nëse plotësohen ndonjë nga rrethanat të cilat do ia pamundësonin atij për t'u kandiduar në zgjedhjet parlamentare për deputet të Kuvendit.
212. Gjykata, gjithashtu, rikujton Ligjin për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit, konkretisht nenin 8 [Përfundimi i Mandatit] paragrafi 1, pika 1.6 ku parashihet se *“Mandati i Deputetit/es përfundon para kohe: [...] nëse me vendimin e formës së prerë të gjykatës dënohet për vepër penale me vuajtje të dënimit për një ose më shumë vjet burg.”* E njëjta dispozitë parashihet edhe në Rregulloren e Punës së Kuvendit, konkretisht nenin 25 [Humbja e statusit të deputetit të Kuvendit] e cila në paragrafin 1, pika d, parasheh se *“Deputeti i Kuvendit e humb mandatin, nëse: [...] dënohet për një vepër penale me burgim për një periudhë kohore prej një (1) e më shumë vjet [...].”*
213. Për sa më sipër, Gjykata konstaton se korniza përkatëse kushtetuese dhe ligjore përcakton në mënyrë të qartë se mandati i deputetit mbaron apo bëhet i pavlefshëm nëse ai/ajo, *“dënohet me vendim gjyqësor”*; *“dënimi është për një vepër penale”*; *“dënimi është me burgim për një periudhë kohore prej një (1) e*

më shumë vjet”; “*vendimi i gjykatës është i formës së prerë*”. Pra, në momentin kur plotësohen kumulativisht katër rrethanat e lartcekura ndaj një deputeti të Kuvendit të Republikës së Kosovës, ai/ajo e humb mandatin.

214. Gjykata sjellë në vëmendje se në këtë vijë është edhe Aktgjykimi i saj në rastin KO 98/11, ku kishte theksuar se: “[...] *Kushtetuta parashikon kur mandati mund të përfundojë para kohe. Në lidhje me situatën kur ekziston vendimi gjyqësor i formës së prerë me të cilin një deputet dënohet me një ose më shumë vjet burgim, deputetit i hiqet mandati dhe prandaj mandati i tij/saj përfundon dhe ai/ajo më nuk i gëzon privilegjin dhe imunitetin që shkojnë me mandat [...]*”.
215. Lidhur me atë se kur një person dënohet me burgim me vendim të “formës së prerë”, Gjykata i referohet Kodit të Procedurës Penale, i cili në nenin 485 [Forma e prerë dhe ekzekutueshmëria e vendimit], parasheh se:
1. *Aktgjykimi merr formë të prerë kur më nuk mund të kundërshtohet me ankesë ose kur nuk lejohet ankesë.*
216. Në ndërlidhje me këtë, Gjykata i referohet edhe nenin 407 [Ankesa në Gjykatën Supreme kundër aktgjykimit të Gjykatës së Apelit], i cili përcakton se:
1. *Ankesë kundër aktgjykimit të Gjykatës së Apelit mund të paraqitet në Gjykatën Supreme të Kosovës në rastin kur Gjykata e Apelit e ndryshon aktgjykimin lirues të gjykatës themelore dhe e zëvendëson me aktgjykim dënues për të akuzuarin ose kur me aktgjykimin e Gjykatës Themelore, ose Gjykatës së Apelit i është shqiptuar dënimi me burg të përjetshëm.*
217. Në dritën e kësaj, Gjykata thekson se, sipas dispozitave të lartcekura të Kodit të Procedurës Penale, vendimi gjyqësorë konsiderohet që është i formës së prerë, nëse ndaj atij vendimi nuk lejohet me tej ushtrimi i mjeteve të rregullta juridike, konkretisht i ankesës.
218. Mbi këtë sfond kushtetues dhe ligjor, Gjykata arrin në përfundimin se mandati i deputetit të Kuvendi të Republikës së Kosovës mbaron apo bëhet i pavlefshëm kur atij i shqiptohet dënim me burgim prej një viti apo më tepër, me vendim gjyqësor i cili nuk mund të atakohet me ankesë, si mjet i rregullt juridik në procedurën penale.
219. Në rastin konkret, Gjykata konstaton se Etem Arifit i ishte shqiptuar aktgjykim dënues nga Gjykata e Apelit, fillimisht me 28 mars 2019 dhe, pas kthimit të çështjes në rigjykim, atij i ishte konfirmuar dënimi me një vit e tre muaj burgim me Aktgjykimin e Gjykatës së Apelit, PAKR, nr. 328/19, të datës 20 gusht 2019. Në këtë aspekt, Gjykata rikujton edhe përgjigjen e KGJK se, “[s]ipas legjislacionit në fuqi aktgjykimi merr formën e prerë në datën kur vendoset nga Gjykata e Apelit sipas ankesës, që në këtë rast është data 20.08.2019.”

c. Nëse ekziston një procedurë e veçantë që duhet të ndiqet për heqjen e mandatit të deputetit, pas dënimit me burgim prej një vit apo më tepër, me vendim gjyqësor të formës së prerë?

220. Gjykata fillimisht e konsideron të rëndësishme të rikujtojë se, para konstituimit të Kuvendit, sipas Rregullores së Punës së Kuvendit, themelohet Komisioni i Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve. Ky Komision, sipas paragrafit 4 të nenit 9 të Rregullores së Kuvendit, *“shqyrton dokumentacionin përkatës të zgjedhjeve, ia paraqet Kuvendit raportin për vlefshmërinë e mandateve të deputetëve të Kuvendit dhe e verifikon kuorumin në mbledhjen konstituive të legjislaturës së Kuvendit”*.
221. Në lidhje me këtë, Gjykata sjellë në vëmendje se në rastin konkret Komisioni i lartcekur paraqiti Raportin e tij për verifikimin e mandateve para Kuvendit, bazuar ekskluzivisht në Vendimin e KQZ-së, nr. 1845/2019, të datës 27 nëntor 2019, për certifikimin e rezultateve përfundimtare të zgjedhjeve të parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës, të mbajtura më 6 tetor 2019, se bashku me listën përfundimtare të kandidatëve ku përfshihej edhe emri i Etem Arifit.
222. Më tutje, Gjykata vë në dukje se as neni 70 i Kushtetutës dhe as ndonjë dispozitë tjetër kushtetuese apo ligjore nuk përcakton ndonjë procedurë të veçantë që duhet ndjekur për t’ia marrë mandatin deputetit, apo për të konstatuar mbarimin apo pavlefshmërinë e mandatit të tij – pasi të jenë krijuar rrethanat e parapara në nenin 70, 3 (6) të Kushtetutës. Gjykata sjellë në vëmendje se ky konstatim u përforcua edhe nga argumentet dhe interpretimet e palëve të paraqitura në seancë dëgjimore.
223. Ndërsa sa i përket zëvendësimit të deputetit që ka humbur mandatin, Gjykata thirret në nenin 70.4 të Kushtetutës, si dhe paragrafin 3 të nenit 112 [Zëvendësimi i Anëtarëve të Kuvendit], të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme. Kështu, neni 70.4 i Kushtetutës përcakton se *“vendet e liruarra të deputetëve në Kuvend, plotësohen menjëherë, në pajtim me këtë Kushtetutë dhe me ligjin”*. Kjo dispozitë e përgjithshme kushtetuese zërthehet përmes nenin 112.3 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, i cili përcakton se *“Pasi që një ulëse të mbetet e zbrazët, Kryetari i Kuvendit i bën kërkesë me shkrim Presidentit për mbushjen e ulëses së zbrazët. Një kërkesë e tillë duhet të përfshij edhe sqarimin se pse u liria kjo ulëse.”* Ndërsa paragrafi 4 i këtij neni përcakton se *“[p]as pranimit të kërkesës sipas paragrafit 3 të këtij neni, nëse sqarimi i dhënë është i mjaftueshëm, Presidenti duhet të kërkojë nga KQZ-ja të rekomandojë emrin e personit për ta mbushur vendin e lirë. KQZ-ja duhet që në afatin prej pesë (5) ditëve të punës nga momenti i marrjes së kërkesës, t’ia ofrojë Presidentit emrin e radhës së personit të ligjshëm sipas paragrafit 2 të këtij neni”*.
224. Gjykata vëren, ashtu siç ka sqaruar më lart, se as Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe as ndonjë akt tjetër normativ nuk parashohin ndonjë procedurë të saktë për të konstatuar se kur *“ulësja e deputetit mbetet e zbrazët”*, por me aktet normative gjegjëse përcaktohet vetëm procedura se si plotësohet *“një ulëse që ka mbetur e zbrazët”*.
225. Në lidhje me këtë çështje, Gjykata i referohet edhe përgjigjes që ka marrë nga Sekretaria e Kuvendit lidhur me praktikën e deritashme të

humbjes/pavlefshmërisë së mandatit të deputetit në rast të kryerjeve të veprës penale. Kështu, Gjykata rikujton se Kuvendi i Republikës së Kosovës ka pasur vetëm një rast kur i është marrë mandati një deputeti, si pasojë e dënimit për vepër penale me vendim gjyqësor të formës së prerë (rasti i ish deputetit Rr.M). Gjykata rikujton se në atë rast, deputeti ishte dënuar me 1 dhjetor 2015, ndërsa KGJK kishte informuar Kryetarin e Kuvendit, me 28 janar 2016, lidhur me Aktgjykimin dënues të Gjykatës së Apelit. Ndërsa me 29 janar 2016, Kryetari i Kuvendit kishte kërkuar nga Presidentja zëvendësimin e deputetit në fjalë, në përputhje me nenin 112.3 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme.

226. Gjykata po ashtu vë në dukje edhe përgjigjen që Komisioni për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete i kishte dërguar Kryetares së Kuvendit (me 12 maj 2020), ku argumentohet se *“[...] asnjë dispozitë e Rregullores së Kuvendit nuk flet për rastet kur deputeti e humb mandatin Ipso jure, përveç në rastin siç përcaktohet me nenin 70, paragrafi 3, nënparagrafi 5 i Kushtetutës, së Republikës së Kosovës dhe nenin 25 paragrafi 1 pika e) e Rregullores së Kuvendit [...]. Pra në bazë të Rregullores së Kuvendit, Komisioni përkatës për Legjislacion, shqyrton çështjen e mandatit të deputetit vetëm në rastet siç përcaktohet me nenin 25 paragrafi 1 pika e) e Rregullores së Kuvendit”* [Mospjesëmarrja për 6 muaj rresht në asnjë mbledhje të Kuvendit].
227. Në dritën e kësaj, Gjykata vë në pah se nga përgjigjet e pranuar nga shtetet anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias, si dhe nga Raporti i Komisionit të Venecias, të cekura më lart, rezulton se nuk ka një praktikë uniforme lidhur me atë se si procedohet çështja e humbjes së mandatit të një deputeti. Kështu, në disa vende evropiane ekzistojnë dispozita kushtetuese apo ligjore që përcaktojnë një procedurë të veçantë që duhet ndjekur (në parlamentet përkatëse) pas shqiptimit të dënimit për vepër penale ndaj deputetit. Respektimi i kësaj procedure të paraparë është parakusht që mandati i deputetit të përfundoj formalisht. Ndërsa në disa vende të tjera kjo çështje nuk është e rregulluar dhe konstatimi apo formalizimi i humbjes së mandatit të deputetit nuk kërkon ndonjë procedurë apo votim të veçantë në parlament (trupa gjegjëse), por humbja e mandatit është automatike dhe e ndërlidhur me vendimin e formës së prerë të gjykatës.
228. Gjykata rithekson se as në Kushtetutën e Kosovës e as në ligjet dhe rregulloret përkatëse nuk ka një procedurë të përcaktuar posaçërisht që duhet ndjekur për konstatimin e humbjes së mandatit, pasi të jenë plotësuar kushtet për mbarimin apo pavlefshmërinë e mandatit të deputetit, për shkak të dënimit me burgim një vit e më tepër (siç e parasheh neni 70. 3.6. i Kushtetutës dhe nenet përkatëse të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe të Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit).
229. Gjykata rithekson se në praktikën e mëhershme të Kuvendit ekziston vetëm një rast kur një deputeti i ka përfunduar mandatin si rezultat i kryerjes së veprës penale. Në atë rast, sipas dosjes së lëndës, nuk ka informata që është ndjekur ndonjë procedurë specifike në Kuvend për heqjen e mandatit, përveç procedurës për zëvendësimin e deputetit të cilit i ka përfunduar mandatin. Rrjedhimisht, pas humbjes së mandatit të deputetit në fjalë, Kryetari i Kuvendit kishte kërkuar nga Presidentja zëvendësimin e deputetit të cilit i kishte përfunduar mandatin, sipas procedurës së përcaktuar në Ligjin për Zgjedhjet e Përgjithshme.

230. Gjykata rikujton, edhe një herë, se çështja e pamundësisë për të qenë kandidat për deputet të Kuvendit është e përcaktuar në mënyrë të qartë dhe gjithëpërfshirëse me dispozitat kushtetuese dhe ligjore, duke përfshirë nenet 71, dhe 73 të Kushtetutës, si dhe nenin 29 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme. Po ashtu, çështja e humbjes, apo pavlefshmërisë, së mandatit të deputetit është rregulluar me nenin 70 të Kushtetutës, nenin 112 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, nenin 8 të Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit si dhe nenin 25 të Rregullores së Kuvendit.
231. Gjykata vë në dukje se Kushtetuta në mënyrë shprehimore e ka paraparë rastin në të cilin humbja e mandatit nuk është automatike, por i nënshtrohet një procedure të veçantë në Kuvend, përkatësisht në rastet kur një deputet mungon gjatë (6) muaj në seancat e Kuvendit, përpos nëse Kuvendi vendos ndryshe, siç është përcaktuar shprehimisht në pikën 5 të paragrafit 3 të nenit 70 të Kushtetutës.
232. Në ndërlidhje me këtë, Gjykata thekson se sikur qëllimi i ligjdhënësit do të ishte që marrja e mandatit të deputetit, pas shqiptimit të vendimit të formës së prerë për dënim me një vit e më tepër burgim, t'i nënshtrohej ndonjë procedure të caktuar, qoftë përmes një votimi formal nga Kuvendi apo ndonjë procedure tjetër, kjo procedurë do të ishte përcaktuar ose në dispozita kushtetuese ose me ndonjë nga ligjet përkatëse apo me Rregulloren e Kuvendit.
233. Një procedurë e tillë nuk mund të përcaktohet nga Gjykata Kushtetuese, nëse ajo nuk është paraparë në asnjë akt normativ dhe, për më tepër, në mungesë të një praktikë të etabluar në Kuvend lidhur me këtë çështje (pasi siç u theksua, nga përgjigjet e Sekretaria e Kuvendit rezulton se deri më tani ka pasur vetëm një rast të tillë).
234. Megjithatë, Gjykata thekson se mbi faktin e mungesës së një procedure të tillë të posaçme, nuk mund të konstruktohen interpretime të tilla kushtetuese që do t'i zhvishnin nga efekti praktik nenin 70.3.6 të Kushtetutës, nenin 112.1. a dhe c të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, nenin 8.1.6 të Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit, si dhe nenin 25 të Rregullores së Kuvendit. Gjykata konsideron se qëllimi i nenit 70.3.6 të Kushtetutës dhe neneve ligjore në fjalë, që burojnë prej tij, është që të mos i mundësohet ushtrimi i mandatit një deputeti i cili është i dënuar me një vit apo më tepër burgim.
235. Prandaj, Gjykata arrin në përfundim se, në mungesë të një procedure të veçantë për konstatimin e humbjes, përkatësisht pavlefshmërisë së mandatit të deputetit, mandati i deputetit humbë apo bëhet i pavlefshëm nga momenti i nxjerrjes së vendimit të formës së prerë gjyqësor me të cilin ai/ajo dënohet me një vjet e më tepër burgim. Pra, në mungesë të një procedure të tillë, humbja e mandatit është automatike dhe fillon nga momenti i nxjerrjes së vendimit të formës së prerë gjyqësor për dënim të deputetit për vepër penale me një vjet e më tepër burgim.
236. Në anën tjetër, korniza ligjore përcakton qartë procedurën që duhet ndjekur për zëvendësimin e një deputeti që ka humbur mandatit, gjegjësisht kur “*ulësja e deputetit mbetet e zbrazët*” (nenin 112.3 i Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme). Kjo paraqet një moment tjetër kushtetues e ligjor, që pason mbarimin apo pavlefshmërinë e mandatit të deputetit. Lidhur me zëvendësimin e deputetëve

mandati i të cilëve ka mbaruar apo është bërë i pavlefshëm, Kuvendi (gjegjësisht Kryetari/Kryetarja e tij), në përputhje me nenin 112.3 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, duhet të ndër marrë veprimet e parashikuara ligjore për zëvendësimin e deputetit, sapo të njoftohet zyrtarisht se ekziston një vendimi i formës së prerë gjyqësor me të cilin një deputet është i dënuar me një vjet e më tepër burgim. Kushtetuta, në paragrafin 4 të nenit 70 të saj, qartësisht përcakton se “vendet e liruara”, duhet të plotësohen/zëvendësohen “menjëherë”.

237. Duke pasur parasysh konstatimet e mësipërme lidhur me efektin e dënimit për vepra penale, në pamundësinë e kandidimit për zgjedhje parlamentare dhe humbjen e mandatit të deputetit, Gjykata në vazhdim do të vlerësojë nëse, në rastin konkret, Etem Arifi kishte mandat të vlefshëm gjatë zhvillimit të procedurës për nxjerrjen se vendimit të kontestuar.

I. Nëse Etem Arifi kishte mandat të vlefshëm me rastin e nxjerrjes së vendimit të kontestuar

238. Fillimisht, Gjykata rikujton se më 20 prill 2018, Gjykata Themelore kishte shpallur fajtor Etem Arifin për veprën penale “*Mashtrim me subvencione*” dhe kishte dënuar atë me burgim në kohëzgjatje prej 2 viteve, i cili dënim nuk do të ekzekutohej me kusht që brenda afatit kohor prej 3 viteve ai nuk do kryente ndonjë vepër tjetër penale. Ndërsa më 28 mars 2019 dhe 20 gusht 2019, Gjykata e Apelit kishte ndryshuar Aktgjykimin e Gjykatës Themelore dhe të akuzuarin Etem Arifi e dënoi me 1 vit e 3 muaj burgim. Këto aktgjykime të Gjykatës së Apelit, konform dispozitave të Kodit të Procedurës Penale të elaboruara më lart, ishin vendime të formës së prerë. Aktgjykimin e fundit të Gjykatës së Apelit Etem Arifi e kishte pranuar më 9 nëntor 2019. Më 30 janar 2020, Gjykata Supreme refuzoi si të pabazuar kërkesën për mbrojtje të ligjshmërisë, të parashtruar nga Etem Arifi.
239. Më 26 gusht 2019, Presidenti shpalli zgjedhjet për Kuvend, të cilat u caktuan për datën 6 tetor 2019. Më 27 gusht 2019, KQZ nxori vendimin për Caktimin e Afateve të Aktiviteteve Zgjedhore, ku parashihej që afati për aplikim për certifikim i subjekteve politike dhe kandidatëve fillon më 27 gusht 2019 dhe përfundon më 6 shtator 2019, ndërsa afati i fundit për tërheqjen e kandidatëve nga shorti i fletëvotimeve dha afati për zëvendësimin e kandidatëve ishte 8 - 17 shtator 2019.
240. Gjykata vëren se në kohën e certifikimit të kandidatëve dhe listave të subjekteve politike për zgjedhje, Etem Arifi ishte i dënuar për vepër penale me vendim të formës së prerë të Gjykatës së Apelit.
241. Më 27 nëntor 2019, KQZ certifikoi rezultatet e zgjedhjeve për Kuvend. Në listën e deputetëve të certifikuar nga KQZ ishte përfshirë edhe Etem Arifi, i cili tani më kishte pranuar Aktgjykimin e formës së prerë të Gjykatës së Apelit.
242. Më 26 dhjetor 2019, Kuvendi formoi Komisionin e Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve. Ky Komision paraqiti Raportin e tij për verifikimin e mandateve para Kuvendit, bazuar ekskluzivisht në Vendimin e KQZ-së, nr. 1845/2019, të datës 27 nëntor 2019, për certifikimin e rezultateve përfundimtare të zgjedhjeve të parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës, të mbajtura

më 6 tetor 2019, së bashku me listën përfundimtare të deputetëve, ku përfshihej edhe Etem Arifi. Në Raportin e Komisionit të Përkohshëm për Verifikimin e Kuorumit dhe të Mandateve nuk vihej në dukje fakti se Etem Arifi ishte i dënuar për vepër penale me burgim prej një viti e tre muajsh.

243. Më 30 prill 2020, Kryetarja e Kuvendit pranoi një shkresë (Memorandumin sqarues) nga mbrojtësi ligjor i Etem Arifit, në lidhje me mandatin e këtij të fundit, ku ndër të tjera theksohet se “*mandati i z. Etem Arifi [...] është i ligjshëm dhe në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Kosovës pasi që i njëjti nuk është dënuar me vendim të plotfuqishëm nga gjykata gjatë këtij mandati (Legjislaturës VII) [...]*”.
244. Më 30 prill 2020, Kryetarja e Kuvendit kërkoi nga KGJK që të dërgojë në Kuvend të gjitha informatat dhe dokumentet lidhur me rastin në fjalë. Më 1 maj 2020, KGJK dorëzoi në Kuvend kopjet e aktgjykimeve me cilat Etem Arifi ishte shpallur fajtor për vepër penale.
245. Për sa i përket përgjigjes së KGJK-së, Gjykata dëshiron të theksojë faktin se, siç mund të konstatohet nga shkresat e lëndës si dhe nga informatat e paraqitura në seancën dëgjimore, KGJK-ja ka informuar Kuvendin se Etem Arifi është i dënuar me vendim gjyqësor të formës së prerë vetëm pasi Kryetarja e Kuvendit i ishte drejtuar KGJK-së duke i kërkuar informacion lidhur me rastin në fjalë. Në fakt, nëse merret për bazë momenti kohor kur Etem Arifi ishte dënuar për herë të parë me aktgjykim të formës së prerë të Gjykatës së Apelit (28 mars 2019), rezulton se Kuvendi është njoftuar në rrugë zyrtare nga KGJK-ja për dënimin e Etem Arifit pas më shumë se një viti.
246. Më 4 maj 2020, Kryetarja e Kuvendit i është drejtuar me shkresë Kryetarit të Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, duke kërkuar që të trajtohet çështja e mandatit të Etem Arifit.
247. Më 12 maj 2020, Komisioni për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, dorëzoi përgjigjen në kërkesën e Kryetares së Kuvendit, duke sqaruar se “*[...] asnjë dispozitë e Rregullores së Kuvendit nuk flet për rastet kur deputeti e humb mandatin Ipso jure, përveç në rastin siç përcaktohet me nenin 70, paragrafi 3, nënparagrafi 5 i Kushtetutës, së Republikës së Kosovës dhe nenin 25 paragrafi 1 pika (e) e Rregullores së Kuvendit [...]*”. Në fund, ky Komision rekomandoi “*që të ndiqen praktikat e mëparshme të Kuvendit*”.
248. Në ndërlidhje me përgjigjen e Komisioni për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, Gjykata vëren se, sipas Rregullores së Kuvendit të Republikës së Kosovës (Shtojca nr. 2), Komisioni në fjalë “*shqyrton të gjitha çështjet që lidhen me zbatimin e Rregullores së Kuvendit, për mandate dhe për imunitete*”. Më tutje, kjo Rregullore ngarkon këtë Komision, ndër të tjera, që të bëjë “*interpretimin e Rregullores së Kuvendit, kur kërkohet nga Kuvendi*”, si dhe “*shqyrtimin e kërkesave për heqjen e imunitetit dhe të mandatit të deputetëve dhe ia paraqet rekomandimet Kuvendit*”.
249. Gjykata vëren se megjithëse Rregullorja e Kuvendit e ngarkon Komisionin për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, me detyrën e shqyrtimit të kërkesave për heqjen e imunitetit dhe të mandatit të deputetëve, ajo nuk përcakton në mënyrë

të qartë rolin e këtij Komisioni në rastin e humbjes së mandatit, apo pavlefshmërisë së një mandati të deputetit, për shkak të dënimit me burgim me vendim gjyqësor të formës së prerë (sipas nenit 70.3.6 të Kushtetutës, nenit 112.1.a të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe nenit 25.1.d. të Rregullores së Kuvendit).

250. Në rastin konkret, Gjykata vlerëson se Komisioni në fjalë është mjaftuar duke ndjekur një qasje të ngushtë në interpretimin e mandatit të tij, duke shmangur dhënien e një interpretimi gjithëpërfshirës të kornizës normative lidhur me mandatin e deputetëve në situatat kur një deputet i Kuvendit të Republikës së Kosovës vazhdon të ushtrojë mandatin e deputetit, pavarësisht se ka një dënim gjyqësor të formës së prerë me të cilin ai është dënuar me burgim në kohëzgjatje prej më tepër së një vit. Dënim ky i cili është shqiptuar para se deputeti në fjalë të fitonte ulësen e deputetit, por i cili vazhdon të mbetet aktiv, si sanksion penal në pritje për ekzekutimin e tij. Pra, ky Komisioni nuk ishte në gjendje për të shprehur qëndrimin e tij të qartë se a kishte Etem Arifi mandat të vlefshëm të deputetit dhe, rrjedhimisht, a duhej të bëhej zëvendësimi i tij.
251. Gjykata vëren se, pas përgjigjes së Komisionit për Legjislacion, Mandate dhe Imunitete, as Kryetarja e Kuvendit dhe as ndonjë instancë tjetër nuk ka ndërmarr ndonjë veprim të mëtejshëm për të sqaruar çështjen e vlefshmërisë së mandatit të Etem Arifit, si dhe për të bërë zëvendësimin eventual të tij.
252. Në këtë rrjedhë të ngjarjeve, më 3 qershor 2020, Kuvendi përmes vendimit të kontestuar, me 61 vota “për”, 24 “kundër” dhe 1 abstenim, zgjodhi Qeverinë e Republikës së Kosovës. Sipas materialit të dorëzuar në Gjykatë, Etem Arifi ishte njëri nga deputetët që mori pjesë në procedurën e votimit duke votuar “për” zgjedhjen e Qeverisë.
253. Mbi bazën e këtyre fakteve kronologjike, rezulton që në ditën e votimit të vendimit të kontestuar në Kuvend, Etem Arifi:
- ishte i dënuar për vepër penale me vendim të formës së prerë të Gjykatës së Apelit me burgim efektiv prej një viti e tre muaj, dënim ky që nuk ishte ekzekutuar ende;
 - ishte nxjerr vendimi i Gjykatës Supreme me të cilin atij i ishte konfirmuar dënimi;
 - kishte pranuar vendimin e formës së prerë të Gjykatës së Apelit dhe vendimin përfundimtar të Gjykatës Supreme; *dhe*
 - Kuvendi po ashtu ishte i njoftuar nga KGJK lidhur me vendimin e formës së prerë të Gjykatës së Apelit dhe atë të Gjykatës Supreme.
254. Në dritën e këtyre rrethanave faktike, Gjykata vëren interpretimet e ndryshme dhe kundërtënëse nga trupa të ndryshme të Kuvendit, si dhe nga palë të përfshira në këtë rast, lidhur me atë se “kur mandati i Etem Arifit është bërë i pavlefshëm”. Kështu, Gjykata sjellë në vëmendje argumentimin e dhënë nga Drejtoria për Shërbime Juridike dhe Përafrim të Legjislacionit të Kuvendit, në Opinionin për çështjen e mandatit të deputetit Etem Arifi, të 18 majit 2020, ku theksohej se: *“Vendimi gjyqësor ka marrë formën e prerë para se z. Etem Arifi të certifikohet si deputet i legjislaturës së VII-të. Në këtë rast nuk gjejmë zbatim dispozitat kushtetuese dhe ligjore, që lidhen me rolin e Kuvendit të Kosovës për*

marrjen e mandatit te deputetit. Bazuar ne Ligj in nr. 03/L-073 për Zgjedhjet e Përgjithshme në Republikën e Kosovës, [KQZ] është organ kompetent lidhur me verifikimin e kriterëve formale që duhet të plotësojnë kandidatet për deputetet para certifikimit të tyre.”

255. Në këtë vijë argumentimi, Gjykata gjithashtu sjellë në vëmendje argumentimin e dhënë nga përfaqësuesi i Etem Arifit, në “Memorandumin sqarues” që ai i ka paraqitur Kryetares së Kuvendit më 20 prill 2020. Të njëjtën parashtresë përfaqësuesi i Etem Arifit e dorëzoi në Gjykatë më 7 dhjetor 2020, ku gjithashtu informoi Gjykatën se para gjykatave të rregullta kanë bërë kërkesë për rihapjen e rastit penal ndaj Etem Arifit. Në “Memorandumin sqarues” të lartcekur, përfaqësuesi i Etem Arifit arsyetoi se: *“mandati i z. Etem Arifi [...] është i ligjshëm dhe në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Kosovës pasi që i njëjti nuk është dënuar me vendim të plotfuqishëm nga gjykata gjatë këtij mandati (Legjislaturës VII) ndërsa dënimi i shqiptuar sipas Aktgjykimit 20.08.202 nuk ka paraqitur pengesë në certifikimin e z. Arifi si kandidat për deputet dhe po ashtu nuk paraqet pengesë ligjore në vazhdimin e ushtrimit të mandatit derisa ekzistojnë këto kushte ligjore”*.
256. Lidhur me këtë çështje, Gjykata e konsideron të rëndësishme të sjellë në vëmendje se edhe gjatë seancës dëgjimore palët kanë shprehur qëndrime të kundërta përkitazi me pyetjen se a e ka humbur dhe, nëse po, kur e ka humbur Etem Arifi mandatin e tij. Kështu, përfaqësuesi i parashtruesve të kërkesës pretendoi se Etem Arifi e ka fituar mandatin në kundërshtim me Kushtetutën dhe ligjin dhe se humbja e mandatit të tij ka filluar të prodhojë efekt për Kuvendin nga momentin kur Kuvendi është njoftuar nga KGJK-ja për dënimin e deputetit në fjalë. Përfaqësuesi i Kryetares së Kuvendit u shpreh se Etem Arifi vazhdon të ketë mandat. Ndërsa përfaqësuesi i Qeverisë argumentoi se Etem Arifi ka humbur mandatin në legjislaturën e kaluar (kur edhe është dënuar me vendim të formës së prerë) dhe, sipas tij, mandati i Etem Arifi në këtë legjislaturë është i vlefshëm.
257. Në lidhje me këtë, Gjykata potencon fillimisht se në kohën e shqiptimit të dënimit nga Gjykata e Apelit, më 19 mars dhe 20 gusht 2019, Etem Arifi ishte deputet i legjislaturës së kaluar të Kuvendit (gjegjësisht legjislaturës së VI-të), e cila legjislaturë u shpërbë pas votimit të Kuvendit më 22 gusht 2020. Në bazë të përgjigjes së pranuar nga Sekretaria e Kuvendit, nuk rezulton se Etem Arifi ishte zëvendësuar në legjislaturën e kaluar (legjislaturës së VI-të), duke qenë se Kuvendi nuk kishte ndërmarrë asnjë veprim lidhur me mandatin e Etem Arifit.
258. Megjithatë, Gjykata thekson se – përtej çështjes që ngrihet lidhur me mundësinë e humbjes së mandatit të deputetit si pasojë e dënimit për vepër penale gjatë një legjislature të caktuar – Kushtetuta dhe ligjet përkatëse nuk lejojnë që personi i dënuar për vepër penale as të kandidojë në zgjedhje (nëse ka qenë i dënuar për vepër penale gjatë tri viteve të fundit) e as të ushtrojë detyrën e deputetit (nëse me vendim gjyqësor të formës së prerë është dënuar me një apo më tepër vite burgim).
259. Pra, Gjykata konsideron se në rastin konkret nuk është qenësore se a është dashur t'i merret Etem Arifit mandati i deputetit, në legjislaturën e kaluar, në bazë të nenit 70.3.6 të Kushtetutës, por pikë së pari a është dashur të lejohet kandidimi i

tij për deputet, në zgjedhjet e 6 tetorit 2019, sipas nenit 71.1 të Kushtetutës dhe nenit 29.1 (q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme.

260. Në vlerësimin e Gjykatës, neni 70.3.6 i Kushtetutës, neni 8.1.6 i Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit dhe nenin 112.1 (a) dhe (c) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, duhet të lexohen në mënyrë të ndërthurur me nenin 71.1 të Kushtetutës dhe nenit 29.1.q të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme. Qëllimi i përbashkët i këtyre neneve kushtetuese dhe ligjore është që:
- a) personat e dënuar për vepra penale me vendime gjyqësore të formës së prerë, të vlefshme në Republikën e Kosovës, të mos mund të kandidohen e as të zgjidhen si deputet, nëse janë dënuar gjatë tri viteve të fundit para zgjedhjeve; dhe
 - b) të mos mund të ushtrojnë mandatin e deputetit nëse janë të dënuar me një apo më tepër vite burgim, me një vendim gjyqësor të formës së prerë, të vlefshëm në Republikën e Kosovës.
261. Si të tilla, dispozita e lartcekura kushtetuese dhe ligjore janë të ndërlidhura dhe përplotësuese. Në një vështrim të përgjithshëm, ato dispozita shpërfaqin qëllimin e qartë të ligjbërësit që personat e dënuar penalisht për shkelje të ligjit të mos mund të zgjedhën deputet për një periudhë të caktuar kohore, si dhe të mos mund të ushtrojnë detyrën e përfaqësuesit të qytetarëve në organin ligjdhënës të vendit – Kuvendin e Republikës së Kosovës.
262. Gjykata konsideron se një qasje e tillë, për sa i përket efektit të dënimit në mandatin e deputetit, përvijohet edhe në Aktgjykimin e Gjykatës Kushtetuese në rastin KO98/11, ku Gjykata ka potencuar se mandati i deputetit mbaron kur **“ekziston”** vendimi gjyqësor i formës së prerë më të cilin një deputet dënohet me një ose më shumë vjet burgim. Ky është një interpretim i arsyeshëm, duke qenë se dënimi me burgim efektiv, në një kohëzgjatje të caktuar, ia pamundëson deputetit ushtrimin e funksionit të tij përfaqësues. Rrjedhimisht, kjo pamundëson përfaqësimin e zgjedhësve që kanë votuar për deputetin në fjalë dhe, për më tepër, cenon integritetin e organit legjislativ.
263. Kjo është në përputhje edhe me praktikën e shumicës dërmuese të shteteve anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias, si dhe me qëndrimet e shprehura në Raportet e Komisionit të Venecias.
264. Në këtë prizëm, Komisioni i Venecia i referohet praktikës së GJEDNJ-së e cila vë në pah se, sipas nenit 3 të Protokollit 1 të KEDNJ, *“kufizimet në të drejtën për t’u zgjedhur duhet të kufizohen në atë çfarë është e nevojshme për të siguruar funksionimin e duhur dhe ruajtjen e qeverisjes demokratike. Ky funksionim do rrezikohet më seriozisht nga një zyrtar i zgjedhur, sesa nga një votues. Kufizimet në fjalë nuk duhet të konsiderohen si kufizim i demokracisë por si ruajtje e saj”* (shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përjashtimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, faqe 28).
265. Në anën tjetër, Gjykata dëshiron të sqarojë se e konsideron të paqëndrueshëm argumentin e parashtruesve të kërkesës se efekti kushtetues i dënimit të Etem Arifit fillon të rrjedhë nga momenti kur Kuvendi është informuar nga KGJK-ja për ekzistimin e këtij dënimi. Kjo për shkak se as Kushtetuta e as ndonjë dispozitë

ligjore nuk përcakton një procedurë që duhet ndjekur për t'iu marrë mandati një deputeti – pasi ai të ketë humbur mandatin si pasojë e dënimit për vepër penale. Si dhe për shkak të mungesës së ndonjë baze të qartë normative që përcakton se si dhe kur KGJK-ja (apo gjykatat) kanë për detyrim të informojnë Kuvendin që një deputet është i dënuar për vepër penale.

266. Pra, siç shihet nga shkresat e lëndës dhe siç është theksuar edhe nga përfaqësuesi i KGJK-së gjatë seancës dëgjimore, nuk ekziston asnjë dispozitë normative (akt ligjor apo nënligjor), që përcakton detyrim të qartë për KGJK-në për të informuar Kuvendin për dënimin e deputetëve. Si pasojë e kësaj, në rastin konkret Kuvendi është informuar nga KGJK-ja për dënimin e Etem Arifit vetëm pasi që Kryetarja e Kuvendit ka kërkuar zyrtarisht nga KGJK-ja që ta informojë për këtë rast dhe pothuajse pas një viti pas dënimit (për herë të parë) të tij, me vendim të formës së prerë.
267. Për sa më sipër, duke u mbështetur mbi parimet dhe konstatimet e shtjelluara më lart, Gjykata vlerëson se Etem Arifi nuk e ka fituar mandatin e deputetit në përputhje me nenin 71.1 të Kushtetutës dhe nenin 29.1 (q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme dhe as nuk mund të ushtrojë atë, sipas nenit 70.3.6 të Kushtetutës, në ndërlidhje me neni 8.1.6 i Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit dhe nenin 112.1 (a) dhe (c) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme.
268. Në rrethana të tilla, Gjykata nuk mund të veshë me legjitimet kushtetues mandatin e një deputeti, për të cilin është konfirmuar se nuk ishin plotësuar kushtet e parapara me Kushtetutë dhe ligje përkatëse, as për të qenë kandidat për deputet (kur është kandiduar dhe zgjedhur), e as për të ushtruar mandatin e deputetit.
269. Prandaj, Gjykata konstaton se me rastin e nxjerrjes së vendimit të kontestuar, Etem Arifi nuk kishte mandat të vlefshëm të deputetit, konform neneve 71.1 dhe 70.3.6 të Kushtetutës, nenit 8.1.6 të Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit dhe neneve 29.1(q) dhe 112.1.a të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme.

II. A është në pajtueshmëri me Kushtetutën vendim i kontestuar i Kuvendit nëse në procedurën e votimit të tij ka marrë pjesë një deputet i cili nuk kishte mandat të vlefshëm?

270. Pasi Gjykata konstatoi se me rastin e nxjerrjes së vendimit të kontestuar Etem Arifi nuk kishte mandat të vlefshëm të deputetit, sipas dispozitave gjegjëse kushtetuese dhe ligjore të shtjelluara më lartë, në vazhdim do të vlerësojë nëse procedura për nxjerrjen e Vendimit të kontestuar ishte në pajtim me Kushtetutën.
271. Gjykata fillimisht i referohet paragrafit 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë] të Kushtetutës që përcakton se:

“3. Qeveria konsiderohet e zgjedhur nëse merr shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Kosovës”.

272. Gjykata thekson se sipas dispozitave të lartcekura të Kushtetutës në mënyrë që të zgjidhet Qeveria kërkohet që shumica e të gjithë deputetëve të Kuvendit të votojnë “për” Qeverinë e propozuar. Duke pasur parasysh që Kuvendi i Kosovës,

sipas nenit 164, paragrafi 1 të Kushtetutës, i ka 120 deputetë, Gjykata vëren se të paktën 61 deputetë duhet të votojnë “për” Qeverinë, në mënyrë që ajo të konsiderohet e zgjedhur.

273. Gjykata vë në dukje se ky interpretim i kuptimit të “shumicës së deputeteve të Kuvendit” është interpretuar nga Gjykata Kushtetuese edhe në Aktgjykimin KO72/20. Në atë rast, Gjykata kishte konstatuar në mënyrë të qartë se “*Neni 95 i Kushtetutës është i organizuar në 6 paragrafë, të cilët përcaktojnë mënyrën e zgjedhjes së Qeverisë në kuadër të një cikli zgjedhor, [...] Paragrafi i dytë dhe i tretë i tij [nenit 95 të Kushtetutës], përcaktojnë [...] se Qeveria konsiderohet e zgjedhur nëse merr shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Kosovës, përkatësisht votën e gjashtëdhjetë e një (61) deputetëve*”, (shih Aktgjykimin e Gjykatës Kushtetuese KO72/20, parashtrues: *Rexhep Selimi dhe 29 deputetë të tjerë të Kuvendit të Republikës së Kosovës*, Aktgjykimit i 28 majit 2020, publikuar më 1 qershor 2020, paragrafi 428).
274. Më tutje, në të njëjtin Aktgjykim, Gjykata Kushtetuese ka theksuar se “*Për miratimin e mosbesimit ndaj një Qeverie, mjaftojnë gjashtëdhjetë e një (61) vota të përfaqësuesve të popullit, aq sa mjaftojnë edhe për t'i dhënë besimin e Kuvendit një Qeverie për tu konsideruar e zgjedhur*,” (shih Aktgjykimin e Gjykatës Kushtetuese KO72/20, paragrafi 388).
275. Një interpretim i tillë konfirmohet edhe nga përgjigjet e marra nga shtetet e Forumit të Komisionit të Venecias, ku nga të gjitha shtetet të cilat parashohin votimin e “*shumicës së të gjithë deputeteve të Parlamentit*” është sqaruar që shumica e të gjithë deputetëve të Parlamentit nënkupton shumicën e numrit të deputetëve të paraparë me kushtetutat e tyre.
276. Gjykata vëren se, në rastin e Kosovës, kjo shumicë, pra “*shumica e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Kosovës*”, dallon nga shumica e votave deputetëve që kërkohet për të marrë vendime të tjera në Kuvend. Në këtë aspekt, Kushtetuta e Kosovës bënë dallim në mes të procedurave vendimmarrëse ku për marrjen e vendimit kërkohet shumica e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit (për disa vendime shumë të rëndësishme), me procedurat vendimmarrëse kur kërkohet shumica e deputetëve të pranishëm dhe që votojnë.
277. Rrjedhimisht, Gjykata rithekson edhe njëherë se në mënyrë që Qeveria të zgjidhet, konform paragrafit 3 të nenit 95 të Kushtetutës, “për” Qeverinë duhet të votojnë të paktë gjashtëdhjetë e një (61) deputetë të Kuvendit.
278. Në rastin konkret, sipas dokumenteve zyrtare të Kuvendit, Gjykata vëren se më 3 qershor 2020, gjashtëdhjetë e një (61) deputetë kishin votuar “për” Qeverinë, gjegjësisht për vendimin e kontestuar. Për miratimin e vendimit të kontestuar kishte votuar edhe Etem Arifi.
279. Gjykata konstatoi më sipër se mandati i Etem Arifit kishte qenë i pavlefshëm para votimit të vendimit të kontestuar. Andaj, duke qenë se vendimi i kontestuar kishte marrë vetëm 61 vota të deputetëve të Kuvendit, duke përfshirë edhe votën e Etem Arifit, Gjykata thekson se pa numëruar votën e tij, vendimi i kontestuar kishte marrë vetëm 60 vota të deputetëve të Kuvendit.

280. Më tutje, Gjykata e konsideron të rëndësishme të vë theksin në nenin 70 [Mandatet e Deputeteve] të Kushtetutës, i cili thekson se *"Deputetet e Kuvendit janë përfaqësues të popullit"*. Ndërsa neni 74 [Ushtrimi i funksionit] i Kushtetutës përcakton se: *"deputetet e Kuvendit të Kosovës do të ushtrojnë funksionin e tyre në interesin më të mirë të Republikës së Kosovës dhe sipas Kushtetutës, ligjeve dhe rregullat e procedurës së Kuvendi"*.
281. Gjykata konstaton se Vendimi nr. 07/V-014, i 3 qershorit 2020, për Zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës, nuk është në përputhshmëri me Kushtetutën, sepse ai vendim nuk ka marr shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit, përkatësisht 61 vota të vlefshme, siç është përcaktuar në paragrafin 3 të nenit 95 të Kushtetutës.
282. Gjykata rithekson se në mënyrë që Qeveria të zgjidhet, konform paragrafit 3 të nenit 95 të Kushtetutës, "për" Qeverinë duhet të votojnë të paktën gjashtëdhjetë e një (61) deputetë të Kuvendit. Në rastin konkret, sipas dokumenteve zyrtare të Kuvendit, Gjykata vëren se më 3 qershor 2020, gjashtëdhjetë e një (61) deputetë kishin votuar "për" Qeverinë, gjegjësisht për Vendimin e kontestuar. Për miratimin e Vendimit të kontestuar kishte votuar edhe Etem Arifi. Pasi Gjykata gjeti se mandati i Etem Arifit kishte qenë i pavlefshëm para votimit të Vendimit të kontestuar, ai Vendim kishte marrë vetëm gjashtëdhjetë (60) vota të vlefshme.
283. Më tutje, përkitazi me efektet e këtij Aktgjykimi, Gjykata e konsideron të nevojshme të sqarojë se neni 95 i Kushtetutës, siç është interpretuar përmes praktikës së saj gjyqësore, parasheh dy tentativa për të zgjedhur Qeverinë nga Kuvendi. Në të dyja rastet, Qeveria për t'u konsideruar e zgjedhur duhet të ketë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit, përkatësisht gjashtëdhjetë e një (61) vota. Nëse as pas tentimit të dytë nuk zgjidhet Qeveria, neni 95.4 i Kushtetutës shprehimisht përcakton shpalljen e zgjedhjeve nga ana e Presidentit të Republikës së Kosovës e të cilat, bazuar në këtë nen, duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre nga ana e Presidentit.
284. Gjykata rikujton që Qeveria e votuar përmes Vendimit nr. 07/V-014 të Kuvendit, të 3 qershorit 2020, është bazuar në Dekretin e Presidentit nr. 24/2020, të nxjerrë bazuar në paragrafin 4 të nenit 95 të Kushtetutës, përkatësisht në tentativën e dytë për zgjedhjen e Qeverisë. Në lidhje me këtë, Gjykata rikujton interpretimin e dhënë në Aktgjykimin KO72/20 ku kishte theksuar se *"zgjedhjet do të jenë të pa evitueshme në rast të dështimit të zgjedhjes së Qeverisë edhe në tentativën e dytë, [...] me ç'rast, bazuar në paragrafin 4 të nenit 95 të Kushtetutës, Presidenti shpall zgjedhjet, të cilat duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre"*.
285. Prandaj, Gjykata rithekson se kur një Qeveri e propozuar bazuar në paragrafin 4 të nenit 95 të Kushtetutës, nuk i merr votat e nevojshme për t'u zgjedhur, Kushtetuta në mënyrë shprehimore ka përcaktuar se Presidenti i Republikës së Kosovës shpall zgjedhjet, të cilat duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre.
286. Në fund, Gjykata gjithashtu sqaron se konstatimi që Vendimi i kontestuar i Kuvendit për zgjedhjen e Qeverisë nuk është në përputhshmëri me paragrafin 3 të nenit 95 të Kushtetutës, nuk rezulton në shpërndarjen automatike të Kuvendit.

Përfundime

287. Me datat 28 mars dhe 20 gusht 2019, Etem Arifi ishte dënuar me Aktgjykim të formës së prerë të Gjykatës së Apelit, me një vit e tre muaj burgim. Më 6 tetor 2019, u mbajtën zgjedhjet e parakohshme për Kuvendin e Republikës së Kosovës. Etem Arifi kandidoi dhe u zgjodh deputet i Kuvendit të Republikës së Kosovës. Më 27 nëntor 2019, KQZ certifikoi rezultatin e zgjedhjeve dhe në listën e deputetëve të certifikuar ishte edhe Etem Arifi. Më 26 dhjetor 2019, u mbajt mbledhja konstituive e Kuvendit ku u konfirmua mandati i Etem Arifit. Që nga ajo kohë, Etem Arifi vazhdoi të ushtronte funksionin e deputetit, edhe pse ndaj tij rëndonte një dënim gjyqësor i formës së prerë, për një vepër penale, me një vit e tre muaj burgim.
288. Në këtë kërkesë kushtetuese, 17 deputetë të Kuvendit të Republikës së Kosovës kontestuan kushtetutshmërinë e Vendimit të Kuvendit të Republikës së Kosovës nr. 07/V-014, për zgjedhjen e Qeverisë, të nxjerrë me 3 qershor 2020. Parashtruesit pretendojnë se Vendimi në fjalë është në kundërshtim me Kushtetutën, përkatësisht me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë], në lidhje me nënparagrafin 6 të paragrafit 3 të nenit 70 [Mandati i Deputetëve] të Kushtetutës. Kjo sepse, sipas parashtruesve, në procedurën e votimit të Vendimit të kontestuar ka marrë pjesë edhe Etem Arifi, vota e të cilit ishte e pavlefshme për shkak të dënimit të tij me një vit e tre muaj burgim, me vendim gjyqësor të formës së prerë.
289. Gjykata vlerëson se çështja themelore që ngërthen kjo kërkesë është se a kishte pasur mandat të vlefshëm Etem Arifi në kohën e nxjerrjes në Kuvend të Vendimit të kontestuar për zgjedhjen e Qeverisë (në votimin e të cilit ai kishte marrë pjesë).
290. Në lidhje me këtë çështje, Gjykata mori parasysh: përgjigjet e dorëzuara nga shtetet anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias, qëndrimet e Komisionit të Venecias; si dhe praktikën e mëhershme të Kuvendit të Republikës së Kosovës, për situata të ngjashme.
291. Për sa i përket dispozitave kushtetuese dhe ligjore në Republikën e Kosovës, që i japin përgjigje çështjeve të ngritura nga kjo kërkesë, Gjykata gjeti se:
- Neni 71.1 i Kushtetutës, në ndërlidhje me nenin 29.1(q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, përcakton se asnjë person nuk mund të jetë kandidat për deputet për zgjedhjet për Kuvend nëse është dënuar për vepër penale me vendim gjyqësor të formës së prerë në tri vitet e fundit;
 - neni 70.3 (6) i Kushtetutës përcakton se mandati i deputetit mbaron ose bëhet i pavlefshëm nëse ai/ajo dënohet me vendim gjyqësor të formës së prerë, me një ose më shumë vite burgim. Ky përcaktim kushtetues përforcohet edhe me nenin 8.1.6 të Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit, nenin 112.1.a të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, si dhe nenin 25.1.d të Rregullores së Kuvendit;
292. Gjykata konsideron se, për sa i përket të drejtës për kandidim në zgjedhje parlamentare, nenet 45, 55 dhe 71.1 të Kushtetutës duhet lexuar në mënyrë të ndërlidhur. Kështu, neni 45 i Kushtetutës flet përgjithësisht për të drejtat

zgjedhore, duke përcaktuar në mënyrë të përgjithësuar se ato mund të kufizohen me vendime gjyqësore, kurse neni 55 përcakton kushtet kumulative në bazë të të cilave mund të kufizohen të drejtat e njeriut të garantuara me Kushtetutë. Ndërsa neni 71 i Kushtetutës – i cili flet ekskluzivisht për “kualifikimet” për të kandiduar për deputet të Kuvendit – përcakton se secili shtetas i Republikës së Kosovës i cili është tetëmbëdhjetë vjeç ose më i madh dhe përmbush kriteret ligjore, mund të jetë kandidat për deputet. Këto “kriteret ligjore”, të cilave iu referohet neni 71 i Kushtetutës, i përcakton Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme, i cili në nenin 29.1 (q) thekson qartë dhe shprehimisht se asnjë person nuk mund të jetë kandidat për deputet për zgjedhje për Kuvend, nëse është dënuar për veprë penale me vendim gjyqësor të formës së prerë në tri vitet e fundit. Ky përcaktim kushtetues dhe ligjor është në linjë edhe me praktikën që ndiqet nga shumë vende demokratike, siç vërehet edhe nga dokumentet përkatëse të Komisionit të Venecias, si dhe nga përgjigjet e vendeve anëtare të Forumit të Komisionit të Venecias.

293. Gjykata thekson se normat e mësipërme kushtetuese dhe ligjore, të cilat kanë të bëjnë me pamundësinë (papërshtatshmërinë) për t’u kandiduar për deputet në zgjedhjet e përgjithshme, si dhe me mbarimin apo pavlefshmërinë e mandatit të deputetit, si pasojë e dënimit me burgim për kryerjen e veprave penale, nuk duhen parë si qëllim në vetvete. Në thelb, këto norma nuk kanë synim parësor ndëshkimin e individëve të caktuar duke ua pamundësuar atyre ushtrimin e funksionit të deputetit, por kanë si qëllim themelor mbrojtjen e integritetit kushtetues dhe besueshmërisë qytetare në organin ligjdhënës, si shtyllë e demokracisë parlamentare.
294. Gjykata konsideron se besueshmëria qytetare në Kuvendin e Republikës së Kosovës cenohet nëse – pavarësisht ndalesave që vë neni 71 i Kushtetutës në ndërlidhje me nenin 29.1 (q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme – lejohet që mandatin e deputetit ta fitojë dhe ta ushtrojë një person që është dënuar për veprë penale, me vendim gjyqësor të formës së prerë të vlefshëm në Republikën e Kosovës.
295. Në lidhje me këtë, Gjykata sjellë në vëmendje Raportin e Komisionit të Venecias, i cili thekson se *“ligjshmëria është element i Sundimit të Ligjit dhe nënkupton që ligji duhet të respektohet nga individët dhe autoritetet. Ushtrimi i funksionit politik nga personat të cilët kanë shkelur ligjin në mënyrë serioze vendos në rrezik zbatimin e këtij parimit [sundimit të ligjit], që është njëri nga parakushtet e demokracisë, dhe për këtë arsye rrezikon natyrën demokratike të shtetit”* (Shih Raportin e Komisionit të Venecias për Përfundimin e Kryerësve të Veprave të Paligjshme nga Parlamenti, CDL-AD(2015)036, i 23 nëntorit 2018, paragrafi 168).
296. Në këtë frymë, Gjykata vlerëson se është kërkesë e qartë kushtetuese e mishëruar në nenin 71.1 në ndërlidhje me nenin 70.3 (6) të Kushtetutës, se është e papajtueshme me Kushtetutën që një person ta fitojë dhe ta mbajë mandatin e deputetit nëse është i dënuar për veprë penale, me vendim gjyqësor të formës së prerë, siç është përcaktuar me këto dispozita. Kjo kërkesë përforcohet me nenet 29 dhe 112 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, si dhe nenin 8.1.6 të Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë Deputetit.

297. Më tutje, Gjykata thekson se fakti që neni 70.3 (6) i Kushtetutës, neni 8.1.6 i Ligjit për të Drejtat dhe Përgjegjësitë e Deputetit dhe neni 112.1 (a) i Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme i referohen dënimit të deputetit (pra dënimit pasi ai ta ketë fituar mandatin), është reflektim i prezumimit se neni 29.1 (q) i Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, i cili mbështetet në nenin 71.1 të Kushtetutës, nuk lejon që një person i dënuar me burgim gjatë tri viteve të fundit para zgjedhjeve të kandidojë për deputet dhe të fitoj mandatin e deputetit.
298. Rrjedhimisht, duke u bazuar në gjuhën e qartë të nenit 71.1 të Kushtetutës në ndërlidhje me nenin 29.1 (q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, si dhe nënparagrafit 6 të paragrafit 3 të nenit 70 të Kushtetutës, Gjykata konsideron se asnjë person nuk mund të fitojë dhe mbajë mandat të vlefshëm të deputetit nëse është i dënuar për veprë penale sikurse parashihet me këto dispozita, me vendim gjyqësor të formës së prerë, nëse kundër tij/saj ka një vendim dënues që është në fuqi në Republikën e Kosovës.
299. Gjykata vëren sqarimin e KQZ-së se sipas Aktgjykimit AA.-Uzh.nr.16/2017, të 19 shtatorit 2017 të Gjykatës Supreme, *“askujt nuk mund t’i mohohet e drejta për të garuar në zgjedhje, nëse një e drejtë e tillë nuk i është hequr me vendim gjyqësor, e që don të thotë, se kandidati duhet me vendim të formës së prerë, të shpallet fajtor dhe gjykata, t’i ketë shqiptuar dënimin plotësues “heqjen e të drejtës për tu zgjedhur”.*
300. Megjithatë, Gjykata konsideron se Ligji për Zgjedhjet e Përgjithshme nuk kërkon që personave të dënuar për vepra penale t’iu shqiptohet medoemos si dënim plotësues *“heqja e të drejtës për t’u zgjedhur”*, në mënyrë që ata të mos lejohen të kandidojnë në zgjedhje parlamentare. Kjo meqë, sipas nenit 29.1 të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, ndër të tjera, parashihen edhe këto dy baza: (i) heqja e të drejtës për të qenë kandidat në zgjedhje me vendim të PZAP-it dhe gjykatës; si dhe (ii) pamundësia për të qenë kandidat për shkak të shpalljes fajtor për një veprë penale me një vendim përfundimtar të gjykatës në tri vitet e fundit. Këto janë baza të ndryshme/të ndara që shkaktojnë pamundësinë/papërshtatshmërinë për të qenë kandidat. Gjykata është e mendimit se ky interpretim përputhet edhe me leximin e ndërlidhur të neneve 45, 55 dhe 71 të Kushtetutës.
301. Gjykata konsideron të rëndësishme të vë në dukje se kandidimi në zgjedhje parlamentare i Etem Arifit, zgjedhja e tij si deputet dhe ushtrimi i mandatit të deputetit – të gjitha këto pasi që ai ishte dënuar me një vit e tre muaj burgim, me vendim gjyqësor të formës së prerë – shpërfaqin ekzistimin e paqartësisë normative dhe të metave serioze në mekanizmat institucionalë të Republikës së Kosovës, që janë kompetent për të garantuar ligjshmërinë dhe integritetin kushtetues të proceseve zgjedhore dhe veprimtarisë parlamentare. Kjo paqartësi është e dukshme edhe në përgjigjet që janë dhënë nga trupat përkatës të Kuvendit dhe nga KQZ-ja.
302. Në lidhje me këtë, Gjykata potencon nevojën që Kuvendi i Republikës së Kosovës me komisionet e tij, në bashkëveprim me institucionet gjegjëse, duke përfshirë edhe KGJK-në dhe KQZ-në, të qartësojnë dhe konsolidojnë bashkëpunimin ndër-institucional dhe aspektet normative që kanë të bëjnë me kandidimin në zgjedhje

parlamentare dhe ushtrimin e mandatit të deputetit, nga ana e personave të dënuar për vepra penale.

303. Kjo është e domosdoshme për të shmangur situatat paradoksale, nga këndvështrimi kushtetues, ku një person, pasi është dënuar me vendim gjyqësor të formës së prerë sikurse parashihet me nenet përkatëse të Kushtetutës dhe ligjeve, i lejohet të kandidojë në zgjedhje parlamentare, të zgjidhet deputet, t'i verifikohet mandati, si dhe të vazhdojë të ushtrojë funksionin e deputetit në Kuvendin e Republikës së Kosovës, madje edhe gjatë vuajtjes së dënimit me burgim. Ndërkohë që Kushtetuta dhe ligjet përkatëse vënë barriera të qarta normative për të mos lejuar personat e dënuar me burgim për kryerjen e veprave penale, që të zgjedhën deputet dhe të ushtrojnë mandatin e deputetit.
304. Për sa i përket zgjedhjes së Qeverisë, Gjykata thekson se në mënyrë që Qeveria të zgjidhet, konform paragrafit 3 të nenit 95 të Kushtetutës, “për” Qeverinë duhet të votojnë të paktën gjashtëdhjetë e një (61) deputetë të Kuvendit. Në rastin konkret, sipas dokumenteve zyrtare të Kuvendit, Gjykata vëren se më 3 qershor 2020, gjashtëdhjetë e një (61) deputetë kishin votuar “për” Qeverinë, gjegjësisht për vendimin e kontestuar. Për miratimin e Vendimit të kontestuar kishte votuar edhe Etem Arifi. Pasi Gjykata gjeti se mandati i Etem Arifit kishte qenë i pavlefshëm para votimit të Vendimit të kontestuar, ai Vendim kishte marrë vetëm gjashtëdhjetë (60) vota të vlefshme. Për pasojë, procedura për të zgjedhur Qeverinë nuk është zhvilluar në përputhje me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë] të Kushtetutës, sepse Qeveria nuk ka marrë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Republikës së Kosovës.
305. Gjykata vë në pah se neni 95 i Kushtetutës, siç është interpretuar përmes praktikës së saj gjyqësore, parasheh dy tentativa për të zgjedhur Qeverinë nga Kuvendi. Në të dyja rastet, Qeveria për t’u konsideruar e zgjedhur duhet të ketë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit, përkatësisht gjashtëdhjetë e një (61) vota. Nëse as pas tentimit të dytë nuk zgjidhet Qeveria, neni 95.4 i Kushtetutës parasheh shpalljen e zgjedhjeve nga ana e Presidentit të Republikës së Kosovës.
306. Gjykata rikujton që Qeveria e votuar përmes Vendimit nr. 07/V-014 të Kuvendit, të 3 qershorit 2020, është bazuar në Dekretin e Presidentit nr. 24/2020, të datës 30 prill 2020, të nxjerrë bazuar në paragrafin 4 të nenit 95 të Kushtetutës, përkatësisht në tentativën e dytë për zgjedhjen e Qeverisë. Në lidhje me këtë, Gjykata rikujton interpretimin e dhënë në Aktgjykimin KO72/20 ku kishte theksuar se *“zgjedhjet do të jenë të pa evitueshme në rast të dështimit të zgjedhjes së Qeverisë edhe në tentativën e dytë, [...] me ç’rast, bazuar në paragrafin 4 të nenit 95 të Kushtetutës, Presidenti shpall zgjedhjet, të cilat duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre”*.
307. Në dritën e kësaj, Gjykata thekson se në rastin konkret vihet në lëvizje paragrafi 4 i nenit 95 të Kushtetutës, sipas të cilit Presidenti i Republikës së Kosovës shpall zgjedhjet, të cilat duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre.
308. Gjykata e konsideron të rëndësishme të theksojë se është e vetëdijshme se Etem Arifi ka marrë pjesë edhe në procedura të tjera votuese në Kuvend, edhe pasi ai

nuk kishte mandat të vlefshëm. Megjithatë, duke u mbështetur në parimin *non ultra petita* (“jo përtej kërkesës”), Gjykata kufizohet në vlerësimin e kushtetutshmërisë së aktit të kontestuar më kërkesën e paraqitur para saj, gjegjësisht Vendimit nr. 07/V-014, të Kuvendit të Republikës së Kosovës, përkitazi me Zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës.

309. Gjykata e sheh të nevojshme që të sqarojë po ashtu se, duke u nisur nga parimi i sigurisë juridike, si dhe nga fakti se ky Aktgjykim nuk mund të ketë efekt prapaveprues, vendimet e Qeverisë aktuale mbeten në fuqi, si dhe Qeveria mbetet në detyrë deri në zgjedhjen e Qeverisë së re.

PËR KËTO ARSYE

Gjykata Kushtetuese, në mbështetje të nenit 113, paragrafi 5, të Kushtetutës, neneve 42 dhe 43 të Ligjit për Gjykatën Kushtetuese dhe në mbështetje të rregullave 59 (1) dhe 74 të Rregullores së punës, më 21 dhjetor 2020, njëzëri

VENDOS

- I. TË SHPALLË kërkesën të pranueshme;
- II. TË KONSTATOJË se, në bazë të nenit 71.1 të Kushtetutës të Republikës së Kosovës, në ndërlidhje me nenin 29.1 (q) të Ligjit për Zgjedhjet e Përgjithshme, personi i dënuar për vepër penale me një vendim gjyqësor të formës së prerë në tri (3) vitet e fundit, nuk mund të jetë kandidat për deputet e as të fitojë mandat të vlefshëm në Kuvendin e Republikës së Kosovës;
- III. TË KONSTATOJË se Vendimi nr. 07/V-014 i Kuvendit të Republikës së Kosovës për Zgjedhjen e Qeverisë së Republikës së Kosovës, i 3 qershorit 2020, nuk është në pajtueshmëri me paragrafin 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë] të Kushtetutës, sepse Qeveria nuk ka marrë shumicën e votave të të gjithë deputetëve të Kuvendit të Republikës së Kosovës;
- IV. TË KONSTATOJË se marrë parasysh se Qeveria nuk është zgjedhur sipas paragrafit 3 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë] të Kushtetutës, atëherë mbështetur në paragrafin 4 të nenit 95 [Zgjedhja e Qeverisë] të Kushtetutës, Presidenti i Republikës së Kosovës shpall zgjedhjet, të cilat duhet të mbahen jo më vonë se dyzet (40) ditë nga dita e shpalljes së tyre;
- V. TË KONSTATOJË se ky Aktgjykim nuk ka efekt prapaveprues dhe mbështetur në parimin e sigurisë juridike vendimet e Qeverisë mbeten në fuqi, si dhe Qeveria mbetet në detyrë deri në zgjedhjen e Qeverisë së re;
- VI. TË SHPALLË se ky Aktgjykim hyn në fuqi ditën e publikimit dhe dorëzimit të tij tek palët;
- VII. TË PUBLIKOJË këtë Aktgjykim në Gazetën Zyrtare, në pajtim me nenin 20.4 të Ligjit për Gjykatën Kushtetuese.

Gjyqtari raportues

Bekim Sejdiu

Kryetarja e Gjykatës Kushtetuese

Arta Rama-Hajrizi